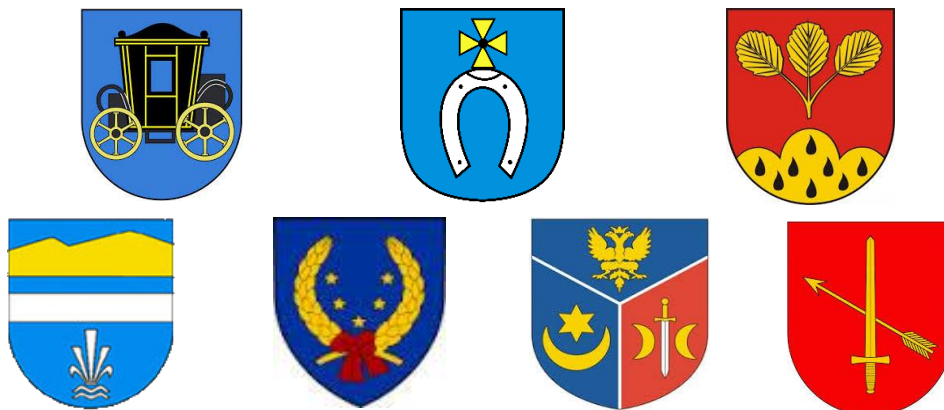

*Załącznik nr 1 do uchwały nr 1 Zarządu,
Orelec, 18-06-2019 r.*

Lokalna Strategia Rozwoju (LSR)

w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich

na lata 2014 - 2020

Orelec, czerwiec 2019 r.

Spis treści:

I. CHARAKTERYSTYKA.....	3
1. Forma prawna i nazwa stowarzyszenia.....	3
2. Obszar.....	3
3. Potencjał LGD „Zielone Bieszczady”.....	4
3.1 Opis sposobu powstania i doświadczenie LGD.....	4
3.2 Reprezentatywność.....	4
II. Partycypacyjny charakter LSR.....	7
III. Diagnoza - opis obszaru i ludności.....	14
IV. Analiza SWOT.....	24
V. Cele i wskaźniki.....	29
VI. Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru.....	47
VII. Plan działania.....	49
VIII. Budżet LSR LGD.....	60
IX. Plan komunikacji.....	62
X. Zintegrowanie.....	65
XI. Monitoring i ewaluacja.....	67
XII. Strategiczna ocena oddziaływania na środowisko.....	71
Literatura.....	73
Załączniki do LSR.....	73
1. Procedura aktualizacji LSR.....	73
2. Plan działania.....	74
3. Budżet LSR.....	74
4. Plan komunikacji zawierający.....	74
Spis tabel.....	81
Spis rysunków.....	81

I. CHARAKTERYSTYKA.

1. Forma prawna i nazwa stowarzyszenia.

Nazwa LGD: **Lokalna Grupa Działania „Zielone Bieszczady”**.

Status prawny: LGD: stowarzyszenie specjalne.

Data rejestracji w Sądzie Rejestrowym: 26 wrzesień 2008 r.

KRS: 0000314427

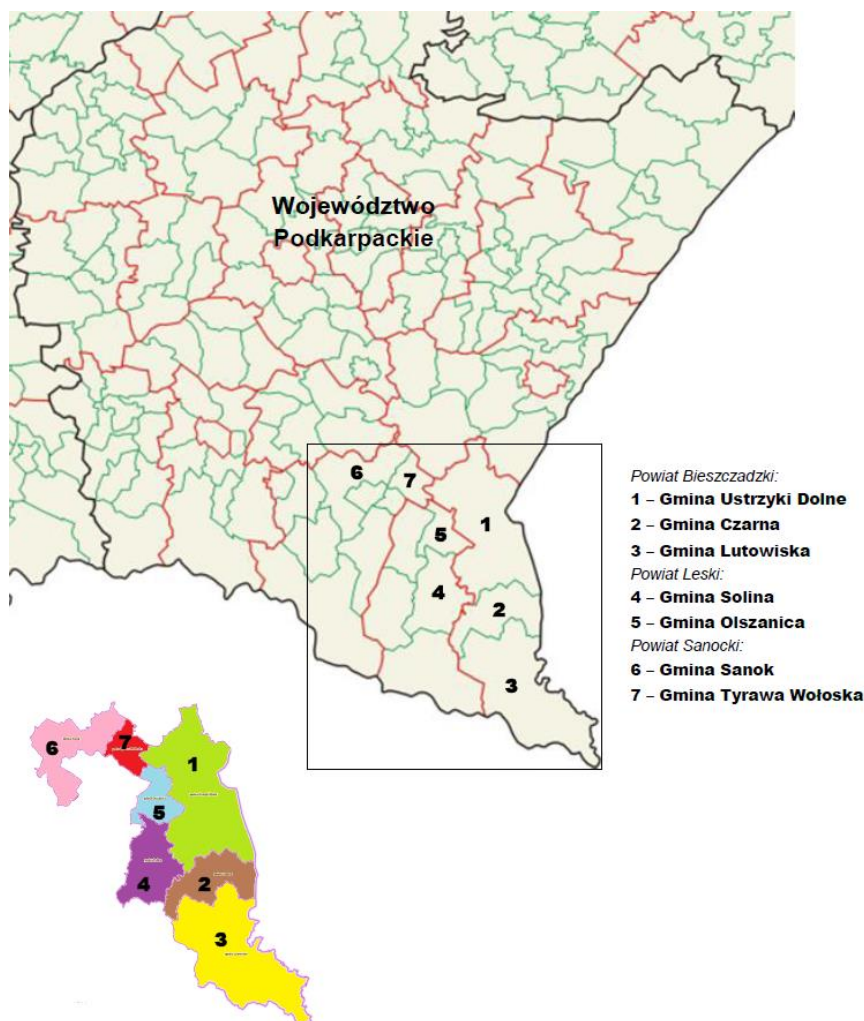
NIP: 6891223206

REGON: 180378523.

2. Obszar.

Obszar funkcjonalny LSR w latach 2015-2022 obejmować będzie teren 7 gmin położonych na terenie powiatów bieszczadzki, leski, sanocki (obszar południowo - wschodni województwa podkarpackiego).

Rysunek 1. Mapa obszaru LGD „Zielone Bieszczady”.

Ludność gmin wchodzących w skład LGD „Zielone Bieszczady” liczy łącznie 52 201 osób (wg danych GUS na 31.12.2013 r.). Dla porównania - w latach 2007-2013 LSR LGD „Zielone Bieszczady” obejmowała swoim zasięgiem działania obszar zamieszkały przez 32 919 osób o powierzchni 1 417,02 km². W latach 2007-2013 na obszarze województwa podkarpackiego działało 31 Lokalnych Grup Działania z łączną liczbą mieszkańców 1 418,95 tys. Średnia liczba mieszkańców objętych LSR dla województwa podkarpackiego wynosiła zatem 45,77 tys. tym samym liczba mieszkańców obszaru realizacji LSR LGD „Zielone Bieszczady” (52 201 osób) jest wyższa niż średnia wojewódzka.

Tabela 1. Powierzchnia oraz struktura ludności gmin wchodzących w skład LGD „Zielone Bieszczady”.

Wyszczególnienie	powierzchnia	liczba ludności	liczba ludności
------------------	--------------	-----------------	-----------------

		2013	2014
Gmina Ustrzyki Dolne	478,67 km ²	17698	17678
Gmina Czarna	184,77 km ²	2391	2385
Gmina Lutowiska	475,63 km ²	2115	2109
Gmina Solina	184,52 km ²	5313	5300
Gmina Olszanica	93,54 km ²	5005	4999
Gmina Sanok	231, 70 km ²	17677	17685
Gmina Tyrawa Wołoska	69,25 km ²	2002	1993

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych: Bank Danych Lokalnych GUS, 31.12.2013 r.

3. Potencjał LGD „Zielone Bieszczady”.

3.1 Opis sposobu powstania i doświadczenie LGD

Lokalna Grupa Działania „Zielone Bieszczady”, jest partnerstwem trójsektorowym, składającym się z przedstawicieli sektora publicznego, gospodarczego, społecznego i mieszkańców. LGD działa, jako Stowarzyszenie i jest dobrowolnym, samorządnym, trwałym zrzeszeniem osób fizycznych i osób prawnych, w tym jednostek samorządu terytorialnego, mającym na celu działanie na rzecz rozwoju obszarów wiejskich. Stowarzyszenie zostało zarejestrowane w Sądzie Rejestrowym 26 września 2008 r. W okresie do 30 czerwca 2015 r. LGD „Zielone Bieszczady” wdrażała Lokalną Strategię Rozwoju na lata 2007 – 2013 na podstawie umowy ramowej nr 6933-UM 0900022/09 z dnia 21 maja 2009 r.. Łączny zrealizowany budżet na realizację Lokalnej Strategii Rozwoju w ramach PROW 2007-2013 wyniósł 3 818 604,00 zł.

Zgodnie z Lokalną Strategią Rozwoju na lata 2007-2013, LGD „Zielone Bieszczady” obejmowała obszar określony granicami administracyjnymi 4 gmin wiejskich i 1 gminy miejsko – wiejskiej wchodzących w skład powiatów: bieszczadzkiego (3 gminy) i leskiego (2 gminy). Dnia 11 czerwca 2015 na mocy uchwały nr VIII/47/2015 obszar LGD powiększył się o gminę Sanok, zaś dnia 16 czerwca 2015 zgodnie z uchwałą nr VI/32/15 o gminę Tyrawa Wołoska. Gminy, które powiększyły obszar LGD „Zielone Bieszczady” działały do 30.06.2015 r. w ramach LGD „Dolina Sanu”. Z racji zbyt małej liczby mieszkańców obszarów nie kwalifikowały się jednak samodzielnie do ubiegania się o środki na realizację LSR na lata 2014-2020.

Na etapie prac przygotowawczych związanych z opracowaniem niniejszej strategii przygotowano kompleksowy dokument pn. „Analiza potencjału przyrodniczego i kulturowego oraz opracowanie narzędzi promowania turystyki na obszarze Lokalnej Grupy Działania „Zielone Bieszczady””. Celem opracowania było umożliwienie lepszego wykorzystania zasobów przyrodniczych, kulturowych, infrastruktury turystycznej gmin zrzeszonych w LGD „Zielone Bieszczady”. Dokonana analiza pokazuje, jakim potencjałem dysponują poszczególne gminy i w jakim stopniu jest on wykorzystany oraz jakie są możliwości dalszego ich rozwoju przy udziale środków unijnych. Dokument ten jednoznacznie wskazuje, że wspólną cechą wszystkich zrzeszonych w LGD gmin są ich duże walory przyrodnicze, kulturowe stwarzające dobre podłoże do rozwoju różnych form turystyki, prezentowania tradycji i kultury regionu, aplikowania o środki unijne. Charakterystyczny też i wspólny dla wszystkich gmin jest wysoki poziom bezrobocia wynikający przede wszystkim z braku dużych zakładów pracy, dlatego w planowanych i podejmowanych w przyszłości działaniach bardzo ważne jest pobudzanie mieszkańców do przedsiębiorczości w różnych jej obszarach. Należy również zwrócić uwagę na fakt, że podejmowane działania w zakresie szeroko pojętej turystyki przez gminy mają charakter sezonowy o dłuższym lub krótszym okresie trwania. Wydłużenie sezonu poprzez alternatywne uzupełnianie się ofert przez współpracujące gminy może przynieść określone i wymierne korzyści. Obszar działania gmin LGD, to teren szeroko pojętych Bieszczadów. Teren o bardzo różnorodnej i bogatej kulturze, tradycji i historii. Fakt ten daje bardzo duże możliwości ukazywania z jednej strony odrębności kulturowej poszczególnych gmin, tworzenia charakterystycznych produktów lokalnych, ale również pokazywania wspólnych cech historii tych terenów, czego idealnym przykładem jest szlak architektury drewnianej na terenie województwa podkarpackiego.

3.2 Reprezentatywność.

Według stanu na dzień 17 grudnia 2015 r. Stowarzyszenie LGD „Zielone Bieszczady” liczy 54 członków. Członkowie Stowarzyszenia reprezentują różne sektory życia społeczno –gospodarczego. Liczbę osób reprezentujących poszczególne sektory przedstawiono w układzie tabelarycznym:

Tabela 2. Członkowie Stowarzyszenia LGD „Zielone Bieszczady”- podział wg sektorów.

Sektor publiczny	Sektor gospodarczy	Sektor społeczny i mieszkańcy
------------------	--------------------	-------------------------------

9	31	14
---	----	----

Źródło: Opracowanie własne na podstawie deklaracji członków LGD „Zielone Bieszczady”.

Strukturę Stowarzyszenia tworzą: Walne Zebranie Członków, Zarząd, Rada, Komisja Rewizyjna oraz Biuro Stowarzyszenia. Zadania poszczególnych organów władzy określone zostały w statucie stanowiącym *załącznik nr 3 do wniosku o wybór LSR*, ponadto do wniosku załączono regulaminy Zarządu (*zał. nr 21*), Komisji Rewizyjnej (*zał. nr 20*), zaś szczegóły dotyczące organu decyzyjnego ujęto w *załączniku nr 4 do wniosku o wybór LSR*.

Nadmienić należy, że:

sektor publiczny stanowi mniej niż 30% (3 osoby z 15-stu tj. 20%) składu organu decyzyjnego; w składzie organu decyzyjnego zasiadają przedsiębiorcy, kobiety i osoby młode (4 przedsiębiorców, 6 kobiet i 4 osoby poniżej 35 r. ż.).

Na każdym etapie działalności LGD utrzymana zostanie reprezentatywność składu organu decyzyjnego LGD, co zostało zapewnione zapisami - procedurami wyłączenia zapewniającymi utrzymanie parytetów (*Regulamin Rady - załącznik nr 9 do wniosku o wybór*).

Biuro LGD jest powołane – zgodnie ze Statutem i działa w oparciu o uchwalony przez Zarząd LGD Regulamin Biura określający organizację i zasady jego funkcjonowania.

Regulamin Biura stanowiący *załącznik nr 15 do wniosku o wybór strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność* zawiera:

Załącznik nr 1 - Schemat organizacyjny Lokalnej Grupy Działania „Zielone Bieszczady”; Załącznik nr 2 - Procedura naborów pracowników Lokalnej Grupy Działania „Zielone Bieszczady”; Załącznik nr 3 - Procedura podnoszenia kompetencji pracowników Biura Lokalnej Grupy Działania „Zielone Bieszczady”; Załącznik nr 4 - Procedura określająca metody pomiaru działań w zakresie animacji lokalnej i współpracy (w której wyznaczono m.in. zadania w zakresie animacji lokalnej i współpracy i przewidziano metody ich pomiaru); Załącznik nr 5 - Procedura określająca warunki, sposób i tryb udzielonego doradztwa (w tym załączniku szczegółowo opisano metodę oceny efektywności świadczonego doradztwa, a na stanowiskach pracy związanych z udzielaniem doradztwa określono sposób pomiaru jakości udzielanego doradztwa); Załącznik nr 6 - Regulamin wynagradzania pracowników Lokalnej Grupy Działania „Zielone Bieszczady”; Załącznik nr 7 – Opis stanowisk pracy (szczegółowo opisano podział zadań pracowników biura oraz wymagania na poszczególne stanowiska).

W *załączniku nr 14 do wniosku o wybór strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność* określono plan szkoleń dla członków organu decyzyjnego i pracowników biura.

Oprócz podstawowych dokumentów wewnętrznych, funkcjonowanie stowarzyszenia regulują także:

Regulamin udzielania zamówień określający zasady zlecania zadań; **Procedura dokonywania ewaluacji i monitoringu** zawierająca m.in. opis i metody oceny efektywności świadczonego przez pracowników LGD doradztwa; **Polityka bezpieczeństwa danych osobowych** regulująca zasady udostępniania informacji będących w dyspozycji LGD, a także zasady bezpieczeństwa informacji i przetwarzania danych osobowych.

Siedziba LGD „Zielone Bieszczady” mieści się w Ustrzykach Dolnych. Biuro zlokalizowane jest w pomieszczeniu o pow. 47,5 m² wyposażonym w niezbędny sprzęt do obsługi administracyjno – biurowej. Po podpisaniu umowy ramowej planuje się otwarcie biura terenowego z siedzibą w Sanoku w celu zapewnienia większej dostępności mieszkańcom tak rozległego terenu (1718,08 km²).

Biuro zatrudnia obecnie 2 pracowników: Kierownika biura oraz Asystenta Kierownika biura kadra posiada doświadczenie i niezbędną wiedzę w przygotowywaniu, wdrażaniu i aktualizacji dokumentów. Pracownicy mają doświadczenie w przygotowywaniu wniosków o dofinansowanie oraz wniosków o płatność w ramach PROW 2007-2013 Załączone dokumenty stanowiące *załącznik nr 16 a do wniosku o wybór LSR* potwierdzają, że wszyscy pracownicy zatrudnieni w biurze LGD posiadają doświadczenie i niezbędną wiedzę do wdrażania i aktualizacji dokumentów strategicznych o zasięgu lokalnym. Po wyborze LSR do dofinansowania planuje się zatrudnienie dodatkowo dwóch pracowników: Specjalistów ds. projektów, w tym w biurze terenowym. Pracownicy biura udzielają doradztwa w zakresie naboru wniosków. Biuro prowadzi rejestr udzielonego doradztwa, kartę doradztwa oraz ankiety badające jakość udzielonego doradztwa. Każdy beneficjent któremu zostanie udzielone doradztwo zarówno telefoniczne, jak i w biurze lub biurze terenowym zostaje wpisany do rejestru udzielonego doradztwa. Beneficjent po zakończonym doradztwie wypełnia ankietę badającą jakość udzielonego doradztwa. Doradztwo w zakresie działań związanych z przedsiębiorczością może być prowadzone również przez zewnętrznych ekspertów zatrudnianych przez LGD.

Procedury wyboru operacji/grantobiorców/operacji własnych wraz z regulaminem organu decyzyjnego – Regulaminem Rady - uwzględniają następujące kwestie:

Sposób udostępnienia procedur do wiadomości publicznej; Zasady podejmowania decyzji w sprawie wyboru operacji; Sposób organizacji naborów wniosków; Podawanie do publicznej wiadomości protokołów z posiedzeń dotyczących oceny i wyboru operacji zawierających informacje o wyłączeniach z procesu decyzyjnego, ze wskazaniem których wniosków wyłączenie dotyczy; Sposób informowania o wynikach oceny i możliwości wniesienia protestu.

Przyjęte procedury są: zgodne z przepisami obowiązującymi dla RLKS, niedyskryminujące, przejrzyste, pozwalające uniknąć ryzyka konfliktu interesów tj. zawierają wzory deklaracji bezstronności, przewidują regulacje zapewniające zachowanie parytetu sektorowego, szczegółowo regulują sytuacje wyjątkowe (określono sposób postępowania w przypadku takiej samej liczby punktów), zapewniają stosowanie tych samych kryteriów w całym procesie wyboru w ramach danego naboru, określają tryb wniesienia przez wnioskodawców protestu od rozstrzygnięć organu decyzyjnego w sposób zapewniający możliwość skutecznego wniesienia protestu. Dla projektów grantowych opracowano procedury ich realizacji szczegółowo opisujące proces wyboru grantobiorców, sposób rozliczania, monitoring i kontrolę. Dla operacji własnych opracowano procedury ich wyboru. Przewidziano prowadzenie rejestru interesów członków organu decyzyjnego, pozwalającego na identyfikację charakteru powiązań z wnioskodawcami/poszczególnymi projektami. Przyjęte procedury przewidują przejrzysty sposób postępowania w sytuacji rozbieżnych ocen w ramach kryteriów, procedury uwzględniają ustanowienie osoby, której zadaniem będzie czuwanie nad prawidłowym przebiegiem procesu oceny i wyboru, poprawności dokumentacji, zgodności formalnej.

Od kilku lat, jednym z głównych problemów obszaru objętego LSR i jej mieszkańców jest bezrobocie zarówno jawne jak i ukryte. Brak dużych zakładów, oraz załamanie się koniunktury na produkty okolicznych przedsiębiorstw spowodowały, że całe województwo jest obszarem wysokiego bezrobocia strukturalnego. Według stanu na 31.12.2013 r. na opisywanym obszarze ze statusem bezrobotnego zarejestrowanych było 3658 osób. **Tym samym udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym na obszarze LGD wynosi 13,2 i jest wyższy niż analogiczne dane do obszaru województwa podkarpackiego 11,4.** W opisywanej grupie 50,49% to kobiety (1849 osób), 49,51% to mężczyźni (1811 osób).

Tabela 3. Liczba bezrobotnych do liczby osób w wieku produkcyjnym na obszarze LSR

	Ustrzyki Dolne	Olszanica	Tyrawa Woloska	Czarna	Lutowiska	Solina	Sanok	ŚREDNIA dla LGD	Podkarpacie
ludność w wieku produkcyjnym	11610	3230	1274	1665	1452	3485	11043	4823	1355579
bezrobotni zarejestrowani ogółem	1547	581	128	234	265	601	1087	635	154216
udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym	13,3	18,0	10,0	14,1	18,3	17,2	9,8	13,2	11,4

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych: Bank Danych Lokalnych GUS, 31.12.2013 r.

Dochód podatkowy na 1 mieszkańca obszaru objętego LSR liczony, jako średnia arytmetyczna z gmin tworzących obszar LSR (tzw. wskaźnik G - podstawowych dochodów podatkowych na 1 mieszkańca gminy przyjęty do obliczania subwencji wyrównawczej na 2015 r.) wynosił w 2014 r. 1 328,45 zł. Dochód podatkowy gminy na 1 mieszkańca dla województwa podkarpackiego został wyliczony jako średnia arytmetyczna wskaźników G dla wszystkich gmin województwa. **Tym samy dochód podatkowy na 1 mieszkańca LSR (1 328,45 zł) jest niższy niż średnia dla województwa 912,13 zł.**

Tabela 4. Dochód podatkowy gminy na 1 mieszkańca na obszarze LSR.

Ustrzyki Dolne	Olszanica	Tyrawa Woloska	Czarna	Lutowiska	Solina	Sanok	ŚREDNIA dla LGD	Podkarpacie
1 038,36	805,05	834,77	1 467,11	1 779,09	2 526,84	847,95	1 328,45	912,13

Lokalna Grupa Działania „Zielone Bieszczady” oraz dwie nowe gminy członkowie – Sanok i Tyrawa Wołoska (LGD Dolina Sanu) posiadają doświadczenie we wdrażaniu LSR oraz realizacji operacji finansowanych z innych źródeł, w tym projektów współpracy międzynarodowej (załącznik nr 17 a do wniosku o wybór strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność).

Z informacji zawartych we wniosku o wybór LSR wynika, że:

stopień wykorzystania budżetu zgodnie z ostatnim zawartym aneksem do umowy ramowej przez wnioski wybrane do dofinansowania przez LGD i dla których została wypłacona pomoc finansowa wynosi powyżej 70%; wartość projektów/przedsięwzięć zrealizowanych przez LGD, a finansowanych z innych źródeł niż oś 4 PROW 2007-2013 mieści się w przedziale od 50 000 zł do 500 000 zł; LGD zrealizowała projekty współpracy międzynarodowej (*Program Szwajcarski, Program Współpracy Transgranicznej Polska-Białoruś –Ukraina*; 1 projekt współpracy zrealizowany przez LGD był partnerstwem co najmniej 3 partnerów (*projekt współpracy w ramach PROW 2007-2013 „Nordic Walking Park Południe Podkarpacia”*)); Diagnoza opisuje najważniejsze obszary, na które może mieć wpływ LGD; Diagnoza wskazuje najważniejsze problemy, potrzeby, zasoby, potencjał obszaru LGD; Uzasadniono właściwie wybór kluczowych grup docelowych i obszarów interwencji; Diagnoza ukazuje wewnętrzną spójność obszaru LSR (wspólna tożsamość, tradycje, potrzeby, zasoby lokalne); Analiza SWOT jest powiązana z diagnozą obszaru. **W tym celu użyto skrótów od pierwszych liter SWOT, np. S1- oznacza pierwszą zidentyfikowaną mocną stroną obszaru LGD.** Zaś w rozdziale V przedstawiono tabelaryczną matrycę logiczną powiązań diagnozy obszaru i ludności, analizy SWOT oraz celów i wskaźników.

II. Partycypacyjny charakter LSR.

W celu nadania partycypacyjnego charakteru LSR LGD „Zielone Bieszczady” przeprowadzono sekwencję działań uwzględniającą wytyczne i wymogi do opracowania LSR, określono cele procesu partycypacji jak również przygotowano i wdrożono następujące działania:

1. Powołano zespół zadaniowy ds. opracowania LSR – Grupę roboczą. Zadaniem jej członków był m.in. udział w spotkaniach konsultacyjnych dotyczących opracowania LSR LGD „Zielone Bieszczady”. Grupa robocza ds. LSR koordynowała proces przygotowania LSR, zebranie i analizę danych niezbędnych do opracowania strategii w ramach podejścia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność oraz stanowiła wsparcie organizacyjne i merytoryczne w partycypacyjnym procesie tworzenia strategii.

2. Powołano animatora procesu partycypacji społecznej pełniącego rolę facylitatora i moderatora oraz odpowiadającego za monitoring i ewaluację przebiegu procesu partycypacyjnego.

3. Określono cele procesu partycypacyjnego przy tworzeniu LSR:

Udzielenie informacji dotyczącej realizacji programu Leader w PROW 2014-2020, tworzenia LSR oraz diagnozy obszaru LGD przedstawicielom trzech sektorów życia lokalnej społeczności; Przygotowanie rozwiązań zbudowania i realizacji LSR poprzez prowadzenie konsultacji ze społecznością lokalną; Uspołecznienie mechanizmów współdecydowania przy konstrukcji LSR (w tym przez grupy defaworyzowane, w szczególności ze względu na dostęp do rynku pracy i/lub zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym); Zaangażowanie społeczności lokalnej do efektywnego opracowania i wdrażania LSR i skłonienie jej do podjęcia współodpowiedzialności za wzajemnie uzgodnione kierunki działania w LSR.

4. Przy określaniu celów procesu partycypacyjnego założono następujące korzyści po przeprowadzeniu procesu partycypacyjnego dla społeczności :

Zainteresowani mieszkańcy znają i rozumieją intencje Lokalnej Grupy Działania – legitymizacja. Następuje lepsze zdiagnozowanie potrzeb lokalnych i żywe reagowanie na pojawiające się problemy. Mieszkańcy angażują się zarówno w proces wymyślenia rozwiązania/strategii jak również są też częścią rozwiązania. Poprawia się komunikacja i zwiększa się wzajemne zaufanie (także do LGD „Zielone Bieszczady”). Wykorzystuje się realne i potencjalne zasoby lokalne do rozwiązywania problemów-szerokie korzystanie z różnorodnych kompetencji, umiejętności ludzi i instytucji. Mieszkańcy nie są biernym odbiorcą, a aktywnym podmiotem zmiany. Tworzy się kultura dialogu i kreatywności. Zapobiega się potencjalnym konfliktom w przyszłości w szczególności w sprawach drażliwych.

W dalszym ciągu realizowano następujące działania:

5. Przeprowadzono analizę społeczności, opracowano listę interesariuszy (głównych aktorów i odbiorców) procesu tworzenia LSR LGD „Zielone Bieszczady” i na jej podstawie zaproponowano zakres działań i metod rekomendowanych do zastosowania w procesie tworzenia strategii.

Tabela 5. Lista interesariuszy procesu tworzenia LSR LGD i narzędzia partycypacji.

Grupa społeczna/interesariusze	Uzasadnienie wyboru	Wybrany rodzaj działania/ współpracy	Metody/narzędzia partycypacji
Pracownicy samorządowi, wójtowie, radni, sołtysi	Decyzyjność osób (instytucji), przygotowanie merytoryczne pracowników, poziom wiedzy o projekcie, sprawność – możliwość skutecznego wprowadzania w życie podjętych decyzji, format, autorytet osób reprezentujących instytucję.	Skorzystanie z samorządowych baz danych oraz dokumentów statystycznych, analitycznych i diagnostycznych dotyczących obszaru LGD, uzyskanie opinii i wymiana informacji dotyczących planów rozwojowych gmin, potrzeb inwestycyjnych, społecznych i gospodarczych, skorzystanie z wiedzy dotyczącej budżetowania przedsięwzięć, skorzystanie z gminnych kanałów informacyjnych w celu dotarcia do społeczności lokalnej.	Spotkania indywidualne i grupowe, wywiad grupowy, grupa fokusowa, dyskusje, udział w ankietach i warsztatach oraz w partycypacyjnej diagnozie obszaru i analizie SWOT, komunikacja internetowa - strona www., portal społecznościowy Facebook, wizyta studyjna, zaproszenie i zrekrutowanie członków grup interesariuszy do udziału w Grupie roboczej ds. LSR
Członkowie organizacji pozarządowych	Umiejętność budowania szerszych koalicji dla realizacji różnych projektów, poziom wiedzy o projekcie, liczba członków, doświadczenie w realizacji podobnych projektów, realizacja interesów członków.	Zaproszenie do pomocy w rekrutacji uczestników procesu partycypacyjnego, wykorzystanie kontaktów społecznych oraz kanałów informacyjnych, wykorzystanie doświadczeń w realizacji projektów - w tym w procesach diagnozy, planowania.	j.w.
Przedsiębiorcy	Umiejętność i skuteczność działań lobbingsowych, profesjonalizm, wcześniej biorący aktywny udział w konsultacjach, posiadanie niezależnych możliwości podejmowania decyzji i realizacji projektów.	Zaproszenie do pomocy w rekrutacji uczestników procesu partycypacyjnego, wykorzystanie kontaktów społecznych oraz kanałów informacyjnych, wykorzystanie praktycznej wiedzy przy realizowaniu projektów biznesowych, zaproszenie do uczestniczenia w Grupie roboczej ds. LSR.	j.w.
Rolnicy	Umiejętność artykułowania i zaspokajania potrzeb grupy, którą reprezentują, beneficjent, wcześniej	Zaproszenie do pomocy w rekrutacji uczestników procesu partycypacyjnego, wykorzystanie	j.w.

	biorący aktywny udział w konsultacjach, posiadanie niezależnych możliwości podejmowania decyzji i realizacji projektów.	kontaktów społecznych oraz kanałów informacyjnych, wykorzystanie praktycznej wiedzy przy realizowaniu projektów biznesowych, zaproszenie do uczestniczenia w Grupie roboczej ds. LSR.	
Grupy defaworyzowane, w szczególności ze względu na dostęp do rynku pracy i/lub zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym).	Zasięg terytorialny działania (7 gmin), trudności w artykułowaniu i zaspokajaniu potrzeb grupy którą reprezentują, nieaktywni społecznie, trudność z dotarciem do przedstawicieli grupy, niezorganizowani, bierni społecznie.	Zaproszenie do pomocy w rekrutacji uczestników procesu partycypacyjnego, wykorzystanie kontaktów społecznych oraz kanałów informacyjnych, zaproszenie do uczestniczenia w Grupie Roboczej ds. LSR.	Założono na etapie analizy, że grupy defaworyzowane do których będą adresowane działania w LSR szczegółowo zostaną określone w wyniku przeprowadzenia diagnozy obszaru, badania ankietowego oraz spotkania fokusowego z przedstawicielami instytucji opieki społecznej i rynku pracy (PUP, MOPS, GOPS , CIS)

6. Powołano Grupę roboczą ds. LSR, która pracowała i konsultowała zapisy LSR na każdym etapie jej budowania (**po wyborze LSR do realizacji również będzie monitorowała jej wdrażanie**). Zadaniem Członków Grupy roboczej był udział w spotkaniach konsultacyjnych dotyczących opracowania LSR LGD „Zielone Bieszczady”. Grupa robocza ds. LSR była odpowiedzialna za koordynację procesu przygotowania LSR, zebranie, konsultacje z przedstawicielami sektora i partycypacyjną analizę danych niezbędnych do opracowania strategii w ramach podejścia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność oraz wsparcie organizacyjne i merytoryczne w partycypacyjnym procesie tworzenia i monitoringu strategii. Praca Grupy odbywała się bezpośrednio poprzez udział we wspólnych spotkaniach, dyskusjach , wizycie studyjnej oraz warsztatach, a także elektronicznie (mailowo).

W skład ww. Grupy weszli przedstawiciele wszystkich sektorów z obszaru 7 gmin LGD „Zielone Bieszczady”.

Zorganizowano i przeprowadzono V etapowy partycypacyjny proces tworzenia LSR (szerokie konsultacje społeczne). W czasie realizacji partycypacyjnego procesu tworzenia LSR „LGD Zielone Bieszczady” , co do doboru i zastosowania narzędzi partycypacji wykorzystano publikacje, wskazówki i dobre praktyki ze strony www.decdujmyrazem.pl oraz strony www.partycypacjaobywatelska.pl. Zastosowano **różnorodne metody partycypacyjne i na które składały się działania:**

Tabela 6. Metody partycypacji w tworzeniu LSR

Wykorzystana forma/metoda partycypacji/działanie	Etap I - Definiowanie potrzeb i problemów oraz diagnoza i analiza SWOT,	Etap II - Określenie celów i ustalenie ich hierarchii oraz wskaźników w odniesieniu do opracowania LSR i	Etap III- Poszukiwanie rozwiązań stanowiących sposoby realizacji strategii oraz opracowanie zasad wyboru	Etap IV Formułowanie wskaźników oraz opracowanie zasad monitorowania i	Etap V Identyfikacja grup docelowych strategii oraz przygotowanie planu komunikacyjneg o w odniesieniu

		opracowanie planu działania	operacji i ustalania kryteriów wyboru	ewaluacji	do realizacji LSR
<p>Informowanie/ Publiczne wezwanie do zgłaszania opinii/internetowe badanie ankietowe. Opis metody: Na stronie www.lgd-zielonebieszczady.pl na bieżąco przekazywano w czasie trwania wszystkich etapów informacje dotyczące opracowania LSR, spotkań, konsultacji, warsztatów, doradztwa umieszczono również elektroniczną ankietę badawczą, fiszkę projektową oraz ankietę dotyczącą monitoringu, ewaluacji i planu komunikacji - przyszli potencjalni beneficjenci programu wypełnili. 180 szt. ankiet, 78 szt. fiszek projektowych oraz 23 szt. ankiet dotyczących monitoringu, ewaluacji i planu komunikacji. Na stronie www zamieszczono także projekt analizy SWOT i kryteria wyboru operacji/grantobiorców wraz z formularzem uwag, na które to otrzymano informacje zwrotne.</p>	Zastosowano	Zastosowano	Zastosowano	Zastosowano	Zastosowano
<p>Informowanie/Komunikacja/ Internetowa debata publiczna. Opis metody: Wykorzystano portal społecznościowy Facebook, na którym informowano o przebiegu procesu partycypacyjnego tworzenia LSR - prowadzono dyskusje, wymianę poglądów oraz również jak na stronach www udostępniano ankiety badawcze i fiszki projektowe oraz projekt analizy SWOT i kryteria wyboru operacji/grantobiorców wraz z formularzem uwag.</p>	Zastosowano	Zastosowano	Zastosowano	Zastosowano	Zastosowano
<p>Informacja/ upowszechnianie informacji o LSR. Opis metody: Najważniejsze informacje dotyczące przebiegu procesu partycypacyjnego tworzenia LSR upubliczniono na stronach www gmin członkowskich LGD i powiatu bieszczadzkiego oraz tablicach ogłoszeń (w tym ankiety i fiszki projektowe).</p>	Zastosowano	Zastosowano	Zastosowano	Zastosowano	Zastosowano
<p>Informacja -konsultacje/ Indywidualne i grupowe spotkania z mieszkańcami/ Otwarty punkt informacyjno-konsultacyjny . Opis metody: Otworzono punkt konsultacyjny w siedzibie LGD w czasie trwania wszystkich etapów i udzielono bieżących konsultacji i</p>	Zastosowano	Zastosowano	Zastosowano	Zastosowano	Zastosowano

doradztwa oraz zbierano informacje zwrotne - w konsultacjach indywidualnych wzięło udział 26 osób.					
Konsultacje/współdecydowanie/baza projektów. Opis metody: Stworzono bazę inicjatyw/projektów/przedsięwzięć potencjalnie do wdrożenia w trakcie realizacji LSR - zgromadzono 78 szt. fiszek projektowych opracowanych i zgłoszonych przez przedstawicieli społeczności lokalnej.		Zastosowano	Zastosowano		
Konsultacje/ Prace zespołowe: warsztaty obywatelskie-wywiad grupowy.Opis metody: Zogniskowane Wywiady Grupowe FGI (Focus Group Interview) stosuje się w celu uzyskania opinii oraz zrozumienia zachowań, postaw i preferencji względem danej kwestii. Zogniskowany wywiad grupowy to dyskusja na z góry określony temat z 6-12 osobami. Prowadzi ją moderator, posiłkując się uprzednio sporządzonym scenariuszem. Zadaniem prowadzącego jest ukierunkowywanie rozmowy na właściwe tory, zachęcanie uczestników do aktywności oraz stymulowanie ich kreatywności, także z pomocą rozmaitych zadań i ćwiczeń. Wywiady grupowe z mieszkańcami w gminach. Łącznie osób: 92. Gmina Ustrzyki Dolne, 29.09.2015, Gmina Czarna, 25.09.2015, Gmina Sanok, 28.09.2015, Gmina Tyrawa Wołoska, 28.09.2015, Gmina Solina, 29.09.2015, Gmina Olszanica, 29.09.2015, Gmina Lutowska, 30.09.2015, 05.10.2015	Zastosowano	Zastosowano	Zastosowano	Zastosowano	Zastosowano
Spotkania branżowe dla przedsiębiorców, przyszłych przedsiębiorców, rolników, przedstawicieli JST i sektora społecznego. Spotkania odbyły się przy wykorzystaniu partycypacyjnej techniki World Cafe - opis: spotkanie dla 12 - 200 osób powinno odbywać się w kawiarni lub w innym miejscu, gdzie stworzona zostanie „kawiarniana atmosfera” (dostęp do napojów, krzesła ustawione dookoła stolików, luźna atmosfera dyskusji). Uczestnicy podzieleni są na kilkusobowe grupki, które przy stolikach dyskutują na zadany temat. Po	Zastosowano	Zastosowano	Zastosowano	Zastosowano	

<p>pewnym czasie (np. po 20 minutach) następuje zmiana i wszyscy poza jedną osobą (gospodarzem stolika) przenoszą się do innych stolików, omawiających inny temat lub inny aspekt danego tematu. Gospodarz stołu streszcza to, co powiedziały poprzednie grupy i zachęca do dalszej dyskusji. Ponadto uczestnicy zachęceni są do zapisywania bądź rysowania swoich pomysłów (na papierowych obrusach lub kartkach "przypisanych" do stolika), aby następne grupy mogły się do nich odwoływać. Na zakończenie spotkania dyskusje podsumowywane są w części plenarnej. World Cafe jest metodą służącą do prowadzenia dialogu, dzielenia się wiedzą i kreatywnymi pomysłami.</p> <p>Łącznie w spotkaniach wzięło udział 82 osoby: Łodyna, 07.10.2015, Łodyna, 26.10.2015, Sanok, 27.10.2015, Uherce Mineralne, 04.12.2015</p>					
<p>Fokusowe spotkanie konsultacyjne w sprawie grup defaworyzowanych. Opis techniki jw. 1. Polańczyk, 30.11.2015- Łącznie osób: 9</p>					Zastosowano
<p>Spotkanie szkoleniowo – informacyjne Rady LGD „Zielone Bieszczady”. Opis techniki: jw. Łącznie osób: 12. 1. Ustrzyki Dolne, 27.11.2015</p>				Zastosowano	
<p>Konsultacje/ Wizyta studyjna/ Promocja, propagowanie i wykorzystanie dobrych praktyk. Opis metody: Wizyta studyjna - liczba uczestników- do 25, zajęcia terenowe oraz sesje szkoleniowe polegające na bezpośrednim kontakcie z realizatorami modelowych i innowacyjnych przedsięwzięć. Celem wizyty jest zdobycie wiedzy i doświadczeń i ich implementacja do własnych projektów uczestników.</p> <p>W dniach 22-23.10.2015 r. odbyła się jedna wizyta studyjna w miejscowościach Świnna Poręba, Stroń dla 13 członków Grupy Roboczej na temat - inkubator przedsiębiorczości - zasady funkcjonowania.</p>			Zastosowano		

<p>Konsultacje w obrębie trzech sektorów/ Praca grupowa: Grupa robocza. Opis metody: Powołanie Grupy Roboczej ds. LSR Lokalnej Grupy Działania "Zielone Bieszczady" - zrekrutowano 21 członków z obszaru LGD - przedstawiciele 3 sektorów ze wszystkich gmin członkowskich. Odbyło się 10 posiedzeń grupy w formie spotkania konsultacyjnego przy zastosowaniu techniki Kawiarni Obywatelskiej - Opis techniki: Kawiarnia Obywatelska (ang. <i>Conversation Cafe</i>) jest metodą nastawioną na dialog – on sam w sobie jest celem. Jest to nieformalne spotkanie, gdzie ok. 8-10 uczestników dyskutuje między sobą na ważny dla nich temat. W czasie dyskusji obowiązuje 6 podstawowych zasad, których powinni przestrzegać uczestnicy:</p> <p>otwartość – słuchaj i szanuj inne punkty widzenia, akceptacja – powstrzymuj się od oceny, ciekawość – próbuj zrozumieć racje innych, a nie przekonywać ich do swoich racji, odkrycia – kwestionuj przyjętą wiedzę i szukaj nowych informacji, szczerowość – mów o tym, co jest dla ciebie osobiście ważne, zwięzłość – mów szczerze i z głębi serca, ale nie przedłużaj bez potrzeby.</p> <p>Conversation Cafe służy poznaniu się uczestników i wymianie opinii, a także może pomóc odnaleźć wspólne doświadczenia i zainspirować uczestników do działania.</p> <p>Ustrzyki Dolne, 03.11.2015, Sanok, 16.11.2015, Uherce Mineralne, 17.11.2015, Sanok, 18.11.2015, Ustrzyki Dolne, 20.11.2015, Ustrzyki Dolne, 27.11.2015, Polańczyk, 30.11.2015, Uherce Mineralne, 4.12.2015, Ustrzyki Dolne, 07.12.2015, Rabe, 16.12.2015</p>	Zastosowano	Zastosowano	Zastosowano	Zastosowano	Zastosowano
<p>Ilość zastosowanych w poszczególnych etapach partycypacyjnych metod/ narzędzi w procesie tworzenia LSR LGD Zielone Bieszczady</p>	7	8	9	8	7

Potwierdzeniem zastosowania partycypacyjnych metod na etapie tworzenia LSR są m.in. dokumenty stanowiące załącznik nr 19 do wniosku o wybór strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność, które wskazują na to, że:

Wykorzystano co najmniej 4 partycypacyjne metody konsultacji na każdym kluczowym etapie prac nad opracowaniem LSR; Uwzględniono wyniki badań własnych i ewaluacji (w tym dokument: *Analiza potencjału przyrodniczego i kulturowego oraz opracowanie narzędzi promowania turystyki na obszarze Lokalnej Grupy Działania „Zielone Bieszczady”*); Do opracowania LSR wykorzystano dane z konsultacji społecznych przeprowadzonych na obszarze objętym LSR; Dokonano analizy przyjęcia bądź odrzucenia wniosków z konsultacji. Dodatkowo na stronie internetowej oraz facebooku zamieszczono propozycję analizy SWOT oraz kryteriów wyboru operacji i grantobiorców wraz z formularzem zmian/uwag; Strategia nie została przygotowana przez podmiot zewnętrzny. Korzystano jedynie z pomocy prawnej i eksperckiej do przygotowywania ekspertyz/analiz służących przygotowaniu strategii. W procesie przygotowania strategii korzystano z wiedzy ekspertów, których pomoc stanowiła uzupełnienie i wsparcie działań realizowanych w tym zakresie z udziałem społeczności lokalnej. Strategia została przygotowana z udziałem społeczności lokalnej. W proces jej tworzenia poza pracownikami biura LGD byli zaangażowani członkowie Zarządu, Rady, mieszkańcy LGD, oraz członkowie Grupy roboczej ds. LSR. W ramach Grupy Roboczej powołane zostały zespoły: ds. projektów grantowych, ds. przedsiębiorczości, ds. grup defaworyzowanych oraz ds. regulacji prawnych. Praca Grupy odbywała się bezpośrednio poprzez udział w spotkaniach oraz wizytach studyjnych lub elektronicznie. Zgodnie z przyjętym regulaminem zadaniem Grupy jest: gromadzenie i analiza danych niezbędnych do opracowania strategii w ramach podejścia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność, wsparcie organizacyjne, doradcze i merytoryczne w partycypacyjnym procesie tworzenia i monitoringu strategii, koordynacja prac nad tworzeniem Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2014-2020, tworzenie i opiniowanie przygotowanych dokumentów, konsultacje bieżące na każdym istotnym etapie prac nad strategią, pośrednictwo w kontaktach ze społecznością lokalną – rola lokalnych liderów na terenie każdej gminy oraz monitoring wdrażania LSR.

III. Diagnoza - opis obszaru i ludności.

Symbole łączące literę i cyfrę znajdujące się w tekście poniżej są odpowiednikami cech zidentyfikowanych podczas analizy SWOT obszaru. Diagnoza obszaru LGD powstała w oparciu o analizę danych zastanych, której źródłem były statystyki publiczne. Źródłem informacji były także dane bazujące na przeprowadzonych badaniach społecznych oraz wnioski ze spotkań fokusowych oraz konsultacyjno-doradczych zorganizowanych w każdej z 7 gmin terytorium LGD „Zielone Bieszczady”. Na bazie analiz, zidentyfikowane zostały grupy docelowe oraz problemy/wyzwania, jako podstawa do zdefiniowania logiki interwencji LSR.

Geograficznie obszar LGD (jako całość) to teren wschodniego Przedgórze Karpackiego objęty Międzynarodowym Rezerwatem Biosfery Karpaty Wschodnie. Analizowany obszar położony jest nieopodal ciągu istniejących bądź potencjalnych korytarzy transportowych o zasięgu transeuropejskim, a przygraniczne położenie geograficzne tj. sąsiedztwo ze Słowacją i Ukrainą stanowi niezaprzeczalny jego atut [S18].

Teren objęty LSR posiada duży potencjał wynikający z zasobów i walorów środowiska naturalnego. W jego obrębie znajdują się różnorodne formy ochrony przyrody w tym obszar NATURA 2000 Bieszczady obejmujący Park Krajobrazowy Doliny Sanu i położone na jego terenie rezerваты, ale także i Park Narodowy oraz Park Krajobrazowy Gór Słonnych [S3/S4]. Obecność obszarów chronionych wiąże się jednak z jednej strony z promocją walorów przyrodniczych i rekreacyjnych, a z drugiej z ograniczeniami bądź zakazami. Na tego typu obszarach działalność gospodarcza podporządkowana jest celom ochrony przyrody, pewne jej formy mogą być wykluczane lub ograniczane. Z drugiej strony, tereny te cechują wysokie walory przyrodnicze i kulturowe, które (przy odpowiednim zagospodarowaniu) zwiększają ich atrakcyjność turystyczną oraz potencjał. Kwestią istotną jest - z perspektywy przeciętnego mieszkańca prowadzenie zrównoważonej polityki w zakresie ustalania i poszerzania obszarów chronionych na terenie gminy [S5/T9].

Ukształtowanie rzeźby terenu jest zróżnicowane, poczynając od równiny Dołów Jasielsko - Sanockich po strome zbocza Gór Słonnych. Różny jest również stopień zalesienia terenu. Łańcuchy i pasma wzgórz oraz gór poprzecinane są licznymi dolinami rzek i potoków. Rzeki należą do zlewiska Bałtyku oraz Morza Czarnego (Strwiąż). Główne grzbiety górskie zajęte są przez hale, zwane połoninami. Malownicze tereny są bogato poprzecinane szlakami turystyki pieszej (o różnych stopniach trudności), konnej i rowerowej m.in. Szlak architektury drewnianej, Szlak Naftowy, Szlak Wodny „Błękitny San”, Szlak „Nordic Walking Park”, Szlak „Zielony Rower” [S1/S2]. Niestety często szlaki turystyczne jak i te rekreacyjne nie są w pełni wykorzystane zdarza się, że mają niepełną infrastrukturę lub są słabo oznakowane [W4]. Brak jednoznacznego obrazu w zakresie standardu infrastruktury sportowej, rekreacyjnej i kulturalnej potwierdzają wyniki badania ankietowego przeprowadzonego przez LGD „Zielone Bieszczady”. W przeprowadzonej ankiecie 35% respondentów nie potrafi dokonać oceny omawianej infrastruktury, 29% uważa - że jej jakość jest raczej dobra, 20% uważa - że raczej zła, bardzo złą opinię wyraża 8% ankietowanych. Jednocześnie w zagadnieniach związanych z czystością środowiska, powietrza, jakością wody, poziomem hałasu, czystością w miejscach publicznych wśród badanych przeważały oceny dobre i bardzo dobre [S5]. Na opisywanym obszarze

znajdują się też największe, jeszcze stosunkowo mało zanieczyszczone zbiorniki retencyjne – Jezioro Solińskie i Myczkowieckie o I klasie czystości [S5/S17].

Obok wyjątkowych elementów krajobrazowo-przyrodniczych, obszar LGD wyróżnia bogate niematerialne i materialne dziedzictwo kulturowe, w tym zabytki kultury świeckiej i religijnej, a także obiekty rękodzieła rzemieślniczego. Niematerialne dziedzictwo kulturowe manifestuje się m. in. tradycję, folklor, twórczość ludową i rzemiosło np. ikony, ozdoby z bibuły, ceramika, wyroby z drewna. Niebagatelną rolę odgrywają też liczne kiermasze i festyny promujące tutejsze bogactwo – także produktów lokalnych. Nadmienić należy, że tylko jeden z nich został wpisany 5 grudnia 2013 na Ministerialną Listę Produktów Tradycyjnych (*pierogi razowe z Lalina – KGW w Lalinie*)[S8]. Producenci przeważającej części produktów są zrzeszeni w różnych zorganizowanych formach certyfikacji np. Sieć produktów lokalnych „Made in Karpaty”, „Bieszczadzkie Centrum Certyfikacji Produktu Lokalnego”, Bieszczadzka Marka Lokalna „Made in Bieszczady” czy też „GoToCarpathia” [S7]. Dotychczasowe działania w powyższym zakresie sprowadzały się jednak jedynie do tworzenia marek finansowanych z różnych środków, które pozwalały lokalnym producentom na zdobycie określonych certyfikatów, po spełnieniu określonych wymogów. Nie są to jednak certyfikaty przypisane jednoznacznie do określonej gminy a nawet terenu. Ponadto są nie zrozumiałe w odbiorze na potencjalnych turystów. Niezrozumiałym również jest fakt, iż mimo bogactwa produktów lokalnych na terenie Bieszczad wciąż w budkach handlowych przeważają produkty masowe, dostępne w każdym innym regionie. Z powodu tego, że w obiegu funkcjonuje tak wiele mało rozpoznawalnych marek LGD nie będzie wprowadzało kolejnej, ale swoje działania skoncentruje na identyfikacji i promocji produktów lokalnych, m.in. w ramach projektu współpracy oraz przeznaczając środki na powstanie inkubatora przetwórstwa.

Produkty lokalne zostały też pozytywnie ocenione przez 40% (odpowiedzi raczej dobrze i bardzo dobrze) respondentów biorących udział w ankietyzacji.

Mimo ogromnego potencjału opisywanego obszaru jego atuty wydają się być nie w pełni wykorzystane. W opinii mieszkańców - uczestników organizowanych spotkań konsultacyjnych zdecydowanie słabą stroną terenów objętych LSR jest niewystarczająca, słaba promocja regionu i niedostateczna sieć handlu detalicznego oraz sprzedaży bezpośredniej produktów lokalnych [W8/W11].

Ludność Gmin wchodzących w skład LGD „Zielone Bieszczady” liczy 52 201 osób (wg danych GUS na 31.12.2013 r.). Kobiety stanowią 50,17% ogółu mieszkańców (26 189 kobiet). Poniższa tabela przedstawia strukturę ludności obszaru

Tabela 7. Struktura ludności obszaru w podziale na płeć.

	Ustrzyki Dolne	Czarna	Lutowiska	Solina	Olszanica	Sanok	Tyrawa Wołoska	RAZEM
ogółem	17698	2391	2115	5313	5005	17677	2002	52201
mężczyźni	8711	1205	1083	2663	2487	8848	1015	26012
kobiety	8987	1186	1032	2650	2518	8829	987	26189

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych: Bank Danych Lokalnych GUS, 31.12.2013 r.

Średnia gęstość zaludnienia (liczba ludności na 1 km²) na opisywanym obszarze to 35 osób - dla porównania dla Podkarpacia to 119 osób. Nadmienić należy, że gmina Lutowiska należąca do obszaru działania LGD jest gminą najrzadziej zaludnioną w odniesieniu do jej powierzchni w Polsce.

Tabela 8. Średnia gęstość zaludnienia.

	Ustrzyki Dolne	Czarna	Lutowiska	Solina	Olszanica	Sanok	Tyrawa Wołoska	ŚREDNIA
liczba ludności na 1 km ²	37	13	4	29	54	76	29	35

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych: Bank Danych Lokalnych GUS, 31.12.2013 r.

Najliczniejszą grupę w badanej zbiorowości stanowią osoby w wieku 70 i więcej lat (9,19%), następnie osoby w wieku 30-34 lata (8,15%). Najmniej osób jest w grupach wiekowych 65-69 lat (4,0%), 0-4 lat (5,09% oraz 5-9 lat (5,27%) [T13]. Dane statystyczne potwierdzają, że jesteśmy najszybciej starzejącym się społeczeństwem w UE. W związku ze starzeniem się społeczeństwa, z każdym rokiem będzie wzrastać liczba osób niezdolnych do samodzielnego funkcjonowania w środowisku i wymagających całodobowej opieki [T1].

Tabela 9. Ludność wg grup wieku i płci.

	0-4	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65-69	70 i więcej
ogółem	2655	2750	2837	3212	4019	4140	4255	4095	3511	3407	3628	3703	3104	2088	4797
mężczyźni	1337	1419	1389	1638	2070	2146	2186	2097	1834	1767	1883	1869	1507	1032	1838
kobiety	1318	1331	1448	1574	1949	1994	2069	1998	1677	1640	1745	1834	1597	1056	2959

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych: Bank Danych Lokalnych GUS, 31.12.2013 r.

Ciekawych danych dostarcza zestawienie danych osób pracujących na analizowanym obszarze. Wskazuje ono, że w przypadku trzech gmin z obszaru LGD w grupie osób pracujących przeważają kobiety: Czarna (56,58% ogółu pracujących), Ustrzyki Dolne (52,10% ogółu pracujących), Solina (50,82 % ogółu pracujących). Zdecydowanie odmienną tendencję zaobserwować możemy na terenie gminy Sanok gdzie kobiety stanowią 43,39% ogółu osób pracujących. Szczegółowe dane dotyczące liczby osób pracujących na opisywanym obszarze wskazują, że najwyższe wartości w tym zakresie zaobserwować możemy w gminie Sanok.

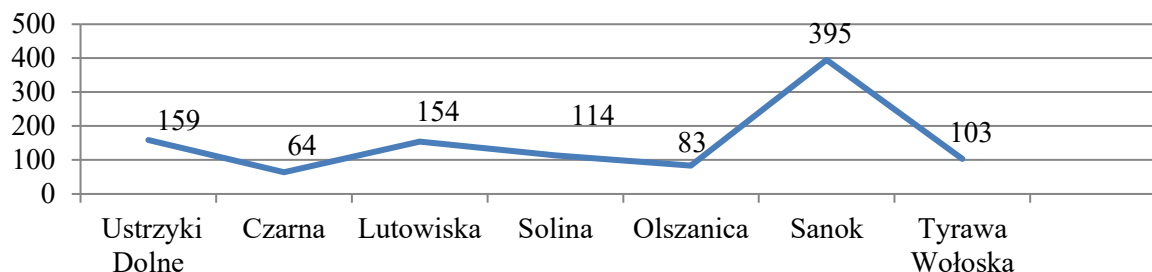
Tabela 10. Pracujący wg płci stan na 31.12.2013 r.

	Ustrzyki Dolne	Czarna	Lutowiska	Solina	Olszanica	Sanok	Tyrawa Wołoska	RAZEM
ogółem	2812	152	325	608	416	878	206	5397
mężczyźni	1347	66	182	299	257	497	144	2792
kobiety	1465	86	143	309	159	381	62	2605

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych: Bank Danych Lokalnych GUS, 31.12.2013 r.

Analiza nasycenia pracującymi analizowanych lokalnych gospodarek, mierzona relacją liczby pracujących na 1000 mieszkańców, wskazuje na przestrzenne różnice w układzie gmin. Najniższe wartości zaobserwować możemy w gminach Sanok i Czarna, najwyższe w gminach Ustrzyki Dolne i Lutowiska.

Wykres 1. Pracujący na 1000 ludności – stan na 31.12.2013 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych: Bank Danych Lokalnych GUS, 31.12.2013 r.

Od kilku lat, jednym z głównych problemów obszaru objętego LSR i jej mieszkańców jest bezrobocie zarówno jawne jak i ukryte. Potwierdzeniem tego faktu są wyniki ankietyzacji mieszkańców obszaru LGD zestawienie danych wskazuje, że 54 % respondentów oceniła negatywnie wsparcie dla osób oczekujących pomocy z powodu braku pracy (odpowiedzi raczej źle i bardzo źle), 68% respondentów negatywnie ocenia też możliwość znalezienia odpowiedniej pracy na opisywanym terenie (odpowiedzi raczej źle i bardzo źle). Rynek pracy nie oferuje stałych miejsc pracy,

dlatego znaczna grupa bezrobotnych po raz kolejny powraca do ewidencji urzędów pracy po krótkotrwałym i sezonowym zatrudnieniu. W latach 2011-2013 zauważalny jest systematyczny wzrost liczby osób, które w przeciągu ostatnich 24 miesięcy były zarejestrowane w powiatowym urzędzie pracy, przez co najmniej 12 miesięcy. Zjawisko to jest ogromnym obciążeniem dla ośrodków pomocy społecznej, gdyż osoby te są potencjalnymi klientami tego typu placówek.

Według stanu na 31.12.2013 r. na opisywanym obszarze ze statusem bezrobotnego zarejestrowanych było 5 585 osób. W opisywanej grupie 50,40 % to kobiety (2815 osób), 49,60% to mężczyźni (2770 osób).

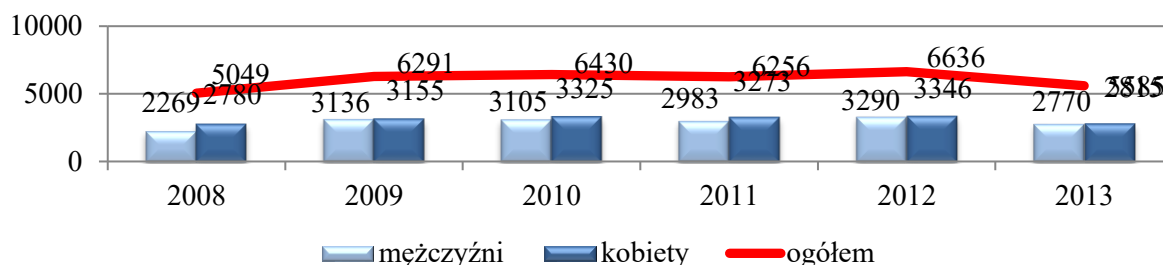
Tabela 11. Liczba osób bezrobotnych na obszarze oddziaływania LSR w podziale na płeć.

Bezrobotni zarejestrowani wg płci	Ustrzyki Dolne	Czarna	Lutowiska	Solina	Olszanica	Sanok	Tyrawa Wołoska	Suma
ogółem	1547	234	265	601	581	2229	128	5585
mężczyźni	749	112	127	328	285	1097	72	2770
kobiety	798	122	138	273	296	1132	56	2815

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych: Bank Danych Lokalnych GUS, 31.12.2013 r.

W badanym sześcioletnim okresie, kobiety przeważają w grupie osób bezrobotnych zarejestrowanych w urzędach pracy.

Wykres 2. Liczba osób bezrobotnych w podziale na płeć w latach 2008-2013.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych: Bank Danych Lokalnych GUS, lata 2008-2013.

Stopa bezrobocia tj. stosunek liczby osób bezrobotnych do liczby ludności aktywnej ekonomicznie (*siła robocza danej populacji*) na opisywanym obszarze jest dość zróżnicowana. Najwyższa stopa bezrobocia, bo 23,6% odnotowywana jest w powiecie leskim, do którego należą gmina Solina oraz gmina Olszanica. Nieco niższą stopę rejestruje się w powiecie bieszczadzkim 22,5%. Najniższa stopa bezrobocia, porównywalna do danych dla kraju, notowana jest w powiecie sanockim.

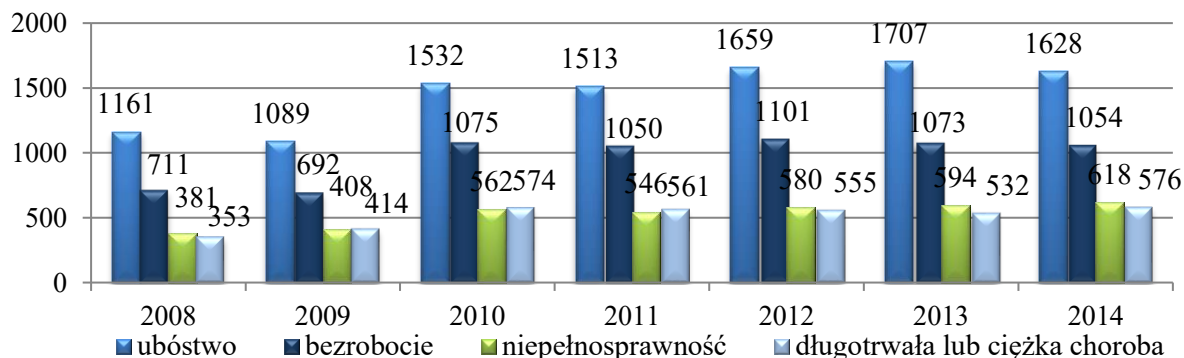
Tabela 12. Stopa bezrobocia stan na 31.12.2013 r. - zestawienie danych.

OBSZAR LGD	13,2
PODKARPACIE	11,4
POLSKA	13,4

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych: Bank Danych Lokalnych GUS, 31.12.2013 r.

Największym, palącym problemem w sferze społecznej obszaru objętego LSR jest ubóstwo. W 2014 r. 1682 rodzin z obszaru LGD skorzystało z tego powodu z pomocy społecznej (tj. 31% ogółu rodzin korzystających pomocy). Drugą bolączką jest wspomniane powyżej bezrobocie - jedna z najpoważniejszych kwestii społecznych. Z tytułu bezrobocia przez Ośrodki Pomocy Społecznej wspieranych było 1305 rodzin (24% ogółu rodzin korzystających pomocy). Trzecią i kolejną grupę odbiorców wsparcia gwarantowanego przez Ośrodki Pomocy Społecznej na obszarze LGD stanowią osoby chorujące na ciężką i przewlekłą chorobę tj. 804 rodzin oraz osoby niepełnosprawne, 758 rodzin- analogicznie (15% i 14% ogółu rodzin korzystających pomocy). Analiza danych z ostatnich siedmiu lat wskazuje, że główny problem, czyli ubóstwo wykazuje dość stabilną tendencję wzrostową, co bez wątpienia jest niepokojącym zjawiskiem. W przypadku bezrobocia od roku 2010 możemy mówić o względnie stałych, porównywalnych wartościach. Szczegółowe zestawienie danych prezentuje poniższy wykres.

Wykres 3. Przyczyny korzystania z pomocy Ośrodków Pomocy Społecznej lata 2008-2014.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych: Ośrodków Pomocy Społecznej z obszaru LGD.

Z informacji dodatkowych zawartych w sprawozdaniach przesłanych przez Ośrodki Pomocy Społecznej wynika, iż wiele osób podejmuje zatrudnienie w tzw. szarej strefie, czego długofalowym skutkiem może być brak uprawnień do świadczeń z ubezpieczenia społecznego (emerytura, renta) w wieku poprodukcyjnym, a co za tym idzie nastąpi konieczność ubiegania się przez takie osoby o świadczenia z pomocy społecznej. Rzeczywista liczba osób, którym przyznano decyzją świadczenie w 2013 r. wyniosła na obszarze objętym LSR 6 226. W badanym okresie wobec wartości wyjściowych z roku 2009 zanotowano spadek liczby osób, którym przyznano pomoc o 31,65%.

Tabela 13. Rzeczywista liczba osób, którym przyznano decyzją świadczenie – obszar LGD, lata 2009 – 2014.

	2009 r.	2010 r.	2011 r.	2012 r.	2013 r.	2014 r.
Gmina Ustrzyki Dolne	2449	2318	2208	2262	2194	2018
Gmina Olszanica	446	364	327	314	292	265
Tyrawa Wołoska	503	478	443	463	485	497
Gmina Czarna	630	526	508	485	626	622
Gmina Lutowiska	529	499	423	474	421	413
Gmina Solina	768	625	571	569	581	544
Gmina Sanok	3278	3000	1397	1320	1627	1521
RAZEM	8603	7810	5877	5887	6226	5880

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych: OPS z obszaru objętego LSR; Sprawozdanie MPIPS; Dział 3-rzeczywista liczba rodzin i osób objętych pomocą społeczną.

Średnia wartość wskaźnika deprivacji dla obszaru objętego LSR wynosi 170. Dla porównania, w tym samym okresie wartość wskaźnika deprivacji dla województwa podkarpackiego wynosi 117,89. Wskaźnik deprivacji wyraża stosunek liczby osób w rodzinach otrzymujących świadczenia pieniężne z pomocy społecznej w przeliczeniu na każde 1000 mieszkańców wyniósł i jest to jeden z najważniejszych elementów w analizie indeksu ubóstwa. Najwyższy wskaźnik deprivacji lokalnej jak pokazuje poniżej umieszczone zestawienie danych odnotowuje się w gminie Czarna (258,57) a następnie w gminie Lutowiska (185,14), najniższą wartość wskaźnika w 2013 r. rejestruje się w gminie Solina (103,92).

Tabela 14. Wskaźnik deprivacji lokalnej – obszar LGD, stan za 2013 r.

	Ustrzyki Dolne	Olszanica	Tyrawa Wołoska	Czarna	Lutowiska	Solina	Sanok	LGD
liczba osób w rodzinach, którym przyznano świadczenie	2 194	546	485	626	426	581	3 192	8 050
liczba mieszkańców	17 862	5110	2 049	2 421	2 301	5 591	17 904	53 238
wartość wskaźnika deprivacji	122,83	106,85	236,7	258,57	185,14	103,92	178,28	170 <i>średnia</i>
dynamika (%)	97	90	103	131	83	100	95	100 <i>średnia</i>

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych: OPS z obszaru objętego LSR; Ocena zasobów pomocy społecznej na rok 2013.

Dane pochodzące z ewidencji gospodarczych gmin należących do LGD „Zielone Bieszczady” wskazują, że liczba podmiotów w 2013 r. jest porównywalna do liczby z roku 2008. Największy spadek liczby działalności widocznych jest w roku 2012. Szczegółowe informacje przedstawiono poniżej.

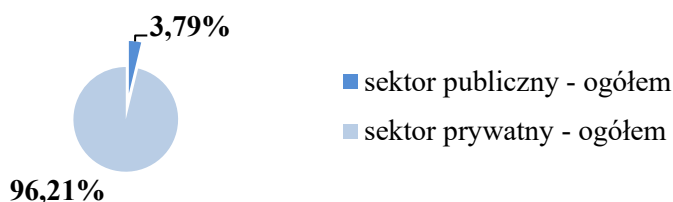
Tabela 15. Liczba podmiotów gospodarczych.

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Ustrzyki Dolne	1275	1303	1379	1345	996	978	998
Olszanica	324	357	380	377	388	407	415
Tyrawa Wołoska	60	69	60	61	62	66	67
Czarna	147	152	167	151	110	119	118
Lutowiska	228	235	215	279	275	289	292
Solina	30	27	47	80	104	107	85
Sanok	609	651	722	689	692	706	744
RAZEM	2673	2794	2970	2982	2627	2672	2719

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych: Ewidencja działalności gospodarczej- gminy należące do LGD.

Analiza danych statystycznych dotyczących przedsiębiorczości wskazuje, że w grudniu 2013 roku na obszarze LSR działało około 6050 podmiotów gospodarczych. Z czego sektor publiczny stanowi 3,79% (229 podmioty).

Wykres 4. Struktura podmiotów ze względu na prywatny lub publiczny sektor działalności.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych GUS, 31.12.2013 r.

W każdej z gmin przynależącej do analizowanego obszaru, dominują firmy z sektora prywatnego, na analizowanym obszarze stanowią one 96,21% (5821 podmioty) w tym w ramach sektora prywatnego osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą 76,73% ogółu podmiotów gospodarczych (4642 podmioty). Struktura podmiotów wyraźnie wskazuje na kierunek zmian na lokalnym rynku pracy w stronę odchodzenia od etatowego zatrudniania pracowników na rzecz samozatrudnienia.

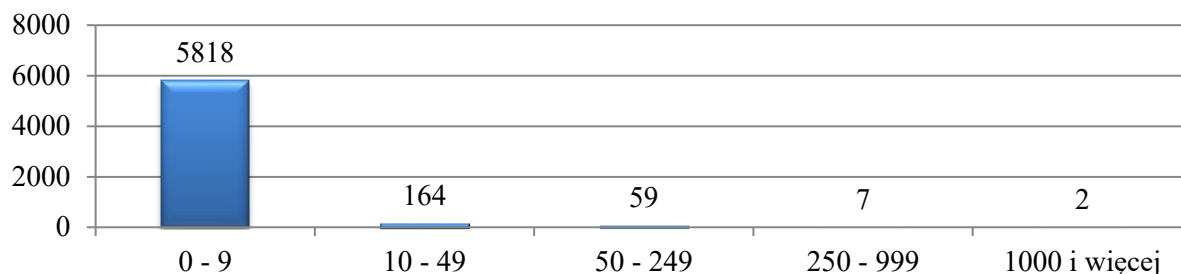
Wykres 5. Struktura podmiotów gospodarczych na obszarze objętym LSR.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych GUS, 31.12.2013 r.

Sektor małych i średnich przedsiębiorstw na badanym terenie (*jak i w województwie*) jest stosunkowo słabo rozbudowany. W strukturze przedsiębiorstw analizowanego obszaru zdecydowanie przeważają w nim firmy małe, 96,17% (5818 podmiotów) ogółu podmiotów gospodarczych klasyfikowanych wg klas wielkości stanowią firmy zatrudniające do 9 osób, których działalność jest w dużej mierze sezonowa (*budownictwo, rolnictwo, turystyka*). 2,71% (164 podmioty) stanowią firmy zatrudniające od 10 do 49 pracowników. Jedynie 2 podmioty gospodarcze (0,03% ogółu podmiotów) na opisywanym obszarze zatrudniają 1000 i więcej osób.

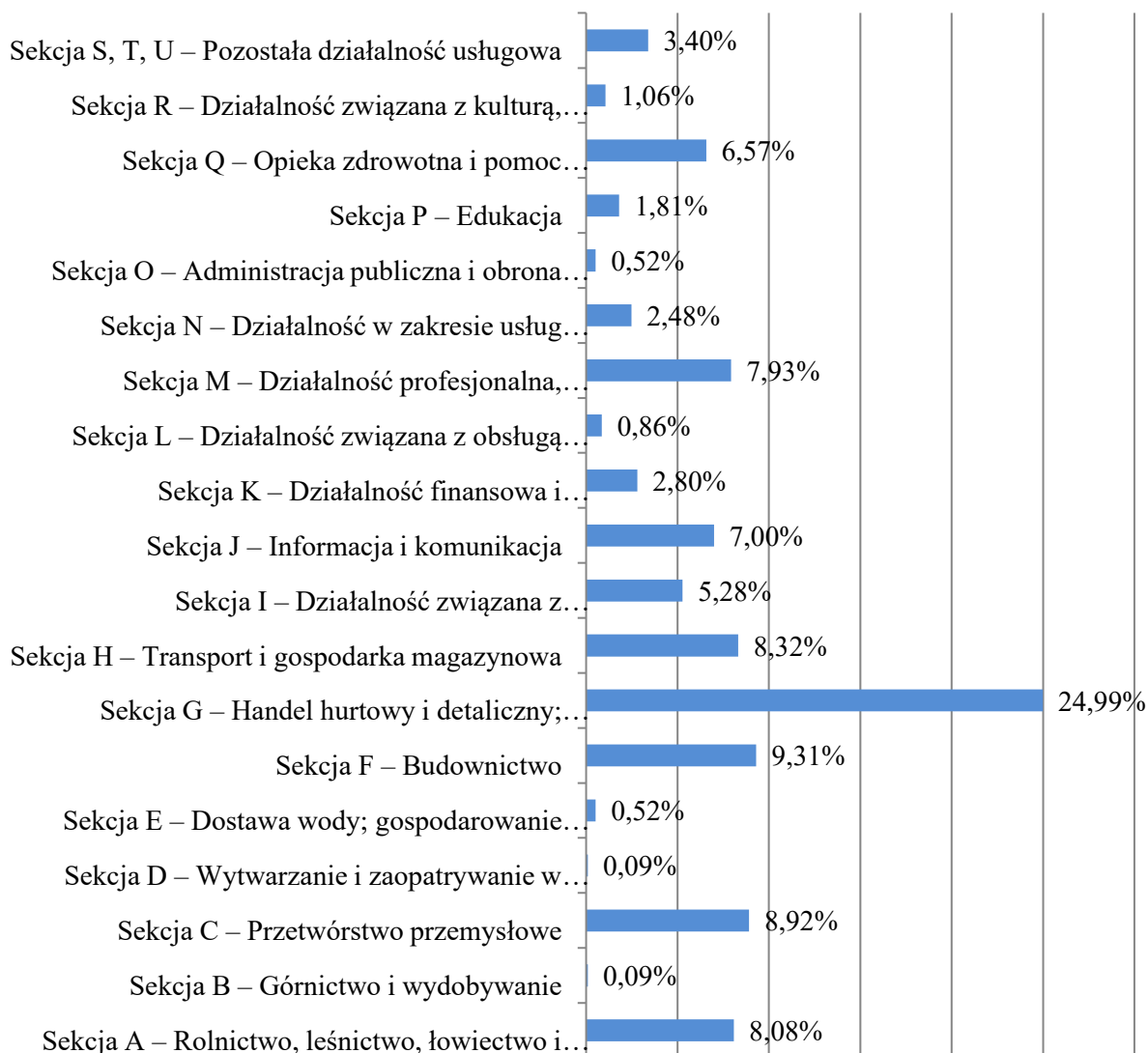
Wykres 6. Struktura podmiotów gospodarczych na obszarze LSR ze względu na liczbę osób zatrudnionych.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych GUS, 31.12.2013 r.

Najwięcej podmiotów gospodarczych zarejestrowanych jest w działalności związanej z handlem i naprawami co stanowi 24,99% wszystkich podmiotów gospodarczych na obszarze LSR (1160 podmiotów). Istotną część stanowią także dziedziny takie jak budownictwo 9,31% (432 podmioty), przetwórstwo przemysłowe 8,92% (414 podmioty), transport i gospodarka magazynowa 8,32% (386 podmiotów), rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo 8,08%.

Wykres 7. Struktura podmiotów gospodarczych wg wybranych sekcji PKD.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych GUS, 31.12.2013 r.

Podstawowymi formami działalności zarobkowej na opisywanym terenie jest handel oraz budownictwo. Znaczącym sektorem zatrudnienia jest również rolnictwo, leśnictwo i związany z nimi przemysł - w głównej mierze przetwórczy. Branżą rozwijającą się najdynamiczniej jest turystyka, w tym agroturystyka i turystyka kwalifikowana. Zgodnie z danymi pozyskanymi z Urzędów Gmin należących do LGD Zielone Bieszczady na analizowanym obszarze działa 335 gospodarstw agroturystycznych. Największe nasycenie 33% ogółu gospodarstw odnotować można w gminie Solina i Olszanica 28,06% [S10/O2]. Systematycznie przybywa miejsc krótkotrwałego zakwaterowania oraz obiektów gastronomicznych. Przemysł, w którym zatrudnionych jest najwięcej mieszkańców analizowanego obszaru LSR związany jest przede wszystkim z surowcami dostępnymi na miejscu, w znacznej części sprowadzając się do obróbki drewna. Jednakże jej efektem są głównie półprodukty (palety, deski), a tylko w niewielkiej części produkty w pełni przetworzone np.: meble (branża dynamicznie rozwijająca się).

Na opisywanym obszarze przyszli przedsiębiorcy są bardzo zainteresowani finansową formą wsparcia na uruchomienie działalności gospodarczej. Potwierdzeniem są dane zebrane przez BARR Sp. z o.o. – firmę, która w latach 2005-2014 realizowała projekty umożliwiające uzyskanie dotacji i wsparcia pomostowego przez osoby zainteresowane uruchomieniem firmy. Projekty realizowane były na obszarze zbliżonym do objętego LGD „Zielone Bieszczady” (powiaty leski, sanocki i bieszczadzki). Dotychczas wysokość wsparcia finansowego wynosiła do 40 tys. zł. Aktualnie w nowej perspektywie finansowej 2014- 2020 maksymalna wysokość dotacji wynosi około 24 tys. zł. Zebrane dane stanowiły podstawę do szacowania wartości i ilości form wsparcia przewidzianych w ramach LGD „Zielone Bieszczady” na działania dotyczące podejmowania działalności gospodarczej (wysokość premii ustalono na poziomie 50 tys. zł).

Tabela 16. Poziom zainteresowania i wykorzystanie bezzwrotnych środków na uruchomienie działalności gospodarczej w BARR Sp. z o.o. 2005-2014.

Wnioski dofinansowane							
Liczba złożonych formularzy rekrutacyjnych	Ilość udzielonych dotacji	w tym kobiety	młodzież 18-24	długotrwal e bezrobotni	suma udzielonych dotacji	liczba nowych firm	liczba utworzonych miejsc pracy
1594	282	150	86	80	9.667. 583,27	285	118

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych z BARR Sp. z o.o.

Rolnictwo charakteryzuje się typowym dla Podkarpacia dużym rozdrobnieniem zarówno gospodarstw jak i hodowli zwierzęcej. Biorąc pod uwagę wysoki poziom bezrobocia w regionie, stanowi ono podstawę utrzymania zdecydowanej większości populacji. Podobnie, jak w całym kraju, na analizowanym obszarze rolnictwo przeżywa regres. Średnia powierzchnia gospodarstw rolnych wynosi 5,42 ha. Zgodnie z wielkościami dla przedziałów grupowania gospodarstw rolnych według powierzchni użytków rolnych są to gospodarstwa małe (dolna granica przedziału), przy czym w niektórych gminach takich jak Olszanica, Solina, Sanok średnia powierzchnia odpowiada wielkościom dla gospodarstw bardzo małych. Prawie, co drugie (46,13% ogółu) gospodarstwo rolne z obszaru objętego LSR zlokalizowane jest w gminie Sanok.

Tabela 17. Rolnictwo - zestawienie danych.

	Ustrzyki Dolne	Olszanica	Tyrawa Włoska	Czarna	Lutowiska	Solina	Sanok
kierunki produkcji	produkcja tradycyjna i drobnotowarowa, hodowlana bydła mlecznego i mięsnego owczarstwo						
liczba gospodarstw	2393	889	716	686	241	841	4937
liczba osób zatrudnionych w rolnictwie	bd	bd	320	886	30	50	bd
średnia pow. gospodarstw (ha)	5,64	3,46	6,90	8,33	9,79	3,82	2,15

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych z Urzędów Gmin zrzeszonych w LGD.

Na obszarze LGD „Zielone Bieszczady” zarejestrowanych jest 201 organizacji pozarządowych, z czego czynnie działa ponad połowa tj. 65%¹. Są to najczęściej małe stowarzyszenia ukierunkowane na konkretne cele. Najwięcej organizacji zarejestrowanych zostało w gminie Ustrzyki Dolne (91) następnie w gminie Sanok (49) i gminie Solina (26) [S11]. Ponadto zostały uruchomione także trzy spółdzielnie socjalne, dwie w gminie Ustrzyki Dolne (Wielobranżowa spółdzielnia socjalna "Otryt", Spółdzielnia socjalna „Karuzela”) i jedna w gminie Lutowiska (spółdzielnia socjalna CZAD), przy czym dwie pierwsze są w stanie likwidacji [O6]. Przeprowadzone na etapie opracowywania strategii konsultacje społeczne pokazują, że trzeci sektor na opisywanym obszarze słabo ocenia aktualną, nieodpłatną ofertę szkoleniowo- doradcą [W9].

Jak też wynika z pozyskanych informacji zarówno NGO's jak i grupy nieformalne wykazują ogromne zainteresowanie dotacjami przyznawanymi na poziomie lokalnym. Dostępność tego rodzaju kapitału, przy stosunkowo nieskomplikowanych procedurach jest nadal niewystarczająca – z całą pewnością nie pokrywa deklarowanego i faktycznego zainteresowania społeczników. Poniższa tabela obrazuje poziom aktywności w zakresie pozyskiwania funduszy umożliwiających podejmowanie działań służących dobru wspólnemu małych miejscowości [W3]. Poniższe dane zostały uwzględnione w budżecie oraz wskaźnikach, zaplanowano dwa konkursy grantowe, gdzie **wartość** każdego zadania służącego osiągnięciu celu projektu grantowego nie będzie wyższa niż 50 tys. złotych oraz niższa niż 5 tys. złotych, natomiast **wysokość** każdego grantu jaki może być udzielony grantobiorcy nie będzie wyższa niż 20 tys. złotych oraz niższa niż 5 tys. złotych.

¹ Dane uzyskane z Urzędów Gmin zrzeszonych w LGD.

Tabela 18. Dane dotyczące konkursu Działaj Lokalnie realizowanego przez Fundację Bieszczadzką.

Rok	Wnioski złożone	Wnioski dofinansowane			
		Organizacje pozarządowe	Grupy nieformalne	Projekty własne	Razem
2006	17	6	8	0	14
2007	28	6	5	0	11
2008	22	5	6	0	10
2009	36	7	3	0	11
2010	26	6	5	0	11
2011	16	6	5	0	11
2012	24	8	3	0	11
2013	15	7	4	1	12
2014	19	7	1	3	11
2015	35	7	3	1	11
Ogółem	238	65	43	5	113

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych z Fundacji Bieszczadzkiej.

Na analizowanym obszarze na podstawie wyników badania ankietowego przeprowadzonego w dniach 29.09 – 16.11 2015 r. sprecyzowano trzy defaworyzowane grupy społeczne. Przy czym termin grupa wykluczona został doprecyzowany **jako grupa** będąca w trudnej sytuacji/położeniu na rynku pracy tj. grupa związana z tzw. „wtórnym” (drugorzędnym, pobocznym) rynkiem pracy, gdzie fluktuacja zatrudnienia jest bardzo wysoka, warunki pracy (wynagrodzenie, podnoszenie kwalifikacji itd.) zdecydowanie gorsze, a okresy bezrobocia częstsze (wielokrotne bezrobocie) i/lub dłużej trwające (długotrwałe bezrobocie). Zgodnie z taką definicją grupy wykluczone to:

MŁODZIEŻ

¼ (tj. 45os.) ankietowanych uważa, że dyskryminowaną grupą jest młodzież, przy czym grupa ta wskazywana była częściej przez kobiety w wieku 25-34 (12 os. w tym 7 kobiet) oraz 55-64 (11 os. w tym 14 kobiet) oraz 45-54 (10 os. w tym 7 kobiet) niż przez mężczyzn (średnio o 15%). Ankietowani, którzy najczęściej wskazywali młodzież jako grupę dewaloryzowaną pochodzą przede wszystkim z terenu gm. Ustrzyki Dolne (40%), gm. Olszanica (20%), gm. Lutowiska (11%).

OSOBY POWYŻEJ 50 r.ż.

Prawie co piąty ankietowany (38 os.) uważa, dyskryminowane są osoby powyżej 50 r.ż. Grupa ta była wymieniana jako defaworyzowana częściej przez kobiety (55%) niż mężczyzn. Na tą grupę wskazywali najczęściej mieszkańcy gm. Ustrzyki Dolne (29%), gm. Lutowiska (18%) oraz gm. Sanok (15%).

KOBIETY

11% (20 os.) badanych uważa, że to kobiety są grupą defaworyzowaną. Na tą grupę wskazywali najczęściej mieszkańcy gm. Sanok (25%) i gm. Lutowiska (20%). Takie zdanie zdecydowanie częściej wyraziły kobiety (90%, tj. 18 os.) niż mężczyźni (2 os.), mieszkanki gmin Sanok (22%), Czarna, Lutowiska, Ustrzyki Dolne oraz Tyrawa Wołoska (po 16%), Solina i Olszanica (po 5%). Ponadto 12% (tj. 21 os.) ankietowanych nie uważa, żeby któraś z wymienionych grup była grupą wykluczoną. Wśród tej części ankietowanych przeważali mężczyźni (17), pochodzący z gminy Sanok (38%) oraz mężczyźni z gminy Ustrzyki Dolne (19%). Ankietowane kobiety, które nie uważały, aby któraś z wymienionych grup była wykluczona to mieszkanki gminy Czarna (2 os.), Lutowiska (1 os.) oraz Olszanica (1 os.). Z uwagi na powyższe planuje się powołanie **Forum współpracy na rzecz grup defaworyzowanych** z udziałem Powiatowych Urzędów Pracy, Miejskiego i Gminny Ośrodków Pomocy Społecznej, centrum Integracji Społecznej, Powiatowych Centrów Pomocy rodzinie. Uwzględniono ponadto dodatkowe kryteria premiujące dla przedsiębiorców ubiegających się o środki na rozwój zaplanowane przez LGD w przypadku deklaracji zatrudnienia osoby z danej grupy defaworyzowanej.

Ankietowani dokonali oceny wielu zagadnień/zjawisk występujących na terenie miejsca zamieszkania. Odpowiedzi na udzielone pytania zostały pogrupowane w bloki tematyczne (patrz: Załącznik nr 19 do Wniosku o wybór LSR). Z

punktu widzenia wniosków uzyskanych w trakcie konsultacji społecznych szczególnie istotne wydają się być dwa z nich tj. infrastruktura techniczna (jakość dróg, komunikacja publiczna, usługi telekomunikacyjne), którą oceniono na poziomie średnim przy czym komunikację publiczną oceniono „raczej źle” [W16] oraz czas wolny (oferta czasu wolnego dla dzieci i młodzieży, osób dorosłych) gdzie większość ankietowanych nie ma w tej kwestii zdania lub ocenia to zagadnienie negatywnie 34% (*odpowiedzi bardzo źle lub raczej źle*) [W2].

W kolejnym okresie programowania Leader 2014-2020 działania wdrażane przez LGD mogą przyczynić się do tworzenia nowych miejsc pracy, rozwoju gospodarki, infrastruktury, turystyki i aktywizacji mieszkańców. Według ankietowanych priorytetowo powinny być potraktowane następujące obszary:

- Rozwój ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury technicznej z zakresu gospodarki wodno-ściekowej oraz budowy lub modernizacji dróg lokalnych.
- Promowanie: produktów lub usług lokalnych, rynków zbytu produktów i usług lokalnych, turystyki, rekreacji lub kultury.
- Rozwój ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej lub kulturalnej.
- Rozwój produktów lokalnych.

Wśród zadań inwestycyjnych dominowały zadania z zakresu budowy bądź modernizacji sieci infrastruktury drogowej, oświetlenia, infrastruktury wodno-kanalizacyjnej oraz gospodarki odpadami. Zadania nieinwestycyjne to przede wszystkim działania zmierzające do wypromowania danego obszaru, jego zasobów kulturalnych i społecznych, to również zadania związane z organizacją czasu wolnego dla poszczególnych grup wiekowych. Wśród propozycji często pojawiały się propozycje działań zmierzających do nabycia nowych umiejętności i podniesienia kompetencji mieszkańców danej gminy.

W sumie badaniem zostało objętych 180 osób (100 kobiet i 80 mężczyzn). Ankietowani pochodzili głównie z terenów gmin Ustrzyki Dolne, Sanok, Czarna. Najbardziej reprezentowali obszar gminy mieszkańcy Tyrawy Wołoskiej i Soliny. W zdecydowanej większości były to osoby w wieku 25-64. Seniorzy (powyżej 65 r. ż) oraz młodzież do 24 r. ż. nielicznie reprezentowali swoje grupy wiekowe. ¾ ankietowanych zamieszkiwała obszar gminy powyżej 20 lat. Wśród ankietowanych były osoby bezrobotne (8%), niepełnosprawne (2%) i korzystające z pomocy społecznej (1%). Osoby pracujące jako główne źródło utrzymania wymieniały pracę najemną poza rolnictwem, umowa o pracę (44%), pracowały na rachunek własny, bądź uzyskiwały dochody z wynajmu (14%), 10% ankietowanych deklarowało pracę w rolnictwie. 44% ankietowanych zatrudnionych było w swojej miejscowości, stąd też i ich dojazd do pracy ograniczał się do 30 min. (49%).

IV. Analiza SWOT

Analiza SWOT jest jedną z technik wspomagających porządkowanie danych i informacji wykorzystywaną powszechnie w uspołecznionym procesie planowania. Polega ona na ocenie szans i zagrożeń procesu rozwoju w kontekście własnych atutów i słabości.

Mocne strony (czynniki wewnętrzne pozytywne), to walory obszaru, które w sposób pozytywny wyróżniają go w otoczeniu. Słabe strony obszaru (czynniki wewnętrzne negatywne) są z kolei konsekwencją ograniczeń zasobów, a także niedostatecznych kwalifikacji mieszkańców. Szybkie i obiektywne rozpoznanie oraz zdefiniowanie słabych stron skutecznie ogranicza ich negatywny wpływ na rozwój obszaru. Natomiast skrupulatnie zaplanowane wykorzystanie i wzmocnienie istniejących stron mocnych – atutów - jest gwarantem rozwoju.

Szansę, czyli zewnętrzne czynniki pozytywne, to zjawiska i tendencje w otoczeniu, które odpowiednio wykorzystane stają się impulsem do rozwoju oraz osłabiają zagrożenia. Te ostatnie, rozumiane jako czynniki zewnętrzne negatywne, stanowią bariery dla rozwoju obszaru, utrudnienia, dodatkowe koszty działania, których nie można całkowicie zlikwidować (gdyż leżą poza obszarem), ale ich odpowiednio wczesne zidentyfikowanie pozwala na osłabienie efektów negatywnego oddziaływania.

Partycypacyjny charakter analizy SWOT obszaru LGD "Zielone Bieszczady"

Wstępem do przeprowadzenia analizy SWOT obszaru LGD "Zielone Bieszczady" było wykonanie szczegółowej diagnozy terenu. Posłużyły do tego zarówno obiektywne dane zastane (m.in. dane GUS, banku danych lokalnych), jak również materiały uzyskane w efekcie partycypacyjnego procesu tworzenia Strategii. Główną rolę odegrała tutaj **Grupa Robocza ds. LSR**, która pracowała i konsultowała zapisy Strategii na każdym etapie jej budowania, była odpowiedzialna za zebranie i partycypacyjną analizę danych, a także wsparcie organizacyjne i merytoryczne.

W analizie SWOT **uwzględniono rekomendacje i opinie lokalnej społeczności**, co było możliwe dzięki zastosowaniu różnych metod partycypacyjnych, gwarantujących zaangażowanie przedstawicieli wszystkich sektorów: publicznego, gospodarczego i społecznego oraz mieszkańców.

W każdej z gmin należnych do LGD zorganizowano **spotkania konsultacyjne z mieszkańcami** (Gmina Ustrzyki Dolne 29.09.2015, Gmina Czarna 25.09.2015, Gmina Sanok 28.09.2015, Gmina Tyrawa Wołoska 28.09.2015, Gmina Solina 29.09.2015, Gmina Olszanica 29.09.2015, Gmina Lutowska 30.09.2015, 05.10.2015) podczas których zbierane były uwagi oraz wnioski do wstępnej wersji SWOT. Ponadto w Łodynie 07.10.2015 i 26.10.2015, w Sanoku 27.10.2015, a w Uhercach Mineralnych 04.12.2015 zorganizowano **spotkania branżowe dla przedsiębiorców**,

przyszłych przedsiębiorców, rolników, przedstawicieli JST i sektora społecznego, podczas których zebrano szczególnie cenne wskazówki od potencjalnych głównych beneficjentów środków finansowych pozyskanych w ramach Strategii.

Jednocześnie prowadzone były **konsultacje za pomocą strony internetowej LGD** www.lgd-zielonebieszczady.pl, gdzie zamieszczony był formularz zgłaszania uwag. Ponadto pracownicy LGD przyjmowali od wszystkich zainteresowanych wnioski i sugestie do opracowywanej Strategii **podczas dyżurów konsultacyjnych prowadzonych w gminach**.

W ten sposób powstała, zaprezentowana w tabeli poniżej, analiza SWOT w ostatecznym kształcie, która stała się materiałem wyjściowym do sformułowania misji, głównych kierunków rozwoju regionu, celów ogólnych i szczegółowych LSR oraz określenia przedsięwzięć mających doprowadzić do ich osiągnięcia. Położono przy tym szczególny nacisk na minimalizację zagrożeń, ograniczenie słabych stron, a za to jak najpełniejsze wykorzystanie szans i atutów analizowanego obszaru LGD.

Tabela 19. Analiza SWOT obszaru LGD "Zielone Bieszczady"

L.p.	Mocne strony (Strengths)	L.p.	Słabe strony (Weaknesses)
S1	liczne ścieżki i trasy rekreacyjno – turystyczne (spacerowe, rowerowe, konne, Nordic-walking, narciarstwa biegowego)	W1	niedostateczne wykorzystanie zaplecza kulturalnego, mało atrakcyjna oferta kulturalna
S2	liczne tereny rekreacyjne	W2	słaba oferta zagospodarowania czasu wolnego, w szczególności skierowana do młodzieży
S3	ciekawe, unikalne warunki przyrodniczo – krajobrazowe	W3	niewystarczające fundusze na działalność grup kultywujących lokalne tradycje, zwyczaje
S4	istniejące zróżnicowane formy przyrody, kompleksy leśne, wyznaczone obszary chronione, parki,	W4	niewystarczające zagospodarowanie szlaków turystycznych i rekreacyjnych (niewystarczająca infrastruktura, słabe oznakowanie), brak parków Nordic Walking na terenie gminy Sanok i Tyrawa Wołoska
S5	czysto ekologiczny obszar – czyste powietrze i woda, warunki uzdrowiskowe	W5	zły stan istniejącej infrastruktury sportów zimowych
S6	liczne gospodarstwa ekologiczne, będące źródłem ekologicznych produktów	W6	słaba oferta "zimowa" zarówno dla turysty, jak i mieszkańca
S7	duża liczba i wysoka jakość produktów lokalnych	W7	niewystarczająca sieć noclegowa, niska/podstawowa oferta (niespełniająca oczekiwań współczesnego klienta)
S8	kiermasze i inne imprezy promocyjne na których, prezentowane są produkty lokalne	W8	niedostateczna promocja obszaru, brak narzędzi promocji wspólnych dla całego obszaru LGD
S9	działająca grupa producentów produktów lokalnych	W9	słaba oferta szkoleń i doradztwa dla trzeciego sektora (NGO)
S10	duża liczba gospodarstw agroturystycznych	W10	niski poziom sformalizowania grup skupiających mieszkańców obszaru (przeważają grupy nieformalne/niezarejestrowane)
S11	aktywne społeczeństwo skupione w licznych organizacjach, grupach, kołach zainteresowań	W11	niedostateczna sieć handlu detalicznego i sprzedaży bezpośredniej produktów lokalnych
S12	liczne i różnorodne inicjatywy oddolne - kreatywność, zaradność, pracowitość, przedsiębiorczość	W12	słaba współpraca sektora gospodarczego (wewnątrzsektorowa) oraz z sektorem publicznym i organizacjami pozarządowymi
S13	rosnący poziom edukacji/wykształcenia	W13	niewystarczająca oferta szkoleniowa i doradcza skierowana do sektora gospodarczego
S14	dobre kanały informacji i promocji wewnętrznej	W14	wysokie bezrobocie, w szczególności wśród ludzi młodych
S15	prężnie działające organizacje i instytucje kultury	W15	niewystarczająca sieć kanalizacji, mogąca mieć niekorzystny wpływ na stan środowiska naturalnego
S16	doświadczenie w pozyskiwaniu środków zewnętrznych	W16	słaba sieć dróg stan infrastruktury drogowej na terenie LGD
S17	atutem obszaru jest Jezioro Solińskie i Myczkowieckie na terenie gmin: Czarna, Solina i Ustrzyki Dolne	W17	niewystarczające przygotowanie dokumentów planistycznych obszaru (plany zagospodarowania przestrzennego)
S18	transgraniczne położenie geograficzne - bliskie sąsiedztwa ze Słowacją i Ukrainą, przejścia graniczne	W18	mała liczba lub brak uzbrojenia terenów inwestycyjnych na obszarze LGD
S19	cykliczne imprezy kulturalne i sportowe o zasięgu	W19	słabe wykorzystanie Odnawialnych Źródeł Energii

	regionalnym i ogólnopolskim		
S20	marka BIESZCZADY szeroko znana w Polsce	W20	niewystarczająca liczba obiektów pełniących turystyczne, rekreacyjne i kulturalne, zły stan techniczny istniejących obiektów
S21	duża liczba gospodarstw ekologicznych	W21	niewykorzystany w wystarczający sposób potencjał i możliwości zbiornika wodnego - Jeziora Solińskiego i Myczkowieckiego (np. współpraca między gminami, zajęcia dla młodzieży)
S22	wielokulturowość Bieszczadów	W22	słabe wykorzystanie linii brzegowej, brak infrastruktury w obszarze linii brzegowej Jeziora Solińskiego i Myczkowieckiego
S23	liczne obiekty dziedzictwa kulturowego, np. cerkwie, ekomuzea	W23	niewystarczająca współpraca w zakresie wspólnej promocji obszaru
S24	LGD „Zielone Bieszczady” - silna współpraca trójsektorowa	W24	niepełna identyfikacja produktów lokalnych, niewystarczająca liczba zarejestrowanych produktów regionalnych i tradycyjnych
S25	rodziny wielopokoleniowe	W25	słaba dostępność do lekarzy specjalistów
S26	aktywnie działające kluby sportowe , KGW	W26	niewystarczający rynek zbytu dla sadowników, rolników i ogrodników
		W27	niewystarczająco wykorzystany potencjał produktów rolnych i zielarskich
		W28	niewystarczająca współpraca instytucji działających na rzecz poprawy sytuacji grup defaworyzowanych
		W29	duże rozdrobnienie gospodarstw rolnych i trudne warunki upraw
		W30	wysokie bezrobocie, zwłaszcza wśród osób młodych
		W31	niedostateczne wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego, turystycznego i produktów lokalnych
		W32	brak systemowych działań w ramach identyfikacji zasobów i promocji obszaru
		W33	niewystarczające zaangażowanie w podtrzymywanie tradycji
		W34	niewysoka świadomość w zakresie ochrony środowiska, mocno zakodowane stereotypy
		W35	niewystarczające wykorzystanie obiektów infrastruktury na rzecz aktywizacji mieszkańców
L.p.	Szanse (Opportunities)	L.p.	Zagrożenia (Threats)
O1	możliwość pozyskania środków z UE w nowej perspektywie finansowej 2014-2020	T1	starzejące się społeczeństwo
O2	wzrost ruchu turystycznego, ekoturystyki, agroturystyki i turystyki wiejskiej	T2	migracja zarobkowa młodych ludzi
O3	wzrost świadomości ekologicznej	T3	skomplikowane procedury prowadzenia działalności gospodarczej, nadmierna biurokracja
O4	rosnące spożycie produktów lokalnych – wzrastająca popularność żywności nieprzetworzonej	T4	rygorystyczne przepisy sanitarno - higieniczne dotyczące produkcji rolnej i przetwórstwa

O5	rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego, grup producenckich, inkubatorów przetwórstwa	T5	skomplikowane procedury pozyskiwania dotacji z budżetu UE i innych źródeł
O6	możliwość rozwoju gospodarki społecznej	T6	nasilenie turystyki zmechanizowanej, powodującej degradację środowiska naturalnego
O7	możliwość wykorzystania OZE i urządzeń ekologicznych np. oczyszczalni przydomowych, zbiorników deszczowych, separatorów	T7	pogłębiające się zanieczyszczenie środowiska naturalnego
O8	z punktu widzenia turysty - poszerzający się obszar objęty ochroną środowiska naturalnego (parki, rezerваты), w tym projektowane nowe obszary chronione	T8	niekorzystne relacje cen produktów rolnych do środków produkcji - niska opłacalność produkcji
O9	możliwość wykorzystania partnerstwa międzynarodowego i regionalnego (położenie transgraniczne)	T9	z punktu widzenia nowych inwestycji - poszerzający się obszar objęty ochroną środowiska naturalnego (parki, rezerваты), w tym projektowane nowe obszary chronione
O10	zmiana ustawodawstwa w zakresie sprzedaży bezpośredniej produktów rolnych	T10	atrakcyjna oferta turystyczna obszarów sąsiednich
O11	rosnąca tendencja do osiedlania się na terenach wiejskich	T11	relatywnie niska cena wysokoprzetworzonych produktów spożywczych
O12	zmiany w zwyczajach nabywczych i stylach życia konsumentów – np. trend korzystania z częstych, aktywnych form wypoczynku	T12	niezadowolenie społeczne
O13	podnoszenie poziomu wykształcenia społeczeństwa	T13	spadek przyrostu naturalnego
O14	możliwość specjalizacji w zakresie ogrodnictwa, sadownictwa i warzywnictwa, liczne obszary leśne, łąki (zioła), stare sady (opuszczone sady w wyludnionych wioskach)		
O15	odpowiednie warunki dla rozwoju gospodarstw ekologicznych i przetwórstwa		

Wnioski wynikające z analizy SWOT:

Ocena mocnych i słabych stron obszaru LGD "Zielone Bieszczady"

Teren LGD "Zielone Bieszczady" to obszar z ciekawymi, unikalnymi warunkami przyrodniczo – krajobrazowe, czysty ekologicznie, z dużą liczbą gospodarstw ekologicznych, będących źródłem lokalnych produktów. Istnieje tutaj duża liczba gospodarstw agroturystycznych, a turyści mogą korzystać z licznych terenów rekreacyjnych oraz ścieżek i tras turystycznych (spacerowych, rowerowych, konnych, Nordic-walking, narciarstwa biegowego).

Mieszkańcy obszaru to ludzie o coraz wyższym poziomie wykształcenia, aktywni społecznie, skupieni w licznych organizacjach, grupach, kołach zainteresowań. Podejmują liczne i różnorodne inicjatywy oddolne, charakteryzuje ich duża kreatywność, zaradność, pracowitość i przedsiębiorczość. Posiadają doświadczenie w pozyskiwaniu środków zewnętrznych.

Znaczące mocne strony obszaru LGD należy skonfrontować ze jego słabościami. Eliminacji wymaga niespójność i brak koordynacji działań dotyczących promocji regionu oraz kształtowania oferty zagospodarowania czasu wolnego: imprez i wydarzeń sezonowych, atrakcyjnych dla turystów, jak i stałych, cyklicznych propozycji skierowanych do mieszkańców, w szczególności młodzieży. Ponadto wsparcia i ujednolicenia wymaga promocja i sprzedaż lokalnych produktów, które wciąż stanowią niewykorzystany potencjał. Słabością regionu ograniczającą ruch turystyczny jest nie dość rozwinięta infrastruktura noclegowa i gastronomiczna, a także niewystarczająca jakoś infrastruktury rekreacyjno-turystycznej, niespełniającej oczekiwań współczesnego turysty.

Ocena szans i zagrożeń obszaru LGD "Zielone Bieszczady"

Jedną z głównych szans rozwoju obszaru LGD „Zielone Bieszczady” jest ciągły rozwój turystyki, ze szczególnym uwzględnieniem szeroko pojętej turystyki wiejskiej (ekoturystyka, agroturystyka). Nie bez znaczenia jest rosnąca świadomość konsumentów, przekładająca się na wzrastający popyt na produkty lokalne i regionalne. Związane jest to z umacniającymi się trendami oraz zmianami w zwyczajach nabywczych i stylach życia – np. trend częstszego

korzystania z aktywnych form wypoczynku, czy też spożywania świeżej, nieprzetworzonej żywności. Szczególnych szans należy upatrywać w zmieniającym się ustawodawstwie w zakresie rozwoju przetwórstwa rolno-spożywczego, tworzeniu grup producenckich i inkubatorów przetwórstwa spożywczego. Rozwojowi analizowanego obszaru objętego Strategią sprzyjały i w dalszym ciągu sprzyjać będą środki finansowe z funduszy unijnych, których w najbliższych latach będzie wciąż wiele.

Istotną negatywną cechą, osłabiającą konkurencyjność, a zarazem stanowiącą największe zagrożenie dla analizowanego obszaru jest znaczna emigracja zarobkowa. Młodzi, energiczni i wykształceni upatrują szansę rozwoju w większych aglomeracjach Polski, bądź też w krajach Europy Zachodniej. Trudną sytuację potęguje fakt starzenia się społeczeństwa, powodowany niekorzystnym przyrostem naturalnym. Kwestie te stanowią tendencję ogólnokrajową i w zasadzie pozostają zupełnie poza możliwościami przeciwdziałania LGD.

Zagrożeniem mogącym w realny sposób zniwelować plany rozwoju określone w Strategii obszaru LGD „Zielone Bieszczady” są skomplikowane procedury prowadzenia działalności gospodarczej, rygorystyczne przepisy sanitarno - higieniczne dotyczące produkcji rolnej i przetwórstwa, a także nadmierna biurokracja oraz skomplikowane procedury pozyskiwania dotacji z funduszy unijnych. Działania podejmowane w najbliższych latach przez LGD w zakresie niwelowania tych ryzyk (tj. doradztwo, szkolenia, konsultacje, specjalistyczne wsparcie merytoryczne) w dużym stopniu oddalą groźbę stagnacji i przyczynią się do wzrostu gospodarczego regionu.

Dobre warunki dla rozwoju gospodarczego i społecznego, realizacja funkcji rekreacyjno – turystycznych oraz dostarczanie wartościowych i konkurencyjnych produktów i usług, to wynikające bezpośrednio z przeprowadzonej analizy SWOT obszary priorytetowe dla wdrażania Strategii obszaru LGD "Zielone Bieszczady".

Dokonanie analizy SWOT pozwoliło określić istniejące i potencjalne uwarunkowania rozwoju obszaru LGD, które zostały sklasyfikowane według poniższego rozdziału:

- występujące, uświadomione obszary problemowe,
- preferowane obszary działań,
- wyzwania przyszłości,
- lokalne zasoby, które mogą decydować o szansach rozwoju LGD w przyszłości.

V. Cele i wskaźniki.

Tabela 20. Cele i wskaźniki LSR.

1.0	Cel ogólny 1	Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka rozwijająca się zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju wykorzystująca potencjał i zasoby obszaru zapewniająca spójność obszaru oraz pełną współpracę podmiotów lokalnych						
1.1	Cele szczegółowe	Wspieranie rozwoju przedsiębiorczości oraz działań związanych z przeciwdziałaniem bezrobociu na obszarze LSR.						
1.2		Wspieranie tworzenia infrastruktury służącej przetwarzaniu produktów rolnych udostępnianej lokalnym przetwórcom						
		Wskaźniki oddziaływania dla celu ogólnego	Jednostka miary	Stan początkowy 2016 rok	plan 2023 rok	Źródło danych / sposób pomiaru		
W 1.0	Liczba przedsiębiorców objętych wsparciem u których nastąpił wzrost dochodów		szt	0	5	dane z ankiet, dokumenty księgowe beneficjentów, CEIDG		
		Wskaźniki rezultatu dla celów szczegółowych	Jednostka miary	Stan początkowy 2016 rok	plan 2023 rok	Źródło danych / sposób pomiaru		
W 1.1	Liczba utworzonych miejsc pracy (ogółem)		szt	0	63	dane z ankiet, dokumenty kadrowe		
W 1.2	Liczba podmiotów korzystających z infrastruktury służącej przetwarzaniu produktów rolnych		szt	0	15	dane z ankiet, rejestr usług inkubatora		
	Liczba utworzonych miejsc pracy (ogółem)		szt	0	1	dane z ankiet, dokumenty kadrowe		
Przedsięwzięcia		Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, projekt współpracy, aktywizacja itp.)	Wskaźniki produktu				
				nazwa	Jednostka miary	wartość		Źródło danych / sposób pomiaru
						początkowa 2016 rok	końcowa 2023 rok	
1.1.1	Tworzenie podmiotów generujących miejsca pracy	przyszli przedsiębiorcy, w tym Grupy defaworyzowane	konkurs	Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	szt	0	46	dane z ankiet, dokumenty kadrowe, CEIDG

1.1.2	Rozwój podmiotów generujących miejsca pracy	przyszli przedsiębiorcy, w tym Grupy defaworyzowane	konkurs	Liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	szt	0	7	dane z ankiet, dokumenty kadrowe, CEIDG
			konkurs	Liczba operacji ukierunkowanych na innowacje	szt	0	4	dane z ankiet, dokumenty księgowe wnioskodawców
1.2.1	Tworzenie podmiotów gospodarczych wykorzystujących współpracę podmiotów lokalnych	przedsiębiorcy	konkurs	Liczba centrów przetwórstwa lokalnego	szt	0	1	dane z ankiet, dokumenty kadrowe i księgowe wnioskodawców, CEIDG

2.0	Cel ogólny 2	Wspieranie dziedzictwa oraz rozwoju sektora turystycznego oraz tworzenia markowych produktów turystycznych wykorzystujących zasoby naturalne i kulturowe obszaru LSR, ukierunkowanych na potrzeby rynku i zgodnych z zasadami rozwoju zrównoważonego				
2.1	Cele szczegółowe	Rozwój i promocja infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej				
2.2		Rozwój obiektów publicznych i społeczno – kulturowych oraz promowanie zasobów naturalnych i kulturowych na obszarze LSR				
		Wskaźniki oddziaływania dla celu ogólnego	Jednostka miary	Stan początkowy 2016 rok	plan 2023 rok	Źródło danych / sposób pomiaru
W 2.0	Liczba beneficjentów pomocy u których odnotowano wzrost dochodów z turystyki		szt	0	5	dane z ankiet, dane statystyczne GUS, dane z urzędów, instytucji kultury
		Wskaźniki rezultatu dla celów szczegółowych	Jednostka miary	Stan początkowy 2016 rok	plan 2023 rok	Źródło danych / sposób pomiaru
W 2.1	Liczba obiektów objętych wsparciem u których nastąpił wzrost liczby osób korzystających z infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej		szt	0	5	dane z ankiet

	Liczba uczestników imprez	os.	0	5000	dane z ankiet, dane od organizatorów imprez		
	Liczba adresatów działań promocyjnych	os.	0	600	dane z ankiet, licznik odwiedzin strony WWW i portali społecznościowych		
	Liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury istniejącej lub nowopowstałej	os.	0	15000	dane z ankiet		
	Liczba projektów skierowanych do następujących grup docelowych: przedsiębiorcy, grupy defaworyzowane (określone w LSR), młodzież, turyści, inne	szt	0	1	dane z ankiet		
W 2.2	Liczba obiektów i zabytków objętych wsparciem u których nastąpił wzrost liczby osób odwiedzających	szt	0	5	dane z ankiet, dane z instytucji kultury		
	Liczba uczestników imprez	os.	0	7200	dane z ankiet, dane od organizatorów imprez		
	Liczba adresatów działań promocyjnych	os.	0	10000	dane z ankiet, licznik odwiedzin strony WWW i portali społecznościowych		
	Liczba projektów skierowanych do następujących grup docelowych: przedsiębiorcy, grupy defaworyzowane (określone w LSR), młodzież, turyści, inne	szt	0	1	dane z ankiet		
Przedsięwzięcia	Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, projekt współpracy, aktywizacja itp.)	Wskaźniki produktu				
			nazwa	Jednostka miary	wartość		Źródło danych / sposób pomiaru
początkowa 2016 rok	końcowa 2023 rok						

2.1.1	Budowa, rozbudowa i wyposażenie infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	Osoby fizyczne, Organizacje pozarządowe, JST	konkurs	Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	szt	0	16	dane z ankiet
2.1.2	Organizacja i udział w imprezach	Osoby fizyczne, Organizacje pozarządowe, JST, LGD	konkurs, projekt grantowy, środki LGD - Aktywizacja	Liczba imprez	szt	0	10	dane z ankiet
2.1.3	Przygotowanie i wydanie materiałów promujących obszar LSR	Osoby fizyczne, Organizacje pozarządowe, JST, LGD	konkurs, projekt grantowy środki LGD - Aktywizacja	Liczba nośników informacyjnych (strony internetowe, albumy itp.)	szt	0	2	dane z ankiet
2.1.4	Budowanie funkcjonalnej sieci szlaków turystyki pieszej, konnej i rowerowej, Nordic Walking oraz tras narciarskich	Osoby fizyczne, Organizacje pozarządowe, JST, LGD	konkurs	Liczba wytyczonych/ oznaczonych / opisanych szlaków/ zrewitalizowanych	szt	0	5	dane z ankiet
			projekt współpracy	Liczba zrealizowanych projektów współpracy w tym projektów współpracy międzynarodowej	szt	0	1	dane z ankiet
			projekt współpracy	Liczba LGD uczestniczących w projektach współpracy	szt	0	2	dane z ankiet
2.2.1	Budowa, remont, modernizacja i wyposażenie obiektów publicznych i społeczno-kulturalnych	Osoby fizyczne, Organizacje pozarządowe, JST, LGD	konkurs, projekt grantowy	Liczba podmiotów działających w sferze kultury, które otrzymały wsparcie w ramach realizacji LSR	szt	0	4	dane z ankiet
			konkurs, projekt grantowy	Liczba operacji obejmujących wyposażenie podmiotów działających w sferze kultury	szt	0	4	dane z ankiet
2.2.2	Organizacja i udział w imprezach	Osoby fizyczne, Organizacje pozarządowe, JST, LGD	konkurs, projekt grantowy, środki LGD - Aktywizacja	Liczba imprez	szt	0	36	dane z ankiet
2.2.3	Przygotowanie i wydanie	Osoby fizyczne,	konkurs, projekt	Liczba nośników	szt	0	12	dane z ankiet

	materiałów promujących obszar LSR	Organizacje pozarządowe, JST, LGD	grantowy, środki LGD - Aktywizacja	informacyjnych (strony internetowe, albumy itp.)				
2.2.4	Promocja i rozwój obszaru w zakresie turystyki dziedzictwa i turystyki kulinarnej	Osoby fizyczne, Organizacje pozarządowe, JST, LGD	projekt współpracy	Liczba LGD uczestniczących w projektach współpracy	szt	0	4	dane z ankiet
		Osoby fizyczne, Organizacje pozarządowe, JST, LGD	projekt współpracy	Liczba zrealizowanych projektów współpracy w tym projektów współpracy międzynarodowej	szt	0	1	dane z ankiet

3.0	Cel ogólny 3	Aktywizacja kapitału ludzkiego obszaru LSR do przeciwdziałania negatywnym zjawiskom społecznym i środowiskowym					
3.1	Cele szczegółowe	Podnoszenie kompetencji i wiedzy osób zaangażowanych w realizację i wdrażanie LSR					
3.2		Podnoszenie wiedzy osób z obszaru LSR związanej z zakładaniem działalności gospodarczej i rozwojem przedsiębiorczości oraz przeciwdziałanie negatywnym zjawiskom społecznymi i środowiskowymi					
3.3		Współpraca na rzecz poprawy sytuacji grup defaworyzowanych					
		Wskaźniki oddziaływania dla celu ogólnego	Jednostka miary	Stan początkowy 2016 rok	plan 2023 rok	Źródło danych / sposób pomiaru	
W 3.0	Liczba osób u który nastąpił wzrost zaangażowania społecznego oraz wzrost wiedzy na temat PROW		os	0	10	dane własne LGD z poprzedniego okresu programowania, dane z ankiet	
		Wskaźniki rezultatu dla celów szczegółowych	Jednostka miary	Stan początkowy 2016 rok	plan 2023 rok	Źródło danych / sposób pomiaru	
W 3.1	Liczba osób, które otrzymały wsparcie po uprzednim udzieleniu indywidualnego doradztwa w zakresie ubiegania się o wsparcie na realizację LSR, świadczonego w biurze LGD		os.	0	25	dane z ankiet	
W 3.2	Liczba osób, które otrzymały wsparcie po uprzednim udzieleniu		os.	0	25	dane z ankiet	

	indywidualnego doradztwa w zakresie ubiegania się o wsparcie na realizację LSR, świadczonego w biurze LGD							
	Liczba osób uczestniczących w spotkaniach informacyjno – konsultacyjnych		os.	0	300	dane z ankiet		
	Liczba osób zadowolonych ze spotkań przeprowadzonych przez LGD		os.	0	200	dane z ankiet		
	Liczba osób zaangażowanych w akcje		os.	0	50	dane z ankiet		
W 3.3	Liczba podmiotów, które przystąpiły do forum		szt	0	5	dane z ankiet		
Przedsięwzięcia			Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, projekt współpracy, aktywizacja itp.)	Wskaźniki produktu			
					nazwa	Jednostka miary	wartość	
		początkowa 2016 rok	końcowa 2023 rok					
3.1.1	Organizacja szkoleń dla osób zaangażowanych w realizację i wdrażanie LSR	członkowie i pracownicy LGD	koszty bieżące	Liczba osobodni szkoleń dla pracowników LGD	osobodni	0	96	dane z ankiet, rejestry LGD
			koszty bieżące	Liczba osobodni szkoleń dla organów LGD	osobodni	0	120	dane z ankiet, rejestry LGD
3.2.1	Prowadzenie doradztwa indywidualnego dla przedsiębiorców	potencjalni wnioskodawcy, beneficjenci	koszty bieżące	Liczba podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa	szt	0	500	dane z ankiet, rejestry LGD
3.2.2	Organizacja spotkań dotyczących możliwości	potencjalni wnioskodawcy, beneficjenci	aktywizacja	Liczba spotkań informacyjno-konsultacyjnych LGD z	szt	0	20	dane z ankiet, rejestry LGD

	zakładania działalności gospodarczej oraz jej rozwoju			mieszkańcami				
3.2.3	Prowadzenie akcji społecznych na rzecz poprawy środowiska naturalnego.	potencjalni wnioskodawcy, beneficjenci	konkurs / operacja własna / aktywizacja	Liczba wydarzeń/akcji	szt	0	3	dane z ankiet
3.3.1	Powołanie Forum współpracy na rzecz grup defaworyzowanych	instytucje działające na rzecz grup defaworyzowanych	aktywizacja	Liczba zawiązanych porozumień na rzecz grup defaworyzowanych	szt	0	1	dane własne, porozumienie

Tabela 21. Matryca logiczna powiązań diagnozy obszaru i ludności, analizy SWOT oraz celów i wskaźników

Zidentyfikowane problemy/wyzwania społeczno-ekonomiczne (zidentyfikowane na bazie diagnozy oraz SWOT, wniosków z konsultacji)	Cel ogólny	Cele szczegółowe	Planowane przedsięwzięcia	Produkty	Rezultaty	Oddziaływanie	Czynniki zewnętrzne mające wpływ na realizację działań i osiągnięcie wskaźników
<p>- wysokie bezrobocie zwłaszcza wśród grup defaworyzowanych,</p> <p>- emigracja zarobkowa,</p> <p>- słaba dostępność do lekarzy specjalistów, ginących zawodów</p> <p>- mało innowacyjne przedsięwzięcia realizowane w LSR 2007-2013</p>	<p>I. Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka rozwijająca się zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju wykorzystująca potencjał i zasoby obszaru zapewnijająca spójność obszaru oraz pełną współpracę podmiotów lokalnych</p>	<p>I.1 Wspieranie rozwoju przedsiębiorczości oraz działań związanych z przeciwdziałaniem bezrobociu na obszarze LSR.</p>	<p>I.1. 1 Tworzenie podmiotów generujących miejsca pracy</p> <p>I.1. 2 Rozwój podmiotów generujących miejsca pracy</p>	<p>Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa</p> <p>Liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa</p> <p>Liczba operacji ukierunkowanych na innowacje</p>	<p>Liczba utworzonych miejsc pracy (ogółem)</p>	<p>Wzrost dochodów przedsiębiorców objętych wsparciem</p>	<p>-skomplikowane procedury prowadzenia działalności gospodarczej, nadmierna biurokracja,</p> <p>- z punktu widzenia nowych inwestycji - poszerzający się obszar objęty ochroną środowiska naturalnego (parki, rezerwy), w tym projektowane nowe obszary chronione</p> <p>- skomplikowane procedury pozyskiwania dotacji z budżetu UE i innych źródeł,</p> <p>- rygorystyczne przepisy sanitarno - higieniczne dotyczące produkcji rolnej i przetwórstwa,</p> <p>- niekorzystne relacje cen produktów rolnych do środków produkcji - niska opłacalność produkcji,</p> <p>- odpowiednie warunki dla rozwoju</p>

<p>- brak infrastruktury służącej przetwarzaniu produktów rolnych udostępniania lokalnym, przetworcom,</p> <p>- niedostateczna sieć handlu detalicznego i sprzedaży bezpośredniej produktów lokalnych,</p> <p>- niewystarczający rynek zbytu dla sadowników, rolników i ogrodników,</p> <p>- niewystarczająco wykorzystany potencjał produktów rolnych i zielarskich,</p>		<p>I.2 Wspieranie tworzenia infrastruktury służącej Przetwarzaniu produktów rolnych udostępnianej lokalnym przetworcom</p>	<p>I.2.1 Tworzenie podmiotów gospodarczych wykorzystujących współpracę podmiotów lokalnych</p>	<p>Liczba centrów przetwórstwa lokalnego</p>	<p>Liczba podmiotów korzystających z infrastruktury służącej przetwarzaniu produktów rolnych</p> <p>Liczba utworzonych miejsc pracy (ogółem)</p>	<p>gospodarstw ekologicznych i przetwórstwa,</p> <p>możliwość specjalizacji w zakresie ogrodnictwa, sadownictwa i warzywnictwa, liczne obszary leśne, łąki (zioła), stare sady (opuszczone sady w wyludnionych wioskach) - zmiana ustawodawstwa w zakresie sprzedaży bezpośredniej produktów rolnych, rosnące s- pożycie produktów lokalnych – wzrastająca popularność żywności nieprzetworzonej,</p> <p>- wzrost świadomości ekologicznej</p>
---	--	--	--	--	--	--

<p>- słaba oferta zagospodarowania czasu wolnego, w szczególności skierowana do młodzieży,</p> <p>- niewystarczające zagospodarowanie szlaków turystycznych i rekreacyjnych (niewystarczająca infrastruktura, słabe oznakowanie), brak parków Nordic Walking na terenie gminy Sanok i Tyrawa Wołoska,</p> <p>- zły stan istniejącej infrastruktury sportów zimowych,</p> <p>- niewystarczająca liczba obiektów pełniących funkcje</p>	<p>II. Wspieranie dziedzictwa oraz rozwoju sektora turystycznego oraz tworzenia markowych produktów turystycznych wykorzystujących zasoby naturalne i kulturowe obszaru LSR, ukierunkowanych na potrzeby rynku i zgodnych z zasadami rozwoju zrównoważonego</p>	<p>II. 1 Rozwój i promocja infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej</p>	<p>II. 1. 1 Budowa, rozbudowa i wyposażenie infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej</p> <p>II. 1. 2 Organizacja i udział w imprezach</p> <p>II. 1. 3 Przygotowanie i wydanie materiałów promujących obszar LSR</p> <p>II. 1. 4 Budowanie funkcjonalnej sieci szlaków turystyki pieszej, konnej i rowerowej, Nordic Walking oraz tras narciarskich</p>	<p>Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej</p> <p>Liczba imprez</p> <p>Liczba nośników informacyjnych (strony internetowe, albumy itp.)</p> <p>Liczba wytyczonych/ oznaczonych / opisanych szlaków/ zrewitalizowanych</p> <p>Liczba zrealizowanych projektów</p>	<p>Wzrost liczby osób korzystających z obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej</p> <p>Liczba uczestników imprez</p> <p>Liczba adresatów działań promocyjnych</p> <p>Liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury istniejącej lub nowopowstałej</p> <p>Liczba projektów skierowanych</p>	<p>Wzrost deklarowanych dochodów z turystyki u beneficjentów pomocy</p>	<p>- atrakcyjna oferta turystyczna obszarów sąsiednich , - zmiany w zwyczajach nabywczych i stylach życia konsumentów – np. trend korzystania z częstych, aktywnych form wypoczynku,</p> <p>- możliwość wykorzystania partnerstwa międzynarodowego i regionalnego (położenie transgraniczne), bogactwa obszaru,</p> <p>- poszerzający się obszar objęty ochroną środowiska naturalnego (parki, rezerваты), w tym projektowane nowe obszary chronione</p>

<p>turystyczne, rekreacyjne, zły stan techniczny istniejących obiektów, - słaba oferta "zimowa" zarówno dla turysty, jak i mieszkańca niedostateczna promocja obszaru, - brak narzędzi promocji wspólnych dla całego obszaru LGD</p>				<p>współpracy w tym projektów współpracy międzynarodowej</p>	<p>do następujących grup docelowych: -przedsiębiorcy -grupy defaworyzowane (określone w LSR) -młodzież -turyści - inne</p>		
<p>- niewystarczająca liczba obiektów pełniących funkcje kulturalne, zły stan techniczny istniejących obiektów, - niedostateczne wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego, turystycznego i produktów lokalnych, - brak</p>		<p>II. 2 Rozwój obiektów publicznych i społeczno – kulturowych oraz promowanie zasobów naturalnych i kulturowych na obszarze LSR</p>	<p>II. 2. 1 Budowa, remont, modernizacja i wyposażenie obiektów publicznych i społeczno-kulturalnych</p>	<p>Liczba podmiotów działających w sferze kultury, które otrzymały wsparcie w ramach realizacji LSR</p>	<p>Wzrost liczby osób odwiedzających zabytki i obiekty</p>		
			<p>II. 2. 2 Organizacja i udział w imprezach</p>	<p>Liczba imprez</p>	<p>Liczba uczestników imprez</p>		

<p>systemowych działań w ramach identyfikacji zasobów i promocji obszaru,</p> <p>- niewystarczająca współpraca w zakresie wspólnej promocji obszaru,</p> <p>- niepełna identyfikacja produktów lokalnych, niewystarczająca liczba zarejestrowanych produktów regionalnych i tradycyjnych</p>			<p>II. 2. 3 Przygotowanie i wydanie materiałów promujących obszar LSR</p>	<p>Liczba nośników informacyjnych (strony internetowe, albumy itp.)</p>	<p>Liczba adresatów działań promocyjnych</p>		
			<p>II. 2. 4 Promocja i rozwój obszaru zakresie turystyki dziedzictwa i turystyki kulinarnej</p>	<p>Liczba LGD uczestniczących w projektach współpracy</p>	<p>Liczba projektów skierowanych do następujących grup docelowych:</p> <p>-przedsiębiorcy</p> <p>-grupy defaworyzowane (określone w LSR) -młodzież</p> <p>-turyści , - inne-</p>		

<p>- konieczność podnoszenia wiedzy i umiejętności związana z wdrażaniem nowych procedur, itp. przez pracowników, organy LGD oraz potencjalnych wnioskodawców,</p> <p>- słaba jakość wniosków o dofinansowanie sporządzonych w poprzedniej perspektywie finansowej,</p> <p>- niewystarczająca współpraca instytucji działających na rzecz poprawy sytuacji grup defaworyzowanych-trudna sytuacja grup defaworyzowanych na rynku pracy,</p>	<p>III. Aktywizacja kapitału ludzkiego obszaru LSR do przeciwdziałania negatywnym zjawiskom społecznym i środowiskowym</p>	<p>III. 1 Podnoszenie kompetencji i wiedzy osób zaangażowanych w realizację i wdrażanie LSR</p>	<p>III. 1. 1 Organizacja szkoleń dla osób zaangażowanych w realizację i wdrażanie LSR</p>	<p>Liczba osobodni szkoleń dla pracowników LGD -</p>	<p>Liczba osób, które otrzymały wsparcie po uprzednim udzieleniu indywidualnego doradztwa w zakresie ubiegania się o wsparcie na realizację LSR, świadczonego w biurze LGD</p>	<p>Wzrost liczny osób zaangażowanych w inicjatywy społeczne</p> <p>- skomplikowane procedury pozyskiwania dotacji z budżetu UE i innych źródeł, - chęć podnoszenia poziomu wykształcenia społeczeństwa,</p> <p>- alienacja niektórych grup społecznych,</p> <p>- rosnąca świadomość społeczeństwa w zakresie ochrony środowiska</p> <p>-</p>	
		<p>III. 2 Podnoszenie wiedzy osób z obszaru LSR związanej z zakładaniem działalności gospodarczej i rozwojem przedsiębiorczości oraz przeciwdziałanie</p>	<p>III. 2. 1 Prowadzenie doradztwa indywidualnego dla przedsiębiorców</p>	<p>Liczba podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa</p>	<p>Liczba osób uczestniczących w spotkaniach informacyjno – konsultacyjnych</p>		
		<p>negatywnym zjawiskom społecznymi i środowiskowymi</p>	<p>III. 2. 2 Organizacja spotkań dotyczących możliwości zakładania działalności gospodarczej oraz jej rozwoju</p>	<p>Liczba spotkań informacyjno-konsultacyjnych LGD z mieszkańcami</p>			<p>Liczba osób zadowolonych ze spotkań przeprowadzonych przez LGD</p>
			<p>III. 2. 3 Prowadzenie akcji społecznych</p>	<p>Liczba wydarzeń/akcji -</p>			<p>Liczba osób zaangażowanych w akcje</p>

			na rzecz poprawy środowiska naturalnego.				
		III. 3 Współpraca na rzecz poprawy sytuacji grup defaworyzowanych	III. 3. 1 Powołanie Forum współpracy na rzecz grup defaworyzowanych	Liczba zawiązanych porozumień na rzecz grup defaworyzowanych	Liczba podmiotów, które przystąpiły do forum		

- Cele i przedsięwzięcia są bezpośrednio powiązane z diagnozą.
- Wybór celów i przedsięwzięć jest uzasadniony w odniesieniu do diagnozy problemów, grup docelowych i obszarów interwencji.
- Przy formułowaniu celów i przedsięwzięć LGD uwzględniła wnioski z konsultacji.
- Związek celów i przedsięwzięć z diagnozą został szczegółowo opisany .
- Wskaźniki są adekwatne do celów i przedsięwzięć.
- Wskaźniki są mierzalne, przejrzyste i do każdego wskaźnika są podane źródła danych i okresy pomiaru, wartość bazowa oraz termin osiągnięcia wartości docelowych.
- Wartości docelowe wskaźników, jakie mają zostać osiągnięte dzięki realizacji LSR zostały określone proporcjonalnie do planowanej wielkości zaangażowania środków programów, z których LSR ma być finansowana
- LGD określiła do każdego z celów szczegółowych wskaźniki rezultatu a dla każdego z przedsięwzięć – wskaźniki produktu.
- LGD wskazała, które ze wskaźników i w jakim stopniu osiągnane będą za pomocą środków finansowych poszczególnych funduszy, w tym opisała bieżący sposób monitorowania realizacji wskaźników w podziale na poszczególne fundusze

LSR uwzględniono także wskaźniki pochodzące ze źródeł statystyki publicznej lub uwzględniono dodatkowe wskaźniki określające wpływ LSR na realizację strategii rozwoju regionu.

LSR przewiduje realizację co najmniej 2 projektów współpracy, w tym przynajmniej jednego dotyczącego współpracy międzynarodowej określając szczegółowo cele i wskaźniki LSR.

Tabela 22. Fiszka projektu współpracy międzynarodowej i międzyregionalnej

Rodzaj projektu	Projekt międzynarodowy i międzyregionalny
Tytuł projektu współpracy	Smak na produkt - promocja i rozwój obszaru w zakresie turystyki dziedzictwa i kulinariów
Cel operacji	<p>Celem ogólnym projektu współpracy jest rozwój regionu oparty o produkt lokalny oraz dziedzictwo.</p> <p>Celem szczegółowym projektu współpracy jest zwiększenie świadomości mieszkańców i rolników z terenów wiejskich i miejsko-wiejskich z obszarów LGD biorących udział w projekcie, w zakresie promocji produktów lokalnych i nowych form dystrybucji poprzez działania promocyjne, utworzenie portalu oraz opracowanie i wydanie materiałów informacyjno - promocyjnych. To pomysł promujący zwiedzanie już istniejących atrakcji turystycznych regionu, w bliskiej relacji z jego bogatą tradycją kulinarną i bogatym dziedzictwem partnerskich obszarów przygranicznych. Rozwój spójnej i zintegrowanej oferty kulinarnej, turystycznej i kulturalnej na obszarze trzech sąsiadujących partnerów, wspieranie i promocja efektywnej, nowoczesnej i innowacyjnej gospodarki w tym rybackiej, turystycznej, opartej na tradycyjnych i naturalnych zasobach; zapewnienie przetrwania tradycji wikliniarstwa oraz innych ginących zawodów i rzemiosła wraz z promocją tak ukierunkowanej przedsiębiorczości; skuteczna informacja i promocja, a także efektywne kreowanie środowiska lokalnych liderów na obszarze partnerów, wzmocnienie potencjału LGD i LGR oraz lokalnych liderów poprzez wykorzystanie doświadczeń innych organizacji, w tym partnera zagranicznego. Realizacja projektu przybliży także historię regionalnych kulinariów, wpłynie na zwiększenie atrakcyjności oferty turystycznej obszaru w oczach mieszkańców i turystów.</p>
Innowacyjność	<p>Innowacyjność projektu polega na zastosowaniu nowej formy promocji produktów lokalnych poprzez organizację przeglądów produktów lokalnych u każdego partnera promując kilkanaście różnorodnych produktów na poziomie lokalnym, sąsiedzkim, a następnie organizację wspólnej imprezy. Tego typu imprezy nie były jeszcze organizowane na terenach partnerów projektu. Projekt współpracy jest innowacyjny zarówno z uwagi na swój szczególny charakter promocji lokalnych produktów oraz ze względu na promocję lokalnych produktów z obszarów wspólnych terytorialnie. Wydanie albumu promocyjnego oraz funkcjonowanie portalu internetowego pozwoli dotrzeć do licznego grona odbiorców co przyczyni się do zaangażowania lokalnej społeczności w proces rozwoju obszarów poprzez zintensyfikowanie promocji lokalnych produktów. Projekt współpracy wniesie w sposób nowatorski zmiany do sposobu wykorzystania posiadanych zasobów ludzkich, kulturowych, rolniczych i turystycznych poprzez promocję produktów lokalnych.</p>
Cele szczegółowe LSR, których osiągnięciu będzie służyć realizacja projektu współpracy	<p>Cel szczegółowy II. 2 Rozwój obiektów publicznych i społeczno – kulturowych oraz promowanie zasobów naturalnych i kulturowych na obszarze LSR; Przedsięwzięcie: Promocja i rozwój obszaru w zakresie turystyki dziedzictwa i turystyki kulinarnej</p>
Wartości wskaźników, których osiągnięcie jest zakładane w wyniku realizacji operacji	<p><u>Wskaźnik produktu:</u> Liczba zrealizowanych projektów współpracy w tym projektów współpracy międzynarodowej – 1; Liczba LGD uczestniczących w projektach współpracy – 4; Lista wizyt studyjnych - 1 wizyta studyjna; liczba przeprowadzonych szkoleń zakończonych certyfikatem - 1 szkolenie 3 dniowe, min. 3 uczestników od każdego partnera krajowego; Liczba imprez - 4 imprezy</p>

	<p>(przeglądy produktów i dziedzictwa); Liczba nośników informacyjnych - 1 wspólna publikacja, 1 wspólny portal w zakresie turystyki dziedzictwa i kulinariów obszaru</p> <p><u>Wskaźnik rezultatu:</u></p> <p>Liczba projektów skierowanych do następujących grup docelowych: przedsiębiorcy, grupy defaworyzowane (określone w LSR), młodzież, turyści, inne – 1; Liczba uczestników wizyty studyjnej- min. 36 osób (udział reprezentantów wszystkich sektorów od każdego z partnerów, min. po 12 osób); Liczba przeprowadzonych szkoleń zakończonych certyfikatem - 1 szkolenie 3 dniowe – min. 36 osób (udział reprezentantów wszystkich partnerów, min. 12 osób od każdego); Liczba produktów lokalnych zgłoszonych do rejestracji na Listę Produktów Tradycyjnych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi – 6 szt. (min. 2 od każdego partnera krajowego)</p>
Zakres, w jakim będzie realizowana operacja	wzmocnienia kapitału społecznego, w tym przez podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych, także z wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych; zachowania dziedzictwa lokalnego; promowania obszaru objętego LSR, w tym produktów lub usług lokalnych.
Termin i miejsce realizacji operacji	2018-2019 woj. podkarpackie, Węgry
Działania	<ol style="list-style-type: none"> 1. Nawiązanie współpracy międzynarodowej LGD z Węgrami. 2. Organizacja wizyty studyjnej na Węgry. 3. Zinventaryzowanie obszaru w zakresie dziedzictwa lokalnego, w tym produktów lokalnych (kulinarnych i rękodzielniczych oraz tradycyjnych usług) oraz turystycznych obszarów dziedzictwa. 4. Udostępnienie informacji o produktach lokalnych/tradycyjnych/regionalnych oraz możliwości ich rejestracji – szkolenie wspólne trzy dni (na teren innej LGD). 5. Przegląd Produktów Lokalnych (w szczególności spełniających wstępnie warunki produktu tradycyjnego- 25 lat wytwarzania) – imprezy. 6. Zapoznanie mieszkańców partnerskich LGD z wyróżnionymi produktami (podczas wspólnego Przeglądu) 7. Stworzenie portalu w zakresie turystyki dziedzictwa i kulinariów obszaru. 8. Opracowanie i wydanie wydawnictwa poprojektowego- wspólnego dla wszystkich Partnerów. 9. Koordynacja, delegacje, spotkania.
nazwa, siedziba i adres wszystkich LGD uczestniczących w realizacji operacji	<p><u>Partner nr 1:</u> Lokalna Grupa Działania "ZIEMIA PRZEMYSKA" Plac Dominikański 3, 37-700 Przemyśl, NIP: 795-245-84-19, REGON: 180330260, KRS: 0000303331</p> <p><u>Partner nr 2:</u> Lokalna Grupa Działania "Zielone Bieszczady" ul. Rynek 27/28, 38-700 Ustrzyki Dolne, Tel: 13-471-18-20, Fax. 13-471-16-69, NIP 689-122-32-06, REGON:180378523, KRS 0000314427</p> <p><u>Partner nr 3:</u> Lokalna Grupa Działania Nasze Bieszczady ul. 1000-lecia 1, 38-600 Lesko, tel.: 13 469 6203, KRS: 0000303330 REGON: 180339807; NIP: 688-12-86-263.</p> <p><u>Partner nr 4: - Partner zagraniczny z Węgier</u></p>
Planowany budżet LGD „Zielone Bieszczady”	56 000 zł

Tabela 23. Fiszka projektu współpracy krajowej:

Rodzaj projektu	Krajowy
Tytuł projektu współpracy	Aktywni na trasach Nordic Walking
Cel operacji	<p>Celem ogólnym projektu współpracy jest rozwój turystyki aktywnej i kulturowej w oparciu o lokalne zasoby przyrodniczo-kulturowe poprzez wyznaczenie i oznakowanie tras do Nordic Walking oraz powstanie infrastruktury towarzyszącej na terenie Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Ziemia Brzozowska” oraz Lokalnej Grupy Działania „Zielone Bieszczady” .</p> <p>Celem szczegółowym projektu współpracy jest utworzenie 2 Nordic Walking Parków - certyfikowanych tras do uprawiania nordic walking poprzez wytyczenie i oznakowanie minimum 30 km szlaków oraz powstanie infrastruktury towarzyszącej na powstałych wcześniej trasach NWPPP na terenie Stowarzyszenia Ziemia Brzozowska oraz Lokalnej Grupy Działania „Zielone Bieszczady” w ciągu 24 miesięcy, co przyczyni się do rozwoju infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i sportowej.</p>
Cele szczegółowe LSR, których osiągnięciu będzie służyć realizacja projektu współpracy	II. 1 Rozwój i promocja infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej Przedsięwzięcie: Budowanie funkcjonalnej sieci szlaków turystyki pieszej, konnej i rowerowej, Nordic Walking oraz tras narciarskich. Organizacja i udział w imprezach.
Wartości wskaźników, których osiągnięcie jest zakładane w wyniku realizacji operacji	<p><u>Wskaźniki produktu:</u> Liczba zrealizowanych projektów współpracy w tym projektów współpracy międzynarodowej – 1 Liczba LGD uczestniczących w projektach współpracy - 2 Liczba wytyczonych i oznakowanych Parków NW - 2 min. 6 tras, Liczba nowoutworzonych obiektów małej infrastruktury towarzyszącej trasom na terenie – komplet 7 Liczba imprez – 2 Ilość publikacji – 1</p> <p><u>Wskaźnik rezultatu:</u> Liczba projektów skierowanych do następujących grup docelowych: przedsiębiorcy, grupy defaworyzowane (określone w LSR), młodzież, turyści, inne - 1</p> <p>Liczba osób korzystająca z wyznaczonych i oznakowanych tras Nordic Walking- 100/ rok Liczba uczestników imprez – 100 os.</p>
Zakres, w jakim będzie realizowana operacja	- rozwoju ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej, lub kulturalnej, - promowania obszaru objętego LSR, w tym produktów i usług
Termin i miejsce realizacji operacji	2018-2019 woj. podkarpackie
Działania	<ol style="list-style-type: none"> 1. Opracowanie projektu wytyczenia, oznakowania i certyfikacji 2 tras na terenie LGD o szacunkowej długości ok. 30 km, 2. Oznakowanie tras (tablice na każdą z tras+ znaki malowane na drzewach). 3. Certyfikacja tras. 4. Powstanie obiektów infrastruktury towarzyszącej trasom NWPPP. 5. Opracowanie i wydanie mapników.

	6. Imprezy promocyjne. 7. Koordynacja, delegacje, spotkania.
nazwa, siedziba i adres wszystkich LGD uczestniczących w realizacji operacji	Partner nr 1: Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Ziemia Brzozowska” ul. Mickiewicza 26, 36-200 Brzozów, NIP: 6861610890, KRS 0000255064 Partner nr 2: Lokalna Grupa Działania "Zielone Bieszczady" ul. Rynek 27/28 38-700 Ustrzyki Dolne NIP 689-122-32-06 KRS 0000314427
Planowany budżet LGD „Zielone Bieszczady”	259 000 zł

Koszt projektów 315 000 zł (5% budżetu LSR).

VI. Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru.

Dla poszczególnych typów operacji określono procedury:

Procedura wyboru i oceny operacji w ramach LSR oraz regulamin organu decyzyjnego – *załącznik nr 9 do wniosku o wybór LSR*; Procedura wyboru i oceny grantobiorców w ramach projektów grantowych wraz z opisem sposobu rozliczania grantów, monitorowania i kontroli - *załącznik nr 10 do wniosku o wybór LSR*; Procedura oceny i wyboru operacji własnych LGD - *załącznik nr 23 do wniosku o wybór LSR*

W procedurach tych:

Wskazano i opisano sposób udostępnienia procedur do wiadomości publicznej; Szczegółowo określono zasady podejmowania decyzji w sprawie wyboru operacji (opisano m.in. ocenę wniosków, dokumentowanie oceny, wzory dokumentów); Określono sposób organizacji naborów wniosków (opisano m.in. tryb ogłaszania, czas trwania naboru, miejsce składania wniosków); Przewidziano podawanie do publicznej wiadomości protokołów z posiedzeń dotyczących oceny i wyboru operacji zawierających informacje o wyłączeniach z procesu decyzyjnego, ze wskazaniem, których wniosków wyłączenie dotyczy; Określono szczegółowy sposób informowania o wynikach oceny i możliwości wniesienia protestu (określono m.in.: warunki i sposób wniesienia protestu oraz termin wniesienia protestu); Przyjęte procedury są:

zgodne z przepisami obowiązującymi dla RLKS, niedyskryminujące, przejrzyste, pozwalające uniknąć ryzyka konfliktu interesów tj. zawierają wzory deklaracji bezstronności – *zał. nr 1 do Regulaminu Rady* oraz Oświadczenia członka Rady LGD - *zał. nr 2 do Regulaminu Rady*. Regulamin Rady przewiduje prowadzenie rejestru interesów członków organu decyzyjnego, pozwalającego na identyfikację charakteru powiązań z wnioskodawcami/poszczególnymi projektami; przewidują regulacje zapewniające zachowanie paritetu sektorowego, szczególnie regulują sytuacje wyjątkowe (określono m.in. sposób postępowania w przypadku takiej samej liczby punktów), zapewniają stosowanie tych samych kryteriów w całym procesie wyboru w ramach danego naboru, określają tryb wniesienia przez wnioskodawców protestu od rozstrzygnięć organu decyzyjnego w sposób zapewniający możliwość skutecznego wniesienia protestu, przyjęte procedury przewidują przejrzysty sposób postępowania w sytuacji rozbieżnych ocen w ramach kryteriów, procedury uwzględniają ustanowienie osoby – Sekretarza Rady, którego zadaniem będzie czuwanie nad prawidłowym przebiegiem procesu oceny i wyboru, poprawności dokumentacji, zgodności formalnej.

Kryteria wyboru operacji oraz grantobiorców wraz z procedurą ustalania lub zmiany kryteriów

Kryteria wyboru operacji wraz z procedurą ustalania lub zmiany kryteriów stanowią *załącznik nr 11 do wniosku o wybór LSR*. Natomiast Kryteria wyboru grantobiorców wraz z procedurą ustalania lub zmiany kryteriów stanowią *załącznik nr 12 do wniosku o wybór LSR*.

I Kryteria wyboru są:

Obiektywne, niedyskryminujące; przejrzyste; powiązane z diagnozą obszaru; bezpośrednio przyczyniające się do wyboru operacji, które przyczyniają się do osiągnięcia określonych w LSR wskaźników produktu i rezultatu; mierzalne; kryteria posiadają dodatkowe opisy/definicje oraz sposób przyznawania wag nie budzi wątpliwości; dookreślone w

zakresie minimalnych i maksymalnych wartości wraz z opisaniem zasad przyznawania punktów w przedziale minimum – maksimum; zasady ustalania lub zmiany kryteriów są przejrzyste.

II. Kryteria wyboru premiuja operacje:

Generujące nowe miejsca pracy; innowacyjne; przewidujące zastosowanie rozwiązań sprzyjających ochronie środowiska lub klimatu; realizowane przez podmioty zakładające i rozwijające działalność, której podstawę będą stanowiły lokalne produkty rolne (lokalny produkt rolny – wytwarzany na obszarze objętym lokalną strategią rozwoju); ukierunkowane na zaspokojenie potrzeb grup defaworyzowanych ze względu na dostęp do rynku pracy, a określonych w LSR, w których wkład własny wnioskodawcy przekracza intensywność pomocy określoną w poszczególnych programach, tj. dodatkowy wkład własny.

LGD planuje premiować wybór operacji o wkładzie własnym przekraczającym intensywność pomocy określoną w poszczególnych programach – *zał. nr 11 i 12 do wniosku o wybór LSR*.

Procedura ustalania lub zmiany kryteriów wyboru operacji oraz grantobiorców określa:

tryb uchwalania i zmiany kryteriów wyboru oraz wymogi odnośnie wnioskowania o zmianę kryterium wyboru; tryb konsultowania kryteriów wyboru ze społecznością lokalną.

Uregulowania sposobu wyboru i oceny operacji, a także stosowanych podczas tego procesu kryteriów, zaprojektowane zostały odrębnie dla każdego typu operacji przewidzianych w dokumencie Strategii. W trakcie opracowywania rozwiązań formalnych dbano przede wszystkim o zgodność zapisów z przepisami obowiązującymi dla RLKS, a także dopasowanie ich do specyfiki obszaru objętego LSR (co w szczególności ujęte zostało w sposobie sformułowania kryteriów). Przyjęte rozwiązania formalno-instytucjonalne zostały skonstruowane w taki sposób, aby umożliwiały sprawny i transparentny wybór operacji w oparciu o ustalenia poczynione podczas definiowania problemów, przedsięwzięć, celów i wskaźników.

Wszystkie przygotowane przez LGD procedury mają na celu zagwarantowanie jak największej poprawności oraz jawności stosowanych rozwiązań:

przewidują ponadto zasady i tryb postępowania w przypadku zastosowania procedury odwoławczej (termin, warunki i sposób wniesienia protestu); podawanie do publicznej informacji protokołów z każdego etapu procesu wyboru operacji (zawierają tym samym także informacje o wyłączeniach członków organu decyzyjnego z procesu decyzyjnego, ze wskazaniem, których wniosków wyłączenie dotyczy); przewidują przejrzysty sposób postępowania w sytuacji rozbieżnych ocen w ramach kryteriów,

Procedury zawierają także wzory wszystkich dokumentów, o których mowa w treści ich zapisów.

Tabela 24. Formy wsparcia.

Lp	Realizacja celów zawartych w LSR na lata 2016-2022 przewiduje działania dotyczące następujących typów operacji:
1	operacje realizowane indywidualnie w ramach wniosków składanych przez beneficjentów innych niż LGD i wybieranych przez organ decyzyjny, a następnie przedkładanych do weryfikacji do SW,
2	projekty grantowe
3	projekty współpracy (w tym projekt międzynarodowy oraz projekt krajowy)
4	operacje własne LGD (których beneficjentem i realizatorem operacji jest LGD)

Tabela 25. Intensywność pomocy.

Typ beneficjenta pomocy	Maksymalne wsparcie finansowe % w ramach PROW 2014-2020
jednostki samorządu terytorialnego	63,63
przedsiębiorcy	70%
osoby fizyczne (przyszli przedsiębiorcy - premie)	100%
ngo	100%

GRANTY:

a) z zakresu PG oraz realizowanych przez nie celów i przedsięwzięć LSR:

zachowanie dziedzictwa lokalnego i promowanie obszaru objętego LSR, w tym produktów lub usług lokalnych.

b) wielkość środków przeznaczonych na PG 279 875,00.

c) planowane do osiągnięcia wskaźniki produktu i rezultatu realizacji PG.

Innowacyjność cechuje wszystkie elementy opracowania i wdrażania LSR. LGD na etapie opracowania przedmiotowej LSR wykorzystwała metody partycypacji, z których nie korzystała w poprzednim okresie

programowania. Na etapie opracowania LSR LGD po raz pierwszy rozpoczęła swoją aktywność na portalu społecznościowym facebook, co przełożyło się na poprawę komunikacji z podmiotami z różnych sektorów oraz społecznością lokalną. Dotyczy to także rozpowszechniania informacji o LGD i strategii. LGD podejmować będzie w tym zakresie kompleksowe działania promocyjne obejmujące różne źródła informacji, co przyczyni się do szerokiego dostępu lokalnej społeczności do informacji o realizowanych przedsięwzięciach. Dodatkowo, wartością dodaną rozwiązań innowacyjnych będzie dotarcie z informacją o realizowanych działaniach do innych podmiotów. Dzięki temu podmioty te będą miały możliwość skorzystania z doświadczeń naszej LGD i zastosowania wdrażanych przez LGD przedsięwzięć na innych obszarach. W szczególności działaniem innowacyjnym na etapie wdrażania będzie **POP** – Platforma Obsługi Projektów, za pośrednictwem której przeprowadzany będzie nabór, dokonywana będzie ocena operacji i odbywać się będzie komunikacja z Wnioskodawcą, a także za pośrednictwem której przeprowadzany będzie nabór, dokonywana będzie ocena wniosków, odbywać się będzie komunikacja z Grantobiorcą, sporządzane będą umowy z Grantobiorcami i inne dokumenty w procesie wyboru Grantobiorców oraz realizacji i rozliczania realizowanych przez nich operacji. Elementem tego systemu będzie **Generator wniosków** – system umożliwiający przygotowanie lub/i złożenie wniosku o udzielenie wsparcia na operację, znajdujący się na POP.

LGD uszczegółowiła definicję innowacyjności na poziomie przynajmniej jednego przedsięwzięcia i uwzględniła w kryteriach wyboru premiowanie projektów innowacyjnych,.

Przez **innowacyjność** rozumie się wdrożenie nowego na danym obszarze lub znacząco udoskonalonego produktu, usługi, procesu, organizacji lub nowego sposobu wykorzystania lub zmobilizowania istniejących lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych.

- a) Kryteria są adekwatne do diagnozy.
- b) Kryteria zapewniają premiowanie operacji przyczyniających się do osiągnięcia celów i wpływają na osiąganie wskaźników produktu i rezultatu LSR.
- c) Powiązanie kryteriów z diagnozą jest dokładnie opisane
- d) Kryteria odnoszą się bezpośrednio do wskaźników produktu i rezultatu LSR

VII. Plan działania.

- a) Cele i przedsięwzięcia LSR są zgodne z trzema celami przekrojowymi PROW 2014-2020 tj. ochrona środowiska, przeciwdziałanie zmianom klimatu oraz innowacyjność
- b) Kryteria wyboru oraz wskaźniki LSR zapewniają bezpośrednie osiągnięcie wskaźników określonych dla tych celów.

Tabela 26. Harmonogram osiągnięcia poszczególnych wskaźników wskazujący czas realizacji kluczowych efektów wdrażania LSR.

Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka rozwijająca się zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju wykorzystująca potencjał i zasoby obszaru zapewnijająca spójność obszaru oraz pełną współpracę podmiotów lokalnych	Lata	2016 - 2018			2019 - 2021			2022 - 2023			RAZEM 2016 - 2023		Program	Poddziałanie / zakres Programu
	Nazwa wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w PLN	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w PLN	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w PLN	Razem wartość wskaźników	Razem planowane wsparcie w PLN		
Wspieranie rozwoju przedsiębiorczości oraz działań związanych z przeciwdziałaniem bezrobociu na obszarze LSR.												PROW		
1.1.1 Tworzenie podmiotów generujących miejsca pracy-	Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	9 szt.	20%	450 000	34 szt.	93%	1 700 000	3 szt.	100%	150 000	46 szt.	2 300 000	PROW	Realizacja LSR
1.1.2 Rozwój podmiotów generujących miejsca pracy	Liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	6 szt.	86%	455 026	1 szt.	100%	0,00	0 szt.	100%	0	7 szt.	455 026		Realizacja LSR
	Liczba operacji ukierunkowanych na innowacje	4 szt.	100%	888 066	0 szt.	100%	0,00	0 szt.	100%	0	4 szt.	888 066		Realizacja LSR

Razem cel szczegółowy 1				1 793 092			1700 000			150 000		3 643 092		
Liczba utworzonych miejsc pracy (ogółem)		26 szt.	41%	1 793 092	35 szt.	97%	1700 000	3 szt.	100%	150 000	63 szt.	3 643 092	PROW	Realizacja LSR
Wspieranie tworzenia infrastruktury służącej przetwarzaniu produktów rolnych udostępnianej lokalnym przetwórcom													PROW	
1.2.1 Tworzenie podmiotów gospodarczych wykorzystujących współpracę podmiotów lokalnych	Liczba centrów przetwórstwa lokalnego	0 szt.	0%	0	1 szt.	100%	500 000	0 szt.	100%	0	1 szt.	500 000	PROW	Realizacja LSR
Razem cel szczegółowy 2				0			500 000			0		500 000		
Razem cel ogólny I				179 3092			2 200 000			150 000		4 143 092		
Liczba utworzonych miejsc pracy (ogółem)		0 szt.	0%	0	1 szt.	100%	500 000	0 szt.	100%	0	1 szt.	500 000	PROW	Realizacja LSR

Liczba podmiotów korzystających z infrastruktury służącej przetwarzaniu produktów rolnych		0 szt.	0%	0	15 szt.	100%	0	0 szt.	100%	0	15 szt.	0	Realizacja LSR	
Wspieranie dziedzictwa oraz rozwoju sektora turystycznego oraz tworzenia markowych produktów turystycznych wykorzystujących zasoby naturalne i kulturowe obszaru LSR, ukierunkowanych na potrzeby rynku i zgodnych z zasadami rozwoju zrównoważonego														
Nazwa wskaźnika	Lata	2016 - 2018			2019 - 2021			2022 - 2023			RAZEM 2016 - 2023		Program	Poddziałanie / zakres Programu
	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w PLN	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w PLN	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w PLN	Razem wartość wskaźników	Razem planowane wsparcie w PLN			
Rozwój i promocja infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej												PROW		
2.1.1 Budowa, rozbudowa i wyposażenie infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	0 szt.	0%	0	16 szt.	100%	1 446 908	0 szt.	100%	0	16 szt.	1 446 908	PROW	Realizacja LSR

2.1.2 Organizacja i udział w imprezach	Liczba imprez	3 szt.	30%	30 000	6 szt.	90%	60 000	1 szt.	100%	10 000	10 szt.	100 000	Realizacja LSR / Aktywizacja
2.1.3 Przygotowanie i wydanie materiałów promujących obszar LSR	Liczba nośników informacyjnych (strony internetowe, albumy itp.)	0 szt.	0%	0	2 szt.	100%	20 000	0 szt.	100%	0	2 szt.	20 000	Realizacja LSR /Aktywizacja
2.1.4 Budowanie funkcjonalnej sieci szlaków turystyki pieszej, konnej i rowerowej, Nordic Walking oraz tras narciarskich	Liczba wytyczonych/ oznaczonych / opisanych szlaków/ zrewitalizowanych	0 szt.	0%	0	5 szt.	100%	567 900	0 szt.	100%	0	5 szt.	567 900	Realizacja LSR/Projekt współpracy
	Liczba zrealizowanych projektów współpracy w tym projektów współpracy międzynarodowej	1 szt.	100%	258 000	0 szt.	100%	0	0 szt.	100%	0	1 szt.	258 000	Projekt współpracy
	Liczba LGD uczestniczących w projektach współpracy	2 szt.	100%	1000	0 szt.	100%	0	0 szt.	100%	0	2 szt.	1000	Projekt współpracy
Razem cel szczegółowy 1				289 000			2 094 808			10 000		2 393 808	

Liczba obiektów objętych wsparciem u których nastąpił wzrost liczby osób korzystających z infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	0 szt.	0%	0	5 szt.	100%	1400000	0 szt.	100%	0	5 szt.	1400000	PROW	Realizacja LSR
Liczba uczestników imprez	1500 osób	30%	30000	3000 osób	90%	60000	500 osób	100%	10000	5000 osób	100000		Realizacja LSR / Aktywizacja
Liczba adresatów działań promocyjnych	0 osób	0%	0	600 osób	100%	20000	0 osób	100%	0	600 osób	20000		Realizacja LSR / Aktywizacja
Liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury istniejącej lub nowopowstałej	0 osób	0%	0	15000 osób	100%	567900	0 osób	100%	0	15000 osób	567900		Realizacja LSR
Liczba projektów skierowanych do następujących grup docelowych: przedsiębiorcy, grupy defaworyzowane (określone w LSR), młodzież, turyści, inne	1 szt.	100%	259000	0 szt.	100%	0	0 szt.	100%	0	1 szt.	259000		Projekt współpracy
Rozwój obiektów publicznych i społeczno – kulturowych oraz promowanie zasobów naturalnych i kulturowych na obszarze LSR												PROW	

2.2.1 Budowa, remont, modernizacja i wyposażenie obiektów publicznych i społeczno-kulturalnych	Liczba podmiotów działających w sferze kultury, które otrzymały wsparcie w ramach realizacji LSR	2 szt.	0%	0	2 szt.	100%	400 000	0 szt.	100%	0	4 szt.	400 000	PROW	Realizacja LSR
	Liczba operacji obejmujących wyposażenie podmiotów działających w sferze kultury	2 szt.	0%	0	2 szt.	100%	300 000	0 szt.	100%	0	4 szt.	300 000		Realizacja LSR
2.2.2 Organizacja i udział w imprezach	Liczba imprez	21 szt.	70%	94 500	15 szt.	100%	40 500	0 szt.	100%	0	36 szt.	135 000		Realizacja LSR / Aktywizacja
2.2.3 Przygotowanie i wydanie materiałów promujących obszar LSR	Liczba nośników informacyjnych (strony internetowe, albumy itp.)	8 szt.	66%	156 300	4 szt.	100%	37 400	0 szt.	100%	0	12 szt.	193 700		Realizacja LSR / Aktywizacja
2.2.4 Promocja i rozwój obszaru w zakresie turystyki dziedzictwa i turystyki kulinarnej	Liczba LGD uczestniczących w projektach współpracy	4 szt.	100%	1 000	0 szt.	100%	0	0 szt.	100%	0	4 szt.	1 000	Projekt współpracy	

	Liczba zrealizowanych projektów współpracy w tym projektów współpracy międzynarodowej	1 szt.	100%	55 000	0 szt.	100%	0	0 szt.	100%	0	1 szt.	55 000		Projekt współpracy
Razem cel szczegółowy 2				306 800			777 900			0		1 084 700		
Razem cel ogólny II				595 800			2 872 708			10 000		3 478 508		
Liczba obiektów i zabytków objętych wsparciem u których nastąpił wzrost liczby osób odwiedzających		0 szt.	0%	0	5 szt.	100%	700000	0 szt.	100%	0	5 szt.	700000	PROW	Realizacja LSR
Liczba uczestników imprez		4200 osób	58%	94500	3000 osób	100%	40500	0 osób	100%	0	7200 osób	135000		Realizacja LSR / Aktywizacja
Liczba adresatów działań promocyjnych		7000 osób	70%	156300	3000 osób	100%	37400	0 osób	100%	0	10000 osób	193700		Realizacja LSR / Aktywizacja

Liczba projektów skierowanych do następujących grup docelowych: przedsiębiorcy, grupy defaworyzowane (określone w LSR), młodzież, turyści, inne													1 szt.	100%	56000	0 szt.	100%	0	0 szt.	100%	0	1 szt.	56000	Projekt współpracy
Aktywizacja kapitału ludzkiego obszaru LSR do przeciwdziałania negatywnym zjawiskom społecznym i środowiskowym	Lata		2016 - 2018			2019 - 2021			2022 - 2023			RAZEM 2016 - 2023		Program	Poddziałanie / zakres Programu									
	Nazwa wskaźnika		Wartość z jednostką miary			Wartość z jednostką miary			Wartość z jednostką miary			Razem wartość wskaźników												
			% realizacji wskaźnika narastająco			% realizacji wskaźnika narastająco			% realizacji wskaźnika narastająco			Razem planowane wsparcie w PLN												
			Planowane wsparcie w PLN			Planowane wsparcie w PLN			Planowane wsparcie w PLN															
			Wartość z jednostką miary			Wartość z jednostką miary			Wartość z jednostką miary															
			% realizacji wskaźnika narastająco			% realizacji wskaźnika narastająco			% realizacji wskaźnika narastająco															
			Planowane wsparcie w PLN			Planowane wsparcie w PLN			Planowane wsparcie w PLN															
			Wartość z jednostką miary			Wartość z jednostką miary			Wartość z jednostką miary															
			% realizacji wskaźnika narastająco			% realizacji wskaźnika narastająco			% realizacji wskaźnika narastająco															
			Planowane wsparcie w PLN			Planowane wsparcie w PLN			Planowane wsparcie w PLN															
Podnoszenie kompetencji i wiedzy osób zaangażowanych w realizację i wdrażanie LSR												PROW												

3.1.1 Organizacja szkoleń dla osób zaangażowanych w realizację i wdrażanie LSR	Liczba osobodni szkoleń dla pracowników LGD	64 osobodni	67%	6 700	24 osobodni	92%	5 025	8 osobodni	100%	1 675	96 osobodni	13 400	PROW	Koszty bieżące
	Liczba osobodni szkoleń dla organów LGD	120 osobodni	100%	16 600	0 osobodni	100%	0	0 osobodni	100%	0	120 osobodni	16 600		Koszty bieżące
Razem cel szczegółowy 1						23 300				1 675		30 000		
Liczba osób, które otrzymały wsparcie po uprzednim udzieleniu indywidualnego doradztwa w zakresie ubiegania się o wsparcie na realizację LSR, świadczonego w biurze LGD		5 osób	20%	23300	15 osób	80%	5025	5 osób	100%	1675	25 osób	30000	PROW	Koszty bieżące
Podnoszenie wiedzy osób z obszaru LSR związanej z zakładaniem działalności gospodarczej i rozwojem przedsiębiorczości oraz przeciwdziałaniem negatywnym zjawiskom społecznym i środowiskowym													PROW	
3.2.1 Prowadzenie doradztwa indywidualnego dla przedsiębiorców	Liczba podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa	200 osób	40%	398 640	240 osób	88%	475 168	60 osób	100%	235 592	500 osób	1 109 400	PROW	Koszty bieżące
3.2.2 Organizacja spotkań dotyczących możliwości zakładania działalności gospodarczej oraz jej rozwoju	Liczba spotkań informacyjno-konsultacyjnych LGD z mieszkańcami	18 szt.	90%	9 000	2 szt.	100%	4 000	0 szt.	100%	0	20 szt.	13 000		Aktywizacja

3.2.3 Prowadzenie akcji społecznych na rzecz poprawy środowiska naturalnego.	Liczba wydarzeń/akcji	0 szt.	0%	0	3 szt.	100%	11 000	0 szt.	100%	0	3 szt.	11 000	Realizacja LSR / Aktywizacja
	Razem cel szczegółowy 2			407 640			490 168			235 592		1 133 400	
Liczba osób, które otrzymały wsparcie po uprzednim udzieleniu indywidualnego doradztwa w zakresie ubiegania się o wsparcie na realizację LSR, świadczonego w biurze LGD	5 osób	20%	398640	15 osób	80%	475168	5 osób	100%	235592	25 osób	1109400	Koszty bieżące	
Liczba osób uczestniczących w spotkaniach informacyjno – konsultacyjnych	280 osób	93%	12100	20 osób	100%	900	0 osób	100%	0	300 osób	13000	PROW	Aktywizacja
Liczba osób zadowolonych ze spotkań przeprowadzonych przez LGD	190 osób	95%	0	10 osób	100%	0	0 osób	100%	0	200 osób	0		Aktywizacja
Liczba osób zaangażowanych w akcje	0 osób	0%	0	50 osób	100%	11000	0 osób	100%	0	50 osób	11000		Realizacja LSR / Aktywizacja
Współpraca na rzecz poprawy sytuacji grup defaworyzowanych												PROW	

3.3.1 Powołanie Forum współpracy na rzecz grup defaworyzowanych	Liczba zawiązanych porozumień na rzecz grup defaworyzowanych	1 szt.	100%	5 000	0 szt.	100%	0	0 szt.	100%	0	1 szt.	5 000	PROW	Aktywizacja	
Razem cel szczegółowy 3				5 000			0			0		5 000			
Razem cel ogólny III				435 940			495 193			237 267		1 168 400			
Liczba podmiotów, które przystąpiły do forum		5 szt.	100%	5 000	0 szt.	100%	0	0 szt.	100%	0	5 szt.	5000	PROW	Aktywizacja	
Razem budżet LSR (cel ogólny I+ II +III)				2 824 832			5 567 901			397 267		8 790 000			
Razem planowane wsparcie na przedsięwzięcia dedykowane tworzeniu i utrzymaniu miejsc pracy w ramach poddziałania Realizacja LSR PROW												% budżetu poddziałania Realizacja LSR			
												4 143 092,00		59%	

VIII. Budżet LSR LGD.

Realizacja Strategii Rozwoju Lokalnego kierowanego przez społeczność LGD „Zielone Bieszczady” opierać się będzie o środki PROW na lata 2014-2020. Poniżej znajduje się zestawienie, prezentujące przyporządkowanie zakresu wsparcia do budżetu PROW.

Tabela 27. Wysokość wsparcia finansowego EFSI w ramach LSR w ramach poszczególnych poddziałań.

Wysokość wsparcia finansowego EFSI w ramach LSR w ramach poszczególnych poddziałań:	
Zakres wsparcia	Wsparcie finansowe PROW (PLN)
Realizacja LSR (art. 35 ust. 1 lit. b rozporządzenia nr 1303/2013)	6 990 000,00 zł
Współpraca (art. 35 ust. 1 lit. c rozporządzenia nr 1303/2013)	315 000,00 zł
Koszty bieżące (art. 35 ust. 1 lit. d rozporządzenia nr 1303/2013)	1 485 000,00 zł
Aktywizacja (art. 35 ust. 1 lit. e rozporządzenia nr 1303/2013)	
Razem	8 790 000,00 zł

Środki wydatkowane na realizację strategii pochodzą z 3 źródeł, w tym:
Budżet EFRROW, Budżet państwa, Wkład własny.

Poniższa tabela prezentuje montaż finansowy, dla LSR LGD „Zielone Bieszczady”, uwzględniający powyższe 3 źródła finansowania, uwzględniające podział na beneficjentów innych niż jednostki sektora finansów publicznych oraz beneficjentów będących jednostkami sektora finansów publicznych

Tabela 28. Plan finansowy w zakresie poddziałania 19.2 PROW 2014-2020.

	Wkład EFRROW (PLN)	Budżet państwa (PLN)	Wkład własny będący wkładem krajowych środków publicznych (PLN)	RAZEM (PLN)
Beneficjenci inni niż jednostki sektora finansów publicznych	4 116 839,37	2 353 126,63		6 469 966,00
Beneficjenci będący jednostkami sektora finansów publicznych	330 897,63		189 136,37	520 034,00
RAZEM (PLN)	4 447 737,00	2 353 126,63	189 136,37	6 990 000,00

Poniżej zaprezentowano powiązania budżetu z poszczególnymi celami LSR, które mają przyczynić się do zrealizowania wizji, określonej w partycypacyjnym procesie tworzenia założeń strategii.

Tabela 29. Podział budżetu wg typów operacji

Lp	Typ operacji wraz z zakresem działań *	Wsparcie finansowe PROW (PLN)
I	Przedsiębiorczość (konkursowe):	4 143 092,00 (59% budżetu LSR)
Ia	- podejmowanie działalności gospodarczej (premia 50 000,00)	2 300 000,00
Ib	- rozwijanie działalności gospodarczej, max. 300 000,00	1 343 092,00
Ic	- tworzenie inkubatorów przetwórstwa lokalnego	500 000,00
II	Granty (Zachowanie dziedzictwa lokalnego i promowanie obszaru objętego LSR, w tym produktów lub usług lokalnych.)	279 875,00 (2 konkursy)
III	Konkursowe (pozostałe typy- zakres: wzmocnienia kapitału społecznego, w tym przez podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych, także z wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych; zachowania dziedzictwa lokalnego; rozwoju ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej, lub kulturalnej)	2 567 033,00
	Razem	6 990 000,00

- **Operacje własne** to operacje kluczowe dla osiągnięcia celów LSR, służące dobru ogółu, które są realizowane samodzielnie przez LGD i które nie spotkały się z zainteresowaniem innych wnioskodawców. Procedura oceny i wyboru operacji własnych LG stanowi załącznik nr 23 do wniosku o wybór LSR

Adekwatność budżetu do celów i przedsięwzięć LSR oraz racjonalność planu działania.

a) Budżet i plan działania są w bezpośredni sposób powiązane z celami i przedsięwzięciami,

b) Związek pomiędzy budżetem oraz planem działania a celami jest szczegółowo opisany.

Harmonogram osiągania poszczególnych wskaźników produktu oraz realizacji budżetu LSR w planie działania jest racjonalny.

LSR przewiduje zaangażowanie środków innych niż środki programu.

LGD wyznaczyła zasady premiowania projektów, w których wkład własny wnioskodawcy przekracza intensywność pomocy określoną w poszczególnych programach. LGD przewiduje w ramach projektów własnych LGD większy udział środków własnych niż wynikający z przepisów dotyczących poszczególnych programów.

IX. Plan komunikacji.

Plan ko munikacji LGD Zielone Bieszczady przy realizacji LSR Programu Leader PROW 2014 – 2020 powstał zgodnie z wytycznymi do strategii LSR i w oparciu o Strategię Komunikacji Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020 (art. 66 ust. 1, lit. c rozporządzenia 1305/2013 i rozporządzenia 808/2014), która przedkładana jest Komitetowi Monitorującemu PROW 2014-2020.

I. Analiza problemów i potrzeb komunikacyjnych

Analiza uwzględniła dotychczasowe doświadczenia LGD Zielone Bieszczady oraz wyniki badania „Ocena skuteczności i użyteczności działań informacyjno-promocyjnych PROW 2007-2013” i wykorzystuje szereg zamieszczonych tam wniosków i rekomendacji, jak również uzyskane w trakcie partycypacyjnego procesu tworzenia LSR informacje zawarte w ankietach i sugestiach społeczności z obszaru LGD

Tabela 30. Analiza problemów i potrzeb komunikacyjnych.

L.p.	Problem/ zjawisko	Potrzeba/ zalecenie
1.	Włączenie w strukturę LGD dwóch gmin z powiatu sanockiego, które dotychczas nie współpracowały z LGD	Rozpoznać sytuację wyjściową grup docelowych wraz z ich nawykami komunikacyjnymi oraz przypisać tym grupom właściwe kanały i instrumenty komunikacji, wyzwania, ryzyka i bariery, jakie mogą pojawić się w przyszłości wraz ze sposobami ich niwelowania/ zapobiegania im.
2.	Postrzeganie wsi i życia na wsi jako nieatrakcyjnych i związanych z niższym statusem społecznym i materialnym	Budować pozytywny wizerunek wsi jako miejsca zamieszkania
3.	Słaby system oceny i skuteczności działań komunikacyjnych i informacyjno-promocyjnych	Zmienić system planowania, dokumentowania i monitorowania realizacji działań informacyjno-promocyjnych niezbędny do oceny efektów i skuteczności prowadzonych działań.
4.	Stosunkowo mała liczba mieszkańców zapoznała się z efektami Programu Leader	Wykorzystywać i kontynuować wykorzystywanie form kultury masowej (imprezy masowe w gminach, pikniki i festyny wiejskie) do promowania historii (tj. opowieści dot. zrealizowanych projektów, wytypowanych jako tzw. dobre praktyki), co pozwoli na dotarcie z przekazem do wielu grup nastawionych niechętnie lub krytycznie do FE (w tym PROW), przełamanie negatywnych stereotypów dotyczących życia na obszarach wiejskich.
5.	Mglistość i niezrozumiałość przez odbiorców tekstów dot. PROW 2007-2013	Do oceny języka przygotowywanych przekazów należy wykorzystywać dostępne narzędzia analizy lingwistyczno-semiotyczne (analiza FOG, analiza proporcji między rzeczownikami a czasownikami użytymi w tekście, analiza słów kluczowych – frekwencja wyrazów) co poprawi jasność i zwiększy zrozumiałość tekstów.

6.	Prawie 75% badanych mieszkańców Polski wskazuje na PROW 2007-2013 jako program wspierający głównie rolników	Opracować pomysł promocji i informowania o Leader PROW 2014-2020, uwzględniając różne aspekty rozwoju wsi (w tym nierolnicze) i rolnictwa.
7.	6,3% beneficjentów wskazało, że terytorialny rozkład organizowanych przedsięwzięć nie zapewniał dostępu wszystkim zainteresowanym do konferencji i spotkań informacyjnych.	Należy większy nacisk położyć na organizację szkoleń, konferencji i spotkań informacyjnych w sołectwach na obszarze LGD
8.	Mała atrakcyjność szkoleń, warsztatów konferencji	Wykorzystywać programy zajęć szkoleniowych, które uwzględniają rozbudowany komponent praktyczny/warsztatowy, np. wizyty studyjne, warsztaty, realne przykłady, studia przypadków, opracowywanie projektów dokumentów aplikacyjnych/rozliczeniowych oraz prowadzone są głównie przez praktyków, tj. osoby, które zajmują się daną dziedziną, mogą wykazać się doświadczeniem związanym z tematyką szkolenia.
9.	20% beneficjentów wskazało na przynajmniej średnie kłopoty z dotarciem do informacji o PROW 2007-2013, a prawie co 7 badany twierdzi, że informacja o PROW nie dociera do wszystkich potencjalnie zainteresowanych.	W nowej perspektywie finansowej należy nadal docierać z działaniami informacyjnymi do potencjalnych beneficjentów, którzy są grupą docelową, do której powinno być skierowane relatywnie najwięcej kanałów i narzędzi komunikacji.
10.	W badaniu wykazano, że tylko 1/3 beneficjentów PROW 2007-2013 wie z jakich innych programów mogliby jeszcze pozyskać środki	Nawiązać współpracę z punktami informacyjnymi innych programów operacyjnych i do nich skierować potencjalnie zainteresowane osoby/podmioty.
11.	Problemy w kontakcie z punktami informacyjnymi PROW 2007-2013.	Prowadzić w stosunku do pracowników punktów informacyjnych odpowiadających za kontakt z beneficjentem wielowymiarowe szkolenia, również praktyczne pozorujące kontakt rzeczywisty, dot. komunikacji osobistej, telefonicznej i e-mailowej. W sposób widoczny oznakować punkty informacyjno-konsultacyjne i doradcze.
12.	Oceniając przydatność najczęściej wykorzystywanych źródeł beneficjenci wskazali strony internetowe poświęcone PROW (29%), konferencje (18%), znajomych (18%), wyszukiwarki internetowe (17%), materiały informacyjne (17%). Ponad połowa z beneficjentów korzystała ze stron internetowych dotyczących PROW.	W związku z rozwojem mediów elektronicznych i wzrostem znaczenia internetu należy prowadzić działania informacyjno-promocyjne wykorzystując narzędzia nowoczesnej komunikacji (m.in. media społecznościowe).

II. Cele planu komunikacji LSR LGD Zielone Bieszczady

Cel komunikacji zostały wyznaczone między innymi w oparciu o informacje uzyskane w procesie partycypacyjnego tworzenia LSR i 26 szt. ankiet dotyczących procedury monitorowania i ewaluacji LSR oraz planu komunikacji.

Cel główny: Zapewnienie pewnych, aktualnych i przejrzystych informacji o Programie Leader PROW 2014-2020 dla ogółu mieszkańców obszaru LGD Zielone Bieszczady oraz promowanie Programu, jako instrumentu wspierającego rozwój rolnictwa i obszarów wiejskich

Cele szczegółowe:

Bieżące informowanie potencjalnych wnioskodawców o zasadach i kryteriach udzielania wsparcia z budżetu Lokalnej Strategii Rozwoju LGD; Bieżące informowanie o stanie realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju LGD, w tym o stopniu realizacji założonych wskaźników; Promocja dobrych praktyk osiąganych za pośrednictwem środków na wdrażanie Lokalnej Strategii Rozwoju zarówno na terenie LGD jak i w innych regionach; Zwiększenie zaangażowania mieszkańców w działalność LGD; Dostarczanie i podnoszenie wiedzy i umiejętności dotyczących przygotowywania projektów w ramach Programu Leader PROW 2014-2020 (wnioski, biznesplany, płatności), a także wiedzy o warunkach i zasadach udzielania pomocy i sankcjach związanych z niezrealizowaniem projektów; Zapewnienie informacji o zakresie udzielanej pomocy przez Unię Europejską w ramach Programu Leader PROW 2014-2020, osiągniętych rezultatach; Budowanie pozytywnego wizerunku wsi jako miejsca zamieszkania; Zapewnienie odpowiedniej wizualizacji Programu; Zapewnienie informacji o nowym okresie programowania 2021-2027; Monitorowanie, uzyskiwanie informacji zwrotnych i usprawnianie poziomu komunikacji pomiędzy podmiotami realizującymi LSR

Planu komunikacji wraz z budżetem stanowi załącznik nr IV do LSR.

Tabela 31. Tabelaryczna analiza efektywności planu komunikacyjnego wraz z wnioskami i środkami zaradczymi.

Analiza efektywności zastosowanych działań komunikacyjnych i środków przekazu będzie oparta m.in. o cykliczne badania satysfakcji przewidziane w planie komunikacji - poz.5, ankiety ewaluacyjne przeprowadzonych działań (szkolenia, spotkania), monitoring wewnętrzny oraz spostrzeżenia własne głównych realizatorów LSR (pracownicy biura LGD , członkowie organów LGD, członkowie Grupy Roboczej ds. LSR) , wykorzysta również treści zawarte w ww. analizie potrzeb i problemów komunikacyjnych.

Zjawisko	Analiza/Wniosek	Proponowane rozwiązanie/ środki zaradcze
Przeprowadzona kampania informacyjna nie przełożyła się na oczekiwany wzrost liczby wnioskodawców.	Analiza na podstawie ilości złożonych wniosków oraz fiszek projektowych. Należy zintensyfikować kampanię informacyjną	Bezpośrednie kontakty mailowe i telefoniczne z beneficjentami, dodatkowe informacje na stronie www, dodatkowe przedsięwzięcia szkoleniowe, bezpośrednie wystąpienia przedstawicieli LGD w trakcie zebrań rad gmin i sołectw
Niski poziom uczestnictwa przedstawicieli społeczności lokalnej w działaniach szkoleniowych organizowanych przez LGD	Analiza na podstawie list obecności i ankiet ewaluacyjnych, Należy podnieść atrakcyjność i dostępność szkoleń	Organizowanie szkoleń w miejscu wskazanym przez grupy beneficjentów -np. sołectwa
Niski poziom zaangażowania społeczności w imprezy promocyjne, targowe	Analiza na podstawie obserwacji bezpośrednich. Należy zwiększyć atrakcyjność imprez	Zwiększenie, korekta programów - dopasowanie kalendarza do wydarzeń lokalnych, zapewnienie lepszych możliwości udziału - np. organizacja dowozu
Niski poziom wykorzystania narzędzi internetowych (strona www, Facebook) - mała ilość wejść	Analiza na podstawie liczby wejść - monitoringu strony. Zwiększenie atrakcyjności strony www	Chat z ekspertem LGD, galeria foto- konkursowa dla hobbystów promująca obszar LGD, zlinkowanie strony ze stronami aktywnych podmiotów na obszarze LGD (jst, przedsiębiorstwa , NGO)
Niski poziom uczestnictwa w realizacji LSR przedstawicieli grup	Analiza na podstawie obserwacji bezpośrednich. Zwiększyć możliwości	Propagować informacje np. w klubach młodzieżowych,

defaworyzowanych oraz osób z niepełnosprawnościami	dotarcia do przedstawicieli grup, zapewnić równoprawny dostęp do komunikatów i informacji	uwzględniać w komunikacji potrzeby osób z różnymi niepełnosprawnościami, uzupełniać przyjęte formy komunikacji o dodatkowe elementy, które ułatwią tym osobom odbiór komunikatu oraz odpowiednio te elementy dopasować do typów niepełnosprawności.
Słaby udział społeczności lokalnej w bezpośrednim doradztwie udzielanym przez biuro LGD	Analiza na podstawie obserwacji własnych i zestawienia udzielonych porad i konsultacji. Dopasować pracę biura do potrzeb beneficjentów.	Zmiana godzin udzielania porad, dyżury konsultacyjne w terenie. Przeprowadzenie konsultacji ze społecznością w celu dopasowania planu komunikacji do aktualnych potrzeb.

Działania komunikacyjne i środki przekazu są różnorodne i adekwatne do celów i wskaźników działań komunikacyjnych oraz dopasowane do potrzeb. Określono plan komunikacji ze wskazaniem grupy docelowej, w tym grupy defaworyzowane. Wskazano docelowe efekty działań komunikacyjnych i określono sposób dotarcia do grupy.

X. Zintegrowanie.

Zamierzeniem autorów Lokalnej Strategii Rozwoju LGD „Zielone Bieszczady” było opracowanie dokumentu zintegrowanego zarówno na poziomie wewnętrznym tj. gmin zrzeszonych w Grupie Działania, jak i na poziomie otoczenia zewnętrznego. Integracja na poziomie wewnętrznym opiera się między innymi na spójnej koncepcji planowanych interwencji. Cele i przedsięwzięcia określone w LSR wynikają z diagnozy obszaru i analizy SWOT i są ze sobą ściśle powiązane tak, aby w efekcie, dzięki osiągniętym wskaźnikom minimalizować zidentyfikowane słabe strony i zagrożenia obszaru LGD. Na każdym etapie tworzenia niniejszej Strategii stosowano różne metody pracy i angażowano różnych partnerów oraz różne sektory. **LSR planuje, co najmniej jeden cel szczegółowy (np. II. 2 Rozwój obiektów publicznych i społeczno – kulturowych oraz promowanie zasobów naturalnych i kulturowych na obszarze LSR) w ramach, którego realizowane przedsięwzięcia w sposób spójny i kompleksowy, z użyciem różnych metod i zaangażowaniem różnych sektorów i partnerów, adresują zidentyfikowaną w analizie SWOT potrzebę/zagrożenie, zapewniając odpowiednią sekwencję interwencji planowanych do przeprowadzenia w ramach realizacji LSR. LSR integruje przynajmniej 3 branże działalności gospodarczej (np. III. 2 Podnoszenie wiedzy osób**

z obszaru LSR związanej z zakładaniem działalności gospodarczej i rozwojem przedsiębiorczości oraz przeciwdziałanie negatywnym zjawiskom społecznymi i środowiskowymi).

Dla zobrazowania zintegrowania pomiędzy Lokalną Strategią Rozwoju LGD „Zielone Bieszczady” na lata 2014-2020 a dokumentami strategicznymi szczebla krajowego, regionalnego i ponadlokalnego, opracowano matryce spójności celów głównych LSR z priorytetami, celami i kierunkami interwencji zawartymi w nadrzędnych dokumentach strategicznych. Tym samym, poniżej wykazano zgodność z kluczowymi dokumentami planistycznymi definiującymi priorytety rozwojowe w obszarach tematycznie i sektorowo powiązanych z niniejszym dokumentem, tj.:

Strategia Europa 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu; Strategia Rozwoju Społeczno - Gospodarczego Polski Wschodniej do roku 2020; Strategią Rozwoju Województwa - Podkarpackie 2020; Strategia Rozwoju Województwa Podkarpackiego na lata 2007 - 2020; Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020; Program Strategiczny Błękitny San; Program Strategiczny Rozwoju Bieszczad; Strategia Rozwoju Pierścieniowych Gmin Polski Wschodniej na lata 2014-2020; Strategia Rozwoju Gminy Tyrawa Wołoska do roku 2020; Strategia Rozwoju Gminy Ustrzyki Dolne 2015-2025.

Część z gmin partycypujących w LGD „Zielone Bieszczady” jest w trakcie opracowywania/ aktualizacji nieważnych dokumentów strategicznych.

Poniżej wykazano zgodność celów Lokalnej Strategii Rozwoju LGD „Zielone Bieszczady” z kluczowymi dokumentami planistycznymi na szczeblu lokalnym, regionalnym, ponadlokalnym, definiującymi priorytety rozwojowe w obszarach tematycznie powiązanych z niniejszym dokumentem.

Tabela 32. Matryca spójności celów głównych LSR z priorytetami, celami i kierunkami interwencji zawartymi w nadrzędnych dokumentach strategicznych.

Nadrzędne dokumenty strategiczne	Cel I. Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka rozwijająca się zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju wykorzystująca potencjał i zasoby obszaru zapewniająca spójność obszaru oraz pełną współpracę podmiotów lokalnych.	Cel II. Wspieranie dziedzictwa oraz rozwoju sektora turystycznego oraz tworzenia markowych produktów turystycznych wykorzystujących zasoby naturalne i kulturowe obszaru LSR, ukierunkowanych na potrzeby rynku i zgodnych z zasadami rozwoju zrównoważonego.	Cel III. Aktywizacja mieszkańców do przeciwdziałania negatywnym zjawiskom społecznym i środowiskowym.
Strategia Europa 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu	Priorytet 2. Wzrost zrównoważony; Wytyczna 6. Poprawa otoczenia biznesu i środowiska konsumenckiego oraz modernizacja bazy przemysłowej, aby zapewnić funkcjonowanie rynku wewnętrznego w pełnym zakresie.	Priorytet 2. Wzrost zrównoważony.	Wytyczna 7. Zwiększenie uczestnictwa kobiet i mężczyzn w rynku pracy, ograniczanie bezrobocia strukturalnego i promowanie jakości zatrudnienia; Wytyczna 10. Promowanie włączenia społecznego i zwalczanie ubóstwa.
Strategia Rozwoju Społeczno - Gospodarczego Polski Wschodniej do roku 2020	-	-	Strategiczne obszary: Zasoby pracy i jakość kapitału ludzkiego; Strategiczne kierunki działań: Przeciwdziałanie wykluczeniu na rynku pracy.
Strategia Rozwoju Województwa - Podkarpackie 2020	Dziedzina: Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka; Priorytet tematyczny: Turystyka; Cel: Budowa konkurencyjnej, atrakcyjnej oferty rynkowej opartej na znacznym potencjale turystycznym regionu. Kierunki działania: 1.3.1. Rozwój atrakcji turystycznych oraz infrastruktury turystycznej; 2.2.3. Ochrona, promocja i zarządzanie dziedzictwem kulturowym regionu.	Dziedzina: Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka; Priorytet tematyczny: Turystyka; CEL: Budowa konkurencyjnej, atrakcyjnej oferty rynkowej opartej na znacznym potencjale turystycznym regionu. Kierunki działania: 1.3.1. Rozwój atrakcji turystycznych oraz infrastruktury turystycznej; 2.2.3. Ochrona, promocja i zarządzanie dziedzictwem kulturowym regionu.	Dziedzina: Priorytet tematyczny: Kapitał ludzki i społeczny; Kierunki działania: 2.4.1. Zmniejszenie poziomu biedy i wykluczenia społecznego w województwie; 2.4.2. Wzrost aktywności osób mających trudności z wejściem i utrzymaniem się na rynku pracy; 2.2.1. Tworzenie warunków dla zapewnienia możliwie równego i powszechnego dostępu do oferty kulturalnej, w tym do kultury wysokiej.
Strategia Rozwoju Województwa Podkarpackiego na lata 2007 - 2020	Priorytet 1: Rozwój pozarolniczych form działalności gospodarczej w warunkach zrównoważonego rozwoju.	Priorytet 5: Turystyka jako czynnik rozwoju społeczno – gospodarczego województwa.	Priorytet 1: Wspieranie działań na rzecz osób zagrożonych marginalizacją i wykluczeniem społecznym.
Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020	Oś Priorytetowa I Konkurencyjna i Innowacyjna Gospodarka.	Oś Priorytetowa IV Ochrona Środowiska Naturalnego i Dziedzictwa Kulturowego.	Oś Priorytetowa VIII Integracja Społeczna.
Program Strategiczny Błękitny San	Priorytet: Innowacyjna Przedsiębiorczość, Działanie – Poprawa poziomu produktywności	Priorytet: Turystyka.	Priorytet: Kapitał Ludzki i Społeczny.

	rolnictwa i rzemiosła.		
Program Strategiczny Rozwoju Bieszczad	Priorytet: Przedsiębiorczość.	Priorytet: Turystyka i Rekreacja.	Priorytet: Kapitał Ludzki I Społeczny. Działanie: Włączenie społeczne.
Strategia Rozwoju Pierścieniowych Gmin Polski Wschodniej na lata 2014-2020	Cel strategiczny III: Podniesienie atrakcyjności gospodarczej Pierścieniowych Gmin Polski Wschodniej poprzez budowanie warunków do inwestycji, wspieranie przedsiębiorczości oraz poprawę efektywności energetycznej opartej na OZE. Cel operacyjny: Poprawa i rozwój warunków do prowadzenia działalności gospodarczej oraz promocja przedsiębiorczości wśród mieszkańców Pierścieniowych Gmin Polski Wschodniej.	Cel Strategiczny I: Tworzenie i wzmacnianie roli Pierścieniowych Gmin Polski Wschodniej jako obszaru atrakcyjnego i istotnego w wymiarze rekreacyjnym i wypoczynkowym w oparciu o ich endogeniczne, naturalne potencjały. Cele operacyjne: Rozwój i wzmocnienie rekreacyjno-wypoczynkowych funkcji obszaru Pierścieniowych Gmin Polski Wschodniej, Rozwój konkurencyjnej infrastruktury rekreacyjno-wypoczynkowej na terenie Pierścieniowych Gmin Polski Wschodniej, Kreowanie wizerunku Pierścieniowych Gmin Polski Wschodniej, jako obszaru atrakcyjnego i przyjaznego nie tylko mieszkańcom, ale i turystom.	-
Strategia Rozwoju Gminy Tyrawa Wołoska do roku 2020	Cele strategiczne: Wzrost liczby funkcjonujących firm w sektorze MŚP, Rozwinięta działalność agroturystyczna.	Cele strategiczne: Rozwinięta, atrakcyjna oferta turystyczna, Wzrost znaczenia gospodarczego rozwoju turystyki, Różnorodna oferta spędzania wolnego czasu - rozwinięta infrastruktura sportowo-rekreacyjna.	-
Strategia Rozwoju Gminy Ustrzyki Dolne 2015-2025	Priorytet V – Przedsiębiorczość. Działanie III – Rozwój przedsiębiorczości w sektorze rolno-spożywczym opartej na certyfikacji lokalnych i tradycyjnych produktów.	Priorytet I - Turystyka i sport. Działanie II– Rozwój i różnicowanie oferty turystycznej, w tym agroturystycznej i ekoturystycznej gminy w oparciu o zasoby przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz innowacyjne ich wykorzystanie.	Priorytet IV – Kapitał Ludzki i Społeczny Działanie I– Rozwiązywanie problemów społecznych i stymulowanie aktywności zawodowej sprzyjającej włączeniu społecznemu.

XI. Monitoring i ewaluacja.

Podstawą skutecznego wdrażania działań służących osiągnięciu celów LSR jest dysponowanie wiedzą na temat postępów osiąganych w zakresie wdrażanych kierunków interwencji oraz zdolność do reagowania na pojawiające się różnice pomiędzy przyjętymi założeniami a uzyskiwanymi efektami realizacji kluczowych zadań. LSR opracowana została w sposób partycypacyjny, w związku z czym warunkiem niezbędnym dla prawidłowej realizacji dokumentu jest możliwie jak najbardziej aktywny udział mieszkańców w procesie oceny postępów z jej wdrażania. Jednym z narzędzi badawczych wykorzystanych na etapie konsultacji społecznych była ankieta dotycząca procedury monitorowania i ewaluacji LSR oraz planu komunikacji w ramach przygotowania strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność (LSR). W badaniu

wzięło udział 23 osoby, pozyskane informacje umożliwiły dostosowanie i zaplanowanie sposobu i przebiegu procesu monitoringu i ewaluacji działań realizowanych w ramach LSR.

W procesie stałego monitoringu, kontroli podlegać będzie rzeczowa realizacja LSR polegająca m.in. na: analizie stopnia osiągnięcia mierzalnych i weryfikowalnych wskaźników wykonalności celów strategii, monitorowaniu operacyjnym na podstawie bezpośrednich rozmów z beneficjentami i wizji lokalnych na miejscu realizacji operacji, wykorzystaniu partycypacyjnych metod ewaluacji (tj. angażowaniu społeczności lokalnej w proces ewaluacji).

Oprócz monitoringu LSR dokonywana będzie ewaluacja, określana czasem jako ocena sukcesu projektu, tj. oceny odpowiedzialności, skuteczności, efektywności i oddziaływania projektu w stosunku do założeń. Badanie ewaluacyjne będzie realizowane ex-ante (przed rozpoczęciem realizacji interwencji), on-going (w trakcie wdrażania interwencji) oraz ex-post (po zakończeniu realizacji interwencji). Proces monitoringu jak i proces ewaluacji szczegółowo został przedstawiony w sposób tabelaryczny.

Tabela 33. Proces realizacji monitoring.

Elementy poddane badaniu	Wykonawca badania	Źródła danych i metody ich zbierania	Czas i okres dokonywania pomiaru	Analiza i ocena danych
stopień realizacji celów, przedsięwzięć oraz wskaźników LSR w tym ze szczególnym uwzględnieniem przedsięwzięć adresowanych do grup defaworyzowanych	Biuro LGD/ Grupa robocza ds. LSR	- ankiety beneficjentów, - arkusz sprawozdawczy LGD	do końca stycznia roku następnego (okres pomiaru: rok kalendarzowy)	Stopień realizacji wskaźników oraz zgodność osiągniętych wskaźników z planem działania
bieżące i kluczowe zagadnienia związane z realizacją LSR	Biuro LGD/ Grupa robocza ds. LSR	- informacje zwrotne uzyskane m. in. od mieszkańców, liderów lokalnych, wnioskodawców - uczestników spotkania refleksyjnego, - ankiety beneficjentów, - arkusz sprawozdawczy LGD, - zestawienie dostępnych danych za badany okres.	do końca stycznia roku następnego (okres pomiaru: rok kalendarzowy)	Bieżąca analiza procesu wdrażania LSR i jego efektów oraz zamian w otoczeniu
budżet LGD LSR w tym ze szczególnym uwzględnieniem przedsięwzięć środków wydatkowanych z przeznaczeniem na grupy dewaloryzowane	Biuro LGD/ Grupa robocza ds. LSR	- arkusz sprawozdawczy	do końca stycznia roku następnego (okres pomiaru: rok kalendarzowy)	Stopień wykorzystania środków finansowych w odniesieniu do środków zakontraktowanych
zasięg działań komunikacyjnych	Biuro LGD/ Grupa robocza ds. LSR	- licznik odwiedzin strony internetowej LGD, - listy obecności ze spotkań informacyjno-konsultacyjnych organizowanych przez LGD, - ankiety on-line wypełnione przez beneficjentów	do końca stycznia roku następnego (okres pomiaru: rok kalendarzowy)	Skuteczność przekazywania/ uzyskiwania informacji na temat działalności LGD
poziom doradztwa świadczonego przez pracowników Biura LGD	Biuro LGD/ Zarząd LGD	- anonimowe ankiety od beneficjentów dotyczące poziomu świadczonego	do końca stycznia roku następnego (okres	Ocena pracy pracowników, sposób przekazywania istotnych

		doradztwa	pomiaru: rok kalendarzowy)	informacji potencjalnym beneficjentom, pomoc w rozwiązywaniu problemów, efektywność świadczonego doradztwa
jakość przedsięwzięć dotyczących animacji lokalnej	Biuro LGD// Grupa robocza ds. LSR	- ankiety ze spotkań informacyjno-konsultacyjnych	do końca stycznia roku następnego (okres pomiaru: rok kalendarzowy)	Ocena pracy pracowników, sposób przekazywania istotnych informacji potencjalnym beneficjentom, pomoc w rozwiązywaniu problemów,
działalność organów stowarzyszenia	Biuro LGD/ Walne Zgromadzenie Członków	- baza danych LGD (protokoły, listy obecności, rejestr interesów, itp.)	ocena roczna (dokonywana w pierwszym kwartale roku kolejnego)	ocena działalności organów stowarzyszenia
poziom współpracy z innymi organizacjami i podmiotami, w ramach zaplanowanych projektów współpracy	Biuro LGD/ / Grupa robocza ds. LSR	- baza współpracy (w tym umowy współpracy, listy intencyjne, listy obecności ze spotkań roboczych)	ocena roczna (dokonywana w pierwszym kwartale roku kolejnego)	ocena współpracy z innymi organizacjami i podmiotami, w tym stopień realizacji zaplanowanych projektów współpracy

Tabela 34. Proces realizacji ewaluacji.

Elementy poddane badaniu	Wykonawca badania	Źródła danych i metody ich zbierania	Czas i okres dokonywania pomiaru	Analiza i ocena danych
stopień realizacji celów, przedsięwzięć oraz wskaźników LSR w tym ze szczególnym uwzględnieniem przedsięwzięć adresowanych do grup dewaloryzowanych, uwzględniających tworzenie lub utrzymanie miejsc pracy (przedsiębiorczość)	Grupa robocza ds. LSR/ Walne Zgromadzenie Członków	- ankiety beneficjentów, - baza danych LGD, - arkusz sprawozdawczy Biura LGD.	ocena roczna (dokonywana w pierwszym półroczu roku kolejnego)	Skuteczność: Ocena celowości i trafności założeń realizowanych w ramach LSR. Określenie stopnia realizacji poszczególnych celów. Użyteczność: Określenie stopnia zaspokojenia potrzeb beneficjentów w wyniku osiągnięcia rezultatów podejmowanych przedsięwzięć.
harmonogram LSR	Grupa robocza ds. LSR/ Walne Zgromadzenie	- baza danych LGD, - arkusz sprawozdawczy Biura LGD.	ocena roczna (dokonywana w pierwszym półroczu roku)	Ocena zgodności ogłaszanych i realizowanych projektów z harmonogramem określonym

	Członków		kolejnego)	w LSR
budżet LSR w tym ze szczególnym uwzględnieniem przedsięwzięć adresowanych do grup dewaloryzowanych, uwzględniających tworzenie lub utrzymanie miejsc pracy (przedsiębiorczość)	Grupa robocza ds. LSR/ Walne Zgromadzenie Członków	- baza danych LGD, - arkusz sprawozdawczy Biura LGD.	ocena roczna (dokonywana w pierwszym półroczu roku kolejnego)	Ocena zgodności i wysokości wydatkowania środków finansowych z przyznanego budżetu na poszczególne przedsięwzięcia
skuteczność promocji i aktywizacji społeczności lokalnej	Grupa robocza ds. LSR/ Walne Zgromadzenie Członków	- ankiety on-line wypełnione przez beneficjentów, - arkusz sprawozdawczy Biura LGD.	ocena roczna (dokonywana w pierwszym półroczu roku kolejnego)	Skuteczność: Ocena skuteczności promocji LGD oraz działań wdrażanych w ramach LSR, mierzona, jako liczba osób, które uzyskały informację na temat LGD oraz skuteczność animacji społeczności.
działalność LGD (pracownicy i funkcjonowanie biura)	Zarząd LGD/ Walne Zgromadzenie Członków	- badania ankietowe, opinie beneficjentów, - rozmowy z mieszkańcami podczas otwartych spotkań konsultacyjnych - wywiady z wnioskodawcami, - wywiady z przedstawicielami Zarządu, Rady i Biura LGD, - arkusz sprawozdawczy Biura LGD.	ocena roczna (dokonywana w pierwszym półroczu roku kolejnego)	Efektywność: ocena poprawności działalności prowadzonej przez LGD Skuteczność: realizowanych zadań w odniesieniu do założeń LSR oraz poniesionych nakładów)
zgodnie z Wytyczną 5/3/2017 w zakresie monitoringu i ewaluacji strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność w ramach PROW na lata 2014- 2020 z dnia 18.08.2017 r. pkt 2.	Zewnętrzny ewaluator	- analiza danych zastanych, badanie jakościowe i badanie ilościowe zgodnie z aktualnym Podręcznikiem monitoringu i ewaluacji LSR.	ocena jednokrotna (dokonywana w latach 2020 – 2020 tak aby była możliwość włączenia wyników badania do systemu LGD w kolejnym okresie programowania)	zgodnie z Wytyczną 5/3/2017 w zakresie monitoringu i ewaluacji strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność w ramach PROW na lata 2014- 2020 z dnia 18.08.2017 r. pkt 2.

Uzyskane dane wykorzystywane będą m.in. w celu identyfikacji obszarów ryzyka a następnie wprowadzania zmian i korekt w wymaganych obszarach np. wskaźniki, kryteria – po uzyskaniu zgody Samorządu Województwa, rozpowszechnianiu efektów LSR (dobre praktyki – plan komunikacji), planowaniu i opracowywaniu kolejnych projektów i przedsięwzięć.

Wyniki z ewaluacji i analizy danych monitoringowych wykorzystane będą przede wszystkim na potrzeby aktualizacji LSR i ewentualnej zmiany kryteriów wyboru operacji lub/i grantobiorców.

Procedury dokonywania ewaluacji i monitoringu wskazują na:

elementy funkcjonowania LGD, które będą podlegać ewaluacji; elementy wdrażania LSR, które będą podlegać ewaluacji; elementy, które LGD zamierza monitorować ; kryteria, na podstawie których będzie przeprowadzana ewaluacja funkcjonowania LGD i realizacji LSR; czas, sposób i okres objęty pomiarem.

XII. Strategiczna ocena oddziaływania na środowisko.

Projekty strategii, jako dokumentów, których realizacja może potencjalnie znacząco wpływać na środowisko, mogą wymagać na etapie projektowania, poddania ich treści strategicznej ocenie oddziaływania na środowisko. Przedmiotowe przepisy uzależniają jednakże konieczność przeprowadzenia takiej oceny od rodzaju dokumentu, indywidualnej zawartości dokumentu oraz zewnętrznych uwarunkowań jego realizacji. Przestanką obowiązkowo kwalifikującą projekt strategii do tego typu oceny jest stwierdzone ryzyko wystąpienia znaczącego negatywnego oddziaływania na środowisko, w tym na obszary Natura 2000 w związku z realizacją zaplanowanych w nim przedsięwzięć.

WNIOSEK DO REGIONALNEJ DYREKCJI OCHRONY ŚRODOWISKA

Dlatego też, w odniesieniu do zapisów ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. z 2013 r., poz. 1235 ze zm.), Lokalna Grupa Działania „Zielone Bieszczady” zwróciła się dnia **26 listopada 2015 r.** do Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Rzeszowie z prośbą o stwierdzenie, czy istnieje konieczność przeprowadzenia **strategicznej oceny oddziaływania na środowisko** do projektu tworzonej Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego Przez Społeczność na lata 2014-2020 dla obszaru LGD „Zielone Bieszczady”. W załączniku do złożonego wniosku przedstawiono główne założenia Lokalnej Strategii Rozwoju dla obszaru Lokalnej Grupy Działania „Zielone Bieszczady” w oparciu o informacje o których mowa w art. 49.

W piśmie tym, zwrócono uwagę na następujące fakty:

1. Opracowywana Lokalna Strategia Rozwoju w ramach RLKS ma stanowić instrument realizacji założeń Strategii Rozwoju Województwa Podkarpackiego do roku 2020 poprzez wykorzystanie m.in. środków unijnych, w tym środków z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020. Opracowywana Lokalna Strategia Rozwoju jest zgodna z Załoženiami Strategii Rozwoju Województwa Podkarpackiego 2020. Przepisy ustawy z dnia 3 października 2008 roku o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko określają jakie dokumenty wymagają przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko, w przedmiotowej sprawie są to dokumenty określone w art. 46. pkt 1. Uznając, że Lokalna Strategia Rozwoju Lokalnej Grupy Działania „Zielone Bieszczady” w okresie programowania 2014-2020 będzie stanowić instrument realizacji założeń Strategii Rozwoju Województwa Podkarpackiego do roku 2020 poprzez wykorzystanie m.in. środków unijnych, w tym środków z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 oraz że będzie dotyczyć wyłącznie niewielkich modyfikacji przyjętego już dokumentu, wnoszę o uzgodnienie odstępowania od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko o czym mowa w art. 48 ww ustawy.
2. Zadania wdrażane zarówno przez beneficjentów jak i samą LGD będą realizowane w sposób taki by nie zagrażały zdrowiu i życiu ludzi oraz środowisku naturalnemu. Nie przewiduje się oddziaływań skumulowanych i transgranicznych. Działania takie, jak np. inwestycje infrastrukturalne, modernizacyjne, rewitalizacyjne ze względu na swój charakter, będą obowiązkowo poddane niezbędnym wymaganiom prawem procedurom, np. uzyskanie niezbędnych pozwoleń (na budowę, na wykonanie prac konserwatorskich), w związku z czym inwestycje te będą podlegały procesom uzgadniania z organami uprawnionymi do wydawania takich decyzji/ opinii, co wyeliminuje wystąpienie negatywnego wpływu np. na zachowanie dziedzictwa kulturowego czy na środowisko przyrodnicze.
3. Realizacja niektórych przedsięwzięć (części kierunków wsparcia projektów) wyznaczonych w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju wymagała będzie przeprowadzenia procedury administracyjnej (oos) zakończonej uzyskaniem decyzji określającej środowiskowe uwarunkowania realizacji przedsięwzięcia. Wobec powyższego można prognozować, iż realizacja projektów w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju, będzie zgodna z obowiązującymi wymogami dotyczącymi ochrony środowiska.
4. Każdy projekt starający się o dofinansowanie musi zgodnie z prawem przejść osobną, indywidualną procedurę badania jego wpływu na środowisko w ramach m.in. opracowania raportów oddziaływania na środowisko, które badają wpływ konkretnego przedsięwzięcia na zdrowie, życie ludzi i na środowisko.
5. Ze względu na brak szczegółowych parametrów przedsięwzięć inwestycyjnych, takich jak ich lokalizacja, typ oraz skala, czy też powierzchnia zabudowy inwestycji nie jest możliwe wykonanie szczegółowej oceny oddziaływania na środowisko. Z tego względu niemożliwa jest również pełna kwantyfikacja oddziaływań. W szczególności realizacja każdego przedsięwzięcia zostanie poprzedzona postępowaniem zapewniającym wybór najkorzystniejszych dla środowiska wariantów lokalizacyjnych i technicznych, a także wskazaniem właściwych zabezpieczeń środowiska. Ograniczanie oddziaływań na środowisko przyrodnicze oraz warunki życia ludzi winno być prowadzone również w fazie budowy i późniejszej eksploatacji ewentualnych inwestycji.
6. Za pozytywnym rozpatrzeniem wniosku o uzgodnienie o odstąpieniu od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko przemawiają następujące fakty:
  - „Strategia Rozwoju Województwa Podkarpackiego do roku 2020 – dla dokumentu została opracowana strategiczna ocena oddziaływania na środowisko z opinią RDOŚ,
  - „Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 – dla dokumentu została opracowana strategiczna ocena oddziaływania na środowisko,

- przygotowanie Lokalnych Strategii Rozwoju według instrumentu RLKS w okresie programowania 2014-2020 jest uszczegółowieniem powyższych dokumentów dla określonych obszarów,
- uszczegółowienie polegało będzie na wskazaniu możliwych do realizacji zadań zgodnie z wytycznymi odnoszącymi się do perspektywy finansowej 2014-2020,
- przygotowana Lokalna Strategia Rozwoju będzie dokumentem ogólnym nie odbiegającym poziomem szczegółowości od zapisów obowiązujących na szczeblu gmin dokumentów strategicznych i planistycznych.

Wynik przeprowadzonych analiz:

W wyniku przeprowadzonej analizy Zarząd Lokalnej Grupy Działania „Zielone Bieszczady” stwierdził, że realizacja celów i działań Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego Przez Społeczność na lata 2014-2020 dla obszaru LGD „Zielone Bieszczady”, tj. gmin: Lutowska, Czarna, Ustrzyki Dolne, Solina, Olszanica, Tyrawa Wołoska i Sanok **nie spowoduje znaczącego oddziaływania na środowisko**. Zapisy LSR nie wyznaczają również ram dla późniejszych realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko, w związku z czym LSR **nie wymaga przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko** w rozumieniu przepisów w/w ustawy.

Literatura.

PORADNIK DLA LOKALNYCH GRUP DZIAŁANIA W ZAKRESIE OPRACOWANIA LOKALNYCH STRATEGII ROZWOJU NA LATA 2014-2020 Warszawa 2015 Wydanie II uzupełnione i zaktualizowane, PLANOWANIE ROZWOJU LOKALNEGO Z UDZIAŁEM SPOŁECZNOŚCI-Poradnik partycypacji publicznej oparty na doświadczeniach projektu „Decydujemy razem”- Fundacja Fundusz Współpracy -ISBN: 978-83-89793-18-8, Przeprowadzanie konsultacji społecznych w samorządzie -Instytut Rozwoju Regionalnego-Szczecin 2011, ELEMENTY PARTYCYPACJI - FISE -ISBN: 978-83-61979-29-6, ANNA KŁOS I KATARZYNA SIENKO -Metodologia partycypacyjna lokalnej strategii rozwoju Styczeń 2015, W 60 praktyk dookoła partycypacji - FISE - Decydujemy Razem -ISBN: 978-83-61979-77-7, Warszawa 2014, STRATEGIA KOMUNIKACJI PROW 2014-2020-Dokument opracowany przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Instytucja Zarządzająca PROW 2014-2020 – Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Maj 2015, Główny Urząd Statystyczny; Bank Danych Lokalnych; <http://stat.gov.pl/bdl>, Ministerstwo Finansów, Departament Finansów Samorządu Terytorialnego; www.mf.gov.pl.

Załączniki do LSR.

1. Procedura aktualizacji LSR.

Zgodnie ze Statutem LGD z dnia 17.12.2015 do kompetencji Zarządu należy aktualizacja LSR, poprzez przyjęcie uchwały o aktualizacji LSR, § 15 ust. 1 pkt 7 statutu:

opracowywanie LSR oraz innych wymaganych przepisami PROW dokumentów, celem przystąpienia do konkursu na realizację LSR, aktualizacja LSR, przyjęcie i aktualizacja kryteriów wyboru operacji lub grantobiorców oraz opracowywanie i przyjmowanie innych wymaganych przepisami PROW dokumentów, nie zastrzeżonych do kompetencji innych organów, w tym odpowiednich procedur

Uchwały dotyczące aktualizacji LSR podejmowane są zwykłą większością głosów, w przypadku równej liczby głosów decyduje głos Prezesa Zarządu.

Aktualizacja LSR dopuszczona jest na każdym etapie wdrażania, zgodnie z przyjętą procedurą. Zmiana może wynikać z konieczności dostosowania zapisów w dokumencie do otoczenia prawnego, jak również zidentyfikowanych zmian cech analizy SWOT lub dokonania korekt w zaplanowanych do realizacji a nie cieszących się powodzeniem przedsięwzięciach w celu pełniejszej, lepiej dostosowanej do potrzeb społeczeństwa realizacji LSR.

Proces aktualizacji:

Zbieranie danych i konsultacje społeczne:

- Informacje pozyskane od mieszkańców - na stronie www LGD Zielone Bieszczady oraz w siedzibie stowarzyszenia będzie dostępny formularz aktualizacji LSR dostępny dla każdego zainteresowanego.

- Wnioski z przeprowadzonych przez Grupę Roboczą ds. LSR ewaluacji okresowych.

- Wnioski od organów Stowarzyszenia, szczególnie Rady oraz Komisji Rewizyjnej.

Dane zbierane są przez Zarząd (za pośrednictwem Biura LGD) po czym dokonywana jest ich analiza przez Zarząd wraz z pracownikami Biura. Do uczestnictwa w procesie analizy mogą zostać zaproszeni członkowie Grupy oraz Przewodniczący Rady.

Zarząd może podjąć decyzję o wykorzystaniu dodatkowych narzędzi np. przeprowadzeniu konsultacji społecznych w terenie, dokonaniu ponownej analizy SWOT, przekazaniu dokumentów do konsultacji ekspertom zewnętrznym. Następnie proponowane zmiany są konsultowane ze społecznością lokalną.

Zarząd podejmuje ostateczną decyzję o zmianach w LSR, po pozytywnej akceptacji Samorządu Województwa.

2. Plan działania.

Wskazujący harmonogram osiągnięcia poszczególnych wskaźników produktu - sporządzony na załączonym formularzu, str. 48, tab. 26.

3. Budżet LSR.

Budżet w podziale na poszczególne fundusze EFSI i zakresy wsparcia tj. realizację operacji w ramach LSR, wdrażanie projektów współpracy, koszty bieżące i aktywizację, a w przypadku LSR współfinansowanych z EFRROW dodatkowo „Plan finansowy w zakresie poddziałania 19.2 PROW 2014-2020” - sporządzone na załączonych formularzach

4. Plan komunikacji zawierający.

- a) prezentację głównych celów i przesłanek leżących u podstaw jego opracowania;
- b) opis działań komunikacyjnych i grup docelowych oraz środków przekazu, w tym działań podejmowanych w przypadku problemów z realizacją LSR, niskim poparciem społecznym dla działań realizowanych przez LGD itd.;
- c) opis zakładanych wskaźników realizacji działań komunikacyjnych oraz efektów działań komunikacyjnych;
- d) analizę efektywności działań komunikacyjnych i zastosowanych środków przekazu (w tym tryb korygowania planu komunikacji);
- e) opis sposobu wykorzystania w procesie realizacji LSR wniosków/opinii zebranych podczas działań komunikacyjnych;
- f) budżet przewidziany na działania komunikacyjne.

Tabela 35. Plan komunikacji wraz z budżetem.

L.p	Zakładany termin przeprowadzenia działania	Cel komunikacji	Rodzaj / nazwa działania komunikacyjnego	Adresaci działania/ grupa docelowa	Środki przekazu	Wskaźniki	Rezultaty	Szacowany koszt w PLN
1.	2016 -2023	Cel główny + cele szczegółowe 1-10	Internetowa kampania informacyjna- w trakcie stałych działań informacyjnych, promocyjnych i reklamowych będą przekazywane aktualne treści dotyczące realizacji programu przez LGD oraz będzie prowadzony monitoring i ewaluacja ankietowa	Wszyscy mieszkańcy obszaru LGD, potencjalni wnioskodawcy, osoby zainteresowane szkoleniami, chcący wziąć udział w imprezach i wydarzeniach organizowanych przez LGD -	Strona www- Portal społecznościowy - Facebook	Narzędzia internetowe / szt. - 2	O realizacji LSR dowie się ok. 20000 osób - zakłada się ok. 100 000 odsłon strony internetowej i wejść na Facebook	27 600
2.	2016 -2023	Cele szczegółowe 7,8	Wizualizacja/ Reklama i informacja - zakup banerów, - zakup gadżetów promocyjnych Program i LGD (np. długopisy, smycze, balony, torby, zapachy samochodowe).	Uczestnicy spotkań informacyjnych , szkoleń , warsztatów, targów, imprez promocyjnych	Narzędzia wizualizacyjne	8 szt.	O programie na podstawie narzędzi wizualizacji zostanie poinformowanych ok. 15000 osób	45 000
3.	II połowa 2016 - 2019	Cel główny + cele szczegółowe 1,2,4,5,6,8,10	Kampania informacyjna we wszystkich gminach LGD w trakcie których nastąpi poinformowanie potencjalnych wnioskodawców o	Wszyscy potencjalni wnioskodawcy, w szczególności przedsiębiorcy, rolnicy oraz organizacje pozarządowe i mieszkańcy obszaru w tym grupy	Spotkania, prezentacje, warsztaty, wykłady, ogłoszenia w siedzibach instytucji publicznych	7spotkań x min. 20 osób/ spotkanie x 6 naborów= 840 osób	Min. 1000 osób (zakłada się rozpowszechnienie informacji przez bezpośrednich uczestników spotkań) zostanie poinformowanych o	16 985

			LSR, jej głównych celach, zasadach przyznawania dofinansowania oraz typach operacji , które będą miały największe szanse wsparcia z budżetu LSR Spotkania we wszystkich gminach nt. zasad oceniania i wyboru operacji przez LGD w trakcie których nastąpi poinformowanie potencjalnych wnioskodawców o głównych zasadach interpretacji poszczególnych kryteriów oceny używanych przez radę LGD (zwłaszcza kryteriów jakościowych) oraz zostaną przekazane aktualne informacje o naborze wniosków	defaworyzowane	(urzędy, GOK) - artykuły na stronach internetowych oraz portalach społ.		możliwości skorzystania z Programu i włączenia się w realizację LSR	
4.	I połowa 2018 r. II połowa 2019 r. I połowa 2020 r.	Cel główny+ cele szczegółowe 4,10	Badanie satysfakcji wnioskodawców LGD dot. jakości pomocy świadczonej przez LGD na etapie przygotowywania wniosków o przyznanie pomocy oraz wniosków o płatność, uzyskanie	Wszyscy potencjalni wnioskodawcy, w szczególności przedsiębiorcy, rolnicy oraz organizacje pozarządowe i mieszkańcy obszaru w tym grupy defaworyzowane	Ankieta badająca poziom satysfakcji udzielonego doradztwa oraz jakość przeprowadzonych szkoleń.	2 rodzaje badań, min. 600 ankiet	Ok. 600 osób weźmie udział w procesie i dostarczy informacji zwrotnych dotyczących realizacji procesu wdrażania LSR i planu komunikacji	1000

			informacji zwrotnej nt. oceny jakości pomocy świadczonej przez LGD pod kątem konieczności przeprowadzenia ewentualnych korekt w tym zakresie (np. dodatkowego przeszkolenia osób udzielających pomocy, np. w zakresie komunikacji interpersonalnej)					
5.	2016- 2020	Cel główny + cele szczegółowe 1-10	Imprezy promocyjne w gminach członkowskich w trakcie których będzie uruchomiony punkt konsultacyjny o Programie	Wszyscy potencjalni wnioskodawcy, w szczególności przedsiębiorcy, rolnicy oraz organizacje pozarządowe i mieszkańcy obszaru w tym grupy defaworyzowane	Imprezy plenerowe	35 szt. - imprez x min.200 uczestników	W imprezach weźmie udział ok. 7 000 osób (6000 z obszaru LGD i 1000 odwiedzających) .	175 000
6.	2016- 2020	Cel główny + cele szczegółowe 1,4,6,8	Ogłoszenia w prasie o naborach wniosków	Wszyscy potencjalni wnioskodawcy, w szczególności przedsiębiorcy, rolnicy oraz organizacje pozarządowe i mieszkańcy obszaru w tym grupy defaworyzowane	Prasa lokalna	2 tytuły prasy lokalnej x 7 ogłoszeń = 14 ogłoszeń	Ok. 35 000 osób zostanie poinformowanych o możliwości pozyskania środków z Programu	5040
7.	2017 - 2020	Cel główny + cele szczegółowe 3,4,7,8	Targi	Wszyscy potencjalni wnioskodawcy, w szczególności przedsiębiorcy, rolnicy oraz organizacje pozarządowe i	Impreza targowo-promocyjna	5 szt. x 5 uczestników = 25 osób	25 osób zaprezentuje obszar LGD oraz produkty lokalne ok. 5000 odbiorcom w kraju	15 000

				mieszkańcy obszaru w tym grupy defaworyzowane				
8.	2016 -2020	Cel główny + cele szczegółowe 1-10	Szkolenia pracowników i członków LGD, członków Grupy Roboczej ds. LSR,	Pracownicy biura LGD, członkowie LGD, Grupy Roboczej ds. LSR	Szkolenia	5 szt. x 20 uczestników= min. 100 uczestników	Pracownicy LGD oraz przedstawiciele organów LGD zostaną zapoznani z bieżącymi i kluczowymi zagadnieniami związanymi z realizacją LSR i Programu	15 000
9.	2017 - 2020	Cel główny + cele szczegółowe 1-10	Szkolenia nt. bieżących i kluczowych zagadnień związanych z realizacją LSR i Programu dla mieszkańców, liderów lokalnych, wnioskodawców	Wszyscy potencjalni wnioskodawcy, w szczególności przedsiębiorcy, rolnicy oraz organizacje pozarządowe i mieszkańcy obszaru w tym grupy defaworyzowane	Szkolenia	5 szt. x 20 uczestników= min. 100 uczestników	Min. 100 osób weźmie udział w szkoleniach i otrzyma informacje związane z Programem	5000
10.	2017 – 2020	Cel główny + cele szczegółowe 1-10	Szkolenia dla grup defaworyzowanych	Zgodnie z diagnozą LSR grupami defaworyzowanymi została określona młodzież, kobiety i osoby 50 +	Szkolenia	2 szt. x min.20 uczestników= 40	40 osób przedstawicieli grup defaworyzowanych zostanie zapoznanych z tematyką i zakresem Programu, działalnością LGD oraz sposobami i możliwościami pozyskania środków	5000
11.	2017 – 2020	Cel główny + cele szczegółowe 1-10	Wizyta studyjna	Wszyscy potencjalni wnioskodawcy, w szczególności przedsiębiorcy, rolnicy oraz organizacje pozarządowe i	Promocja i wykorzystanie dobrych praktyk - wizyta studyjna	5 szt. x 15 osób/wizytę = 75 osób	75 osób zapozna się ze sposobami i działaniami realizującymi LSR na obszarze 5 LGD w kraju	30 000

				mieszkańcy obszaru				
12.	II poł. 2016 r.	Cel główny + cele szczegółowe 1,7,8	Ulotka informacyjno-promocyjna z mapą obszaru LGD	Wszyscy potencjalni wnioskodawcy, w szczególności przedsiębiorcy, rolnicy oraz organizacje pozarządowe i mieszkańcy obszaru w tym grupy defaworyzowane oraz odwiedzający obszar LGD	Publikacje informacyjno-promocyjne	1 ulotka, nakład 5000 szt.	Ok. 5000 osób otrzyma informacje o działalności LGD oraz jej danych teleadresowych	3075
13.	2020	Cel główny + cele szczegółowe 3,7,8	Album -prezentacja dobrych praktyk i przyszłego okresu programowania	Wszyscy potencjalni wnioskodawcy, w szczególności przedsiębiorcy, rolnicy oraz organizacje pozarządowe i mieszkańcy obszaru w tym grupy defaworyzowane oraz odwiedzający obszar LGD	Publikacje informacyjno-promocyjne wykorzystanie i promocja dobrych praktyk	3000 szt.	Ok. 3000 osób otrzyma informacje o działalności LGD, o Programie oraz zrealizowanych w ramach LSR projektach	36 900
14.	2020 - 2021	Cel główny + cele szczegółowe 1-10	Konkursy dotyczące wiedzy o Programie i LSR, obszarze LGD	Wszyscy potencjalni wnioskodawcy, w szczególności przedsiębiorcy, rolnicy oraz organizacje pozarządowe i mieszkańcy obszaru w tym grupy defaworyzowane oraz odwiedzający obszar LGD	Konkurs	2 szt.x 100 uczestników = 200 osób	Ok. 200 osób weźmie udział w konkursach. Zostanie utrwalona i spopularyzowana wiedza o LGD i Programie na obszarze LGD. Zorganizowane zostaną dwa wydarzenia promocyjne. Dla uczestników przewiduje się nagrody.	5000

RAZEM KOSZTY	385 600
---------------------	---------

Spis tabel.

Tabela 1. Powierzchnia oraz struktura ludności gmin wchodzących w skład LGD „Zielone Bieszczady”	3
Tabela 2. Członkowie Stowarzyszenia LGD „Zielone Bieszczady”- podział wg sektorów	4
Tabela 3. Liczba bezrobotnych do liczby osób w wieku produkcyjnym na obszarze LSR	6
Tabela 4. Dochód podatkowy gminy na 1 mieszkańca na obszarze LSR	6
Tabela 5. Lista interesariuszy procesu tworzenia LSR LGD i narzędzia partycypacji	8
Tabela 6. Metody partycypacji w tworzeniu LSR	9
Tabela 7. Struktura ludności obszaru w podziale na płeć	15
Tabela 8. Średnia gęstość zaludnienia	15
Tabela 9. Ludność wg grup wieku i płci	16
Tabela 10. Pracujący wg płci stan na 31.12.2013 r.	16
Tabela 11. Liczba osób bezrobotnych na obszarze oddziaływania LSR w podziale na płeć	17
Tabela 12. Stopa bezrobocia stan na 31.12.2013 r. - zestawienie danych	17
Tabela 13. Rzeczywista liczba osób, którym przyznano decyzją świadczenie – obszar LGD, lata 2009 – 2014	18
Tabela 14. Wskaźnik deprivacji lokalnej – obszar LGD, stan za 2013 r.	18
Tabela 15. Liczba podmiotów gospodarczych	19
Tabela 16. Poziom zainteresowania i wykorzystanie bezzwrotnych środków na uruchomienie działalności gospodarczej w BARR Sp. z o.o. 2005-2014	21
Tabela 17. Rolnictwo - zestawienie danych	22
Tabela 18. Dane dotyczące konkursu Działaj Lokalnie realizowanego przez Fundację Bieszczadzką	23
Tabela 19. Analiza SWOT obszaru LGD "Zielone Bieszczady"	26
Tabela 20. Cele i wskaźniki LSR	29
Tabela 21. Matryca logiczna powiązań diagnozy obszaru i ludności, analizy SWOT oraz celów i wskaźników	37
Tabela 22. Fiszka projektu współpracy międzynarodowej i międzyregionalnej	44
Tabela 23. Fiszka projektu współpracy krajowej	46
Tabela 24. Formy wsparcia	48
Tabela 25. Intensywność pomocy	48
Tabela 26. Harmonogram osiągania poszczególnych wskaźników wskazujący czas realizacji kluczowych efektów wdrażania LSR	50
Tabela 27. Wysokość wsparcia finansowego EFSI w ramach LSR w ramach poszczególnych poddziałań	60
Tabela 28. Plan finansowy w zakresie poddziałania 19.2 PROW 2014-2020	61
Tabela 29. Podział budżetu wg typów operacji	61
Tabela 30. Analiza problemów i potrzeb komunikacyjnych	62
Tabela 31. Tabelaryczna analiza efektywności planu komunikacyjnego wraz z wnioskami i środkami zaradczymi	64
Tabela 32. Matryca spójności celów głównych LSR z priorytetami, celami i kierunkami interwencji zawartymi w nadrzędnych dokumentach strategicznych	66
Tabela 33. Proces realizacji monitoring	68
Tabela 34. Proces realizacji ewaluacji	69
Tabela 35. Plan komunikacji wraz z budżetem	75

Spis wykresów.

Wykres 1. Pracujący na 1000 ludności – stan na 31.12.2013 r.	16
Wykres 2. Liczba osób bezrobotnych w podziale na płeć w latach 2008-2013	17
Wykres 3. Przyczyny korzystania z pomocy Ośrodków Pomocy Społecznej lata 2008-2014	18
Wykres 4. Struktura podmiotów ze względu na prywatny lub publiczny sektor działalności	19
Wykres 5. Struktura podmiotów gospodarczych na obszarze objętym LSR	19
Wykres 6. Struktura podmiotów gospodarczych na obszarze LSR ze względu na liczbę osób zatrudnionych	20
Wykres 7. Struktura podmiotów gospodarczych wg wybranych sekcji PKD	20

Spis rysunków.

Rysunek 1. Mapa obszaru LGD „Zielone Bieszczady”	3
---	----------